

Кърт Вонегът
Синята брада

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

Тази книга е роман и едновременно с това иронична автобиография. Тя не бива да се приема като сериозен труд върху историята на течението за абстрактен експресионизъм – първата истинска школа за изкуство, родена в Съединените американски щати. По-скоро е друго – просто едно описание на собствените ми реакции по отношение на някои неща в живота.

Рабо Карабекян е напълно фиктивен герой, такива са и Тери Кичън, Сърк Бърман, Пол Слейзингър, Дан Грегъри, Едит Тафт, Мерили Кемп и всички останали персонажи. А когато споменавам действителни и известни личности, аз внимавам да не разкрсявам излишно техните постъпки и да не измислям нищо ново.

Бих добавил още, че много от написаните тук неща се дължат на прекомерните суми, заплащани за произведения на изкуството от миналия век. Концентрацията на огромни парични средства в ръцете на шепа хора или институции роди възможността да се проявява една особена игривост по отношение на общочовешките ценности; толкова по-нелепа, колкото по-сериозно я проявяват нейните носители. Имам предвид не само пясъчните кули в областта на изкуството, но и повечето детски игри – тичане, скачане, боричкане, хвърляне на камъни.

И танцуването.

И пеенето на песнички.

К. В.

„Ние трябва да си помагаме да преодолеем това нещо, каквото и да е то.“

Доктор Марк Вонегът
(От едно писмо до автора, 1985 г.)

СИНЯТА БРАДА
АВТОБИОГРАФИЯТА НА РАБО КАРАБЕКЯН
(1916–1988)

„Тази книга посвещавам на Сърк Бърман. Какво друго мога да
кажа?“

Р. К.

1

Когато написах думичката „край“ под историята на своя живот, реших да се върна тук, в началото – тъй да се каже „на входната врата.“ С единствената цел да поднеса извиненията си на пристигащите гости: „Бях ви обещал автобиография, но нещо в кухнята се обърка и сега ви предлагам един дневник на току-що отминалото неспокойно лято. Но не се безпокойте, заповядайте. По всяко време можем да изпратим някого за готови пици. Хайде, влизайте!“

* * *

Аз съм някогашният американски художник Рабо Карабекян и имам само едно око. Роден съм през 1916 година в Сан Игнасио, Калифорния в семейството на преселници. Тази автобиография започвам седемдесет и една години по-късно. За онези, които трудно пресмятат добавям, че това прави 1987-а.

Не съм циклоп по рождение. Изгубих лявото си око малко преди края на Втората световна война, като командир на инженерен взвод в Люксембург. Всичките ми войници без изключение бяха с малко или повече творчески професии в цивилния живот. По принцип бяхме специалисти на камуфлажа, но през онзи ден се биехме като обикновени пехотинци, просто за да оцелеем. Взводът беше съставен от хора с творчески професии, защото някой военен бюрократ си беше въобразил, че ние ще бъдем особено изобретателни в областта на маскировката.

И наистина бяхме! Германците никога не успяха да разберат кое в нашия тил представлява опасност за тях и кое – не. Докарахме ги до ха-люцинации! В замяна на това имахме привилегията да живеем като творци, да не се придържаме стриктно както към униформеното облекло, така и към военната дисциплина. Бяхме под прякото командване на Генералния щаб на Съюзническите войски, а оттам ни прехвърляха на подчинение на някой генерал, който е особено впечатлен от последните заблуди, предложени на противника от нашето творческо въображение. Този генерал обикновено не се задържаше дълго като наш командир, но неизменно биваше снизходителен към нас, заплнен и в крайна сметка благодарен за това, което вършехме.

После идваше мигът на раздялата.

Постъпих в армията две години преди Съединените щати да се

намесят във войната и вече имах чин лейтенант. През 45-а положително бих стигнал до подполковник, ако не беше твърдото ми желание да си остана командир на това щастливо семейство от трийсет и шест мъже. То ме накара да откажа всякакви повишения от капитан нагоре. То ми позволи да придобия и първия си опит в семейните отношения. Вторият дойде след войната, когато се сближих с един човек, равен на най-известните американски художници, признати днес за основоположници на Школата за абстрактен експресионизъм.

Там, в Стария свят, майка ми и баща ми са имали много по-големи семейства от моите две. И, разбира се, всичките им роднини бяха кръвни роднини. Изгубили са ги по време на голямото клане, при което над един милион арменци са унищожени от Османската империя, пожелала да се освободи от тях по две причини: първо, защото били умни и образовани; и второ, защото имали много роднини отгатък границата, на територията на Руската империя.

Тогава е била епохата на империите. Сега също, въпреки нескопосаните опити за камуфлаж.

* * *

Съюзил се с турците, германската империя изпратила своите равнодушни наблюдатели да регистрират първия геноцид в световната история. Дотогава думата геноцид не е съществувала в нито един език, но след това придобива известност с точно определеното си значение – внимателно планирана операция за ликвидиране всички представители на определена етническа групировка, независимо дали те са мъже, жени или деца.

Подобни амбициозни проекти се сблъскват с чисто промишлени проблеми – как да се убият бързо и икономично толкова много едри и находчиви животни, как да не позволят на нито едно от тях да се измъкне, как да се освободят от планините месо и кости след приключване на операцията. Турците, като всички пионери в дадена област, не са разполагали нито с възможност, нито със специализирана техника за изпълнението на една толкова мащабна операция. Само четвърт век по-късно германците обаче показват на какво са способни в това отношение. Турците се задоволявали просто да прибират арменците там, където ги заварят – в домовете им, на работа, местата за забавления, молитва и образование. След това ги откарвали в провинцията, лишавали ги изцяло от храна, вода и подслон, колели и стреляли, докато всички изглеждали съвсем мъртви. А бъркотията след себе си оставяли на псета, влечуги и

червен.

Майка ми, която все още не знаела, че ще ми бъде майка, успяла да се направи на умряла сред планината от трупове.

Баща ми пък, който още не бил съпруг на майка ми, оцелял след като се пъхнал в клозетната яма зад сградата на училището, в което преподавал. Часовете били свършили, той бил съвсем сам в сградата, когато пристигнали войниците. И пишел стихове. Сам ми го е разказвал. Веднага разбрал за какво идват войниците. Нито видял, нито чул убийствата. Вечерта, покрит с изпражнения от главата до петите, се оказал единственият оцелял в цялото село. Тази самота останала завинаги запечатана в съзнанието му, превърнала се в най-страшния му спомен от деня на масовото изтребление.

* * *

Макар спомените на майка ми, оцеляла сред реки от кръв и предсмъртни писъци, да са били много по-ярки от тези на баща ми, тя беше успяла някак да забрави Стария свят, да намери сили за нов живот в Съединените щати, дори да мечтае за създаването на ново голямо семейство тук.

Баща ми никога не успя да постигне това.

* * *

Аз съм вдовец. Преди две години почина втората ми съпруга Едит Тафт, която пожела да запази моминското си име и след брака ни. От нея наследих тази голяма къща с деветнайсет стаи на брега на Ийст Хамптън, Лонг Айленд, която в продължение на три поколения е била собственост на англосаксонското й семейство, пуслало корени в Синсинати, Охайо. Прародителите й едва ли са допусkali, че домът им ще премине във владение на човек с екзотичното име Рабо Карабекян.

И ако духовете им все още витаят наоколо, те вършат това толкова деликатно и възпитано, че едва ли някой може да се оплаче от поведението им. В случай, че все пак ми се наложи да се сблъскам с някой от тях на широкото стълбище и този някой ме упрекне за притежанието на родовото имение на семейство Тафт, аз положително бих му отвърнал така:

– За всичко е виновна Статуята на свободата!

* * *

Скъпата Едит и аз имахме щастлив брак в продължение на цели двацет години. Тя беше правнучка на Уилям Хауърд Тафт – двацет и седмия президент на Съединените щати и десетия председател на Върховния съд. Освен това беше вдовица на известния спортист и банкер от Синсинати Ричард Феърбанкс Младши, който от своя страна е бил наследник на Чарлс Уорън Феърбанкс – сенатор от Индиана и вицепрезидент при мандата на Тиъдър Рузвелт.

Познавахме се далеч преди съпругът ѝ да почине. Още тогава успях да я убедя (също и него, макар имението да беше нейна собственост) да ми даде под наем изоставения си склад за картофи, който исках да превърна в свое ателие. Разбира се, те никога не бяха се занимавали с отглеждане на картофи, а просто бяха купили част от терена на съседа си на север, за да го запазят от урбанизацията. А в този терен бе попаднал и паянтовиият склад.

С Едит станавме близки едва след като съпругът ѝ почина, а моята първа съпруга Доръти взе Тери и Анри, нашите синове, и ме напусна. Тогава продадох къщата в селцето Спрингс, разположено на десетина километра оттук и превърнах хамбара на Едит не само в ателие, но и в свой постоянен дом.

Между другото, тази невероятна постройка изобщо не се вижда от прозорците на къщата, в която сега седа и пиша.

* * *

Едит нямаше деца от първия си съпруг, а когато с моя помощ стана госпожа Рабо Карабекян вместо госпожа Ричард Феърбанкс Младши, възрастта ѝ вече не позволяваше майчинство.

Ето защо семейството ни изглеждаше съвсем мъничко за огромната къща с два тенискорта, басейн, гаражи и хамбар за картофи, особено ако към всичко това се добави и частният плаж, заемащ около триста метра от брега на Атлантическия океан.

Всеки би предположил, че синовете ми Тери и Анри, първият от които кръстих на името на най-добрия си приятел Тери Кичън, а вторият – на Анри Матис, художникът на когото двамата с Тери най-много завиждахме, с удоволствие ми идват на гости заедно със семействата си. Тери има две момчета, а Анри – едно момиче.

Но те не ми говорят и изобщо не искат да ме видят.

– Ако щат! – крещя аз сред красивата природа, която ме заобикаля.
– Хич не ми пука!

Извинете за избухването.

* * *

Скъпата Едит бе обладана от онова многообразие и жизненост, с което е надарена Земята-хранилница. Дори когато в имението бяхме само двамата и прислугата, тя пак съумяваше да изпълни тази Викторианска арка с любов, веселие и неподправен домашен уют. Макар да бе родена и израснала в привилегировано общество, тя готвеше заедно с готвачката, помагаше на градинаря в поддръжката на парка, сама купуваше всички хранителни продукти, хранеше кучетата и птиците, успяваше да приласкае дори дивите зайци, катерички и мечки.

Същевременно животът ни беше изпълнен с празници и веселби, в къщата почти винаги имаше гости, някои от които – предимно нейни роднини или приятели – оставаха в продължение на седмици. Вече ви казах как стои въпроса с малцината мои роднини, почти всички заклетни самотници. Що се отнася до другите членове на семейството ми – тези, които чувствах такива в армията, то повечето от тях загинаха в онази битка, при която попаднах в плен и изгубих окото си. А никой от оцелелите повече не видях. Вероятно не са ме обичали чак толкова, колкото ги бях обичал аз.

Стават подобни неща.

Членовете на другото ми изкуствено семейство – абстрактните експресионисти, с малки изключения също са мъртви. Но при тях смъртта бе следствие от най-разнообразни причини – от старост до успешен опит за самоубийство. А малцината оцелели, съвсем като кръвните ми роднини, отказват да разговарят с мен.

– Ако щат! – крещя аз сред красивата природа, която ме заобикаля.
– Хич не ми пука!

Извинете за избухването.

* * *

Скоро след смъртта на Едит всички прислужници ме напуснаха. Казаха, че се чувстват твърде самотни. Наех нови, дадох им огромни заплати, за да се примирят с мен и цялата тази самота. Докато Едит беше жива, докато този дом беше жив, тук живееха градинарят, готвачката и двете камериерки. Сега останахме само аз и готвачката (тази, новата). Нанесе се на третия етаж, там, където обикновено живееше прислугата. Но сега той беше изцяло на разположение на нея и на петнайсетгодишната ѝ дъщеря. Тя е на около четирийсет години, разведена, родом от Ийст Хамптън. Дъщеря ѝ Силести не работи за мен, а просто си живее

тук, храни се за моя сметка и се забавлява на моите тенискортове, моя басейн и моя плаж в шумната компания на куп хлапаци с преднамерено предизвикателно поведение.

Както тя, така и нейните приятели ме игнорират напълно. Сякаш съм изпаднал в дълбока сенилност ветеран от някаква отдавна забравена война и единствената ми грижа е да прекарам остатъка от живота си като дремя и едновременно с това пазя своите музейни експонати. Не мога да им се сърдя. Защото, освен че е мой дом, тази къща е дала подслон на най-богатата частна колекция от картини на абстрактния експресионизъм. А тъй като от десетки години насам не съм свършил нищо полезно, аз едва ли съм нещо друго, освен пазач на музей.

И точно като всеки човек, който си изкарва прехраната от музейните експонати, аз търпеливо отговарям на въпросите, поставяни ми от разнообразните посетители. Въпроси, които общо взето могат да се формулират така: „Какво означават тези картини, да ги вземат дяволите?“

* * *

Тези картини, които действително не са носители на какъвто и да било символизъм, са мое притежание далеч преди да се ожена за Едит. Струват поне толкова, колкото струва цялото имение плюс всички акции и облигации, завещани ми от Едит. Включително и 25-те процента от акциите на „Бенгалските тигри“ – отборът по професионален футбол на град Синсинати. Ето защо никой не може да ме обвини, че съм ламтял за наследството на съпругата си.

Вероятно наистина съм бил калпав художник, но в замяна на това станах страхотен колекционер!

2

След смъртта на Едит тук е много самотно. Приятелите, които ни посещаваха бяха нейни, а не мои. Художниците ме избягваха, защото присмехът, който моите картини заслужено предизвикваха, даваше основание на еснафите да твърдят, че повечето художници са глупаци и шарлатани. Аз обаче издържам на самота, особено когато се налага.

Издържам още от момче. Издържах я няколко години в Ню Йорк по време на Голямата депресия. А когато жена ми и децата ми ме напуснаха през 1956 година, аз фактически започнах да се стремя към самотата. И я намерих. Живях като отшелник цели осем години. Добро

изпълнение за един ранен ветеран от войната, нали?

* * *

Но аз имам и приятел. Изцяло мой. Казва се Пол Слейзингър. Писател, ранен през Втората световна война старчък като мен самия. Спи сам в една къща в Спрингс, на хвърлей място от моята някогашна къща.

Казвам спи, тъй като той е тук почти всеки ден, дори в момента е някъде из имението. Вероятно наблюдава някоя игра на тенис, седи на пейката край брега, играе карти с готвачката или пък се е наврял в дъното на хамбара с книга в ръка, скрил се от всичко и всички.

Според мен той вече отдавна не пише. Както и аз отдавна не рисувам. Дори съм престанал да дращя в бележника, оставен долу, до телефона. Преди две седмици се хванах да върша точно това, веднага счупих молива на две и го хвърлих в кошчето за боклук. Сякаш беше гърмяща змия, която иска да ме отрови.

* * *

Пол няма пари. Вечеря при мен четири-пет пъти седмично, а през деня лапа направо от хладилника или фруктиерите. Предполагам, че аз съм основният му източник за прехрана. На вечеря често му казвам: „Пол, защо не продадеш къщата си да получиш малко суха пара, а после да се пренесеш тук? Виж колко място има! Вече няма да се женя, едва ли ще имам и приятелка. Същото се отнася и за теб. Господи Исусе! Та коя ли ще е тази, дете ще хареса хора като нас? Приличаме на двойка сбръчкани игуани! Хайде, пренасяй се! Аз няма да ти преча, нито пък ти на мен. Нима може да има по-разумно решение?“

Отговорът му обаче е неизменен: „Мога да пиша само у дома.“ Какъв дом може да бъде това? Един празен хладилник и да няма с кого дума да си размени!

А веднъж се изрази по следния начин за моя собствен дом: „Кой би могъл да пише в музей?“

Е, сега поне се опитвам да установя това. Защото пиша именно в този музей.

Да, истина е. Аз, старият Рабо Карабекян, се насочвам към литературата след пълния си провал в областта на изобразителното изкуство. Макар и типична рожба на Голямата депресия, все още залагам на сигурно и продължавам да изпълнявам ролята на музеен пазач.

Но какво вдъхнови старец като мен за тази рязка промяна? Cherchez

la femme, разбира се!

Доколкото си спомням, тази сравнително млада, енергична, своенравна и чувствена жена се появи в живота ми внезапно, без никаква покана.

Било й непоносимо да гледа как по цял ден не върша абсолютно нищо. Защо, за бога, не се заловя с нещо, каквото и да е то? Защо, след като не се сещам за нищо полезно, не взема да напиша своята автобиография?

И действително, защо не?

Господи, колко е властна!

Открих, че върша всичко, което нареди. За двацет години брачен живот скъпата Едит нито веднъж не се опита да ми каже какво трябва да правя. По време на военната си служба се бях сблъсквал с хора като тази нова жена в живота ми. Но те бяха полковници и генерали, бяха мъже! А и страната ни водеше война!

Приятелка ли ми е тази жена? Проклет да съм, ако знам. Зная само едно – няма да си тръгне оттук преди да е напълно готова за подобен акт, а едновременно с това ме плаши така, както никой досега не ме е плашил.

Помощ!

Казва се Сърк Бърман.

* * *

Тя е вдовица. Съпругът ѝ бил мозъчен хирург в Балтимор, там все още е къщата ѝ – огромна и празна като моята. Мъжът ѝ, Ейб, починал преди шест месеца от мозъчен кръвоизлив. Тя е на четирийсет и три години, моята къща ѝ се сторила най-подходяща. Както за живот, така ѝ за задачата, която си беше поставила – да напише биографията на съпруга си.

В отношенията ни няма еротика. Аз съм с двацет и осем години по-стар от госпожа Бърман и съм толкова грозен, че може да ме обича само куче. Наистина приличам на съсухрена игуана и то само с едно око. Това е положението.

Запознахме се на плажа. Тя се разхождаше по брега без да знае, че е частна собственост. Никога не беше чувала за мен, тъй като не обичала модерното изкуство. Не познавала никого в Хамптънс, живеела в Мейдстоун Ин – хотела в едно селце на около три километра от моето имение. Тръгнала да се разхожда по брега и без да иска навлязла в границите на частния ми плаж.

Аз бях тръгнал да поплувам, както всеки следобед по това време. И така се натъкнах на нея. Напълно облечена, тя бе заета с любимото занимание на Пол Слейзингър – да седи на пясъка и да зяпа вълните. Не обичам чужди хора на плажа си по една единствена причина – срамувам се от абсурдното си тяло и не обичам да свалям пред когото и да било превръзката от околото си. Гледката под нея не е особено приятна, прилича на бъркани яйца. Притеснявам се, когато ме разглеждат отблизо.

Между другото Пол Слейзингър казва, че човешкото състояние може да се характеризира с една-единствена дума: притеснение.

* * *

Избрах компромисен вариант: не се отказах от плуването, но след него се изтегнах на пясъка доста далечко от нея.

Ала все пак достатъчно близо, за да кажа едно „здрати“.

А тя ми отвърна с доста странен въпрос:

– Как починаха вашите родители?

Каква е тази жена? Призрак, вещица? Наистина, само вещица е в състояние да ме убеди, че трябва да си напиша автобиографията!

Току-що си навря главата в процепа на вратата и ми напомни, че е време да тръгвам за Ню Йорк. Не съм ходил там, откакто Едит почина. Всъщност, оттогава насам не съм ходил никъде.

Дръж се Ню Йорк, идвам! Страхотно!

– Кажете ми, ако обичате, как починаха родителите ви? – попита тогава тя, а аз не можех да повярвам на ушите си.

– Моля? – рекох.

– Каква е ползата от едно „здрати“? Беше се изпречила на пътя ми.

– Винаги съм мислил, че е по-добро от нищо – смутолевих. – Но може и да греша...

– Какво означава „здрати“?

– Поздрав, какво друго?

– Не е така – поклати глава тя. – Означава „не ми казвай нищо съществено“; означава „усмихвам се, но не те слушам, затова по-добре изчезвай.“

А после открито си призна, че й е писнало да се преструва в контактите си с хората.

– Сядай тук и разкажи на Мама как умряха родителите ти!

Щях да падна.

– На Мама ли?!

Косата й, права и черна, действително наподобяваше косата на

майка ми. Също и очите – големи и кафяви. Но беше доста по-висока от нея, всъщност и от мен. За разлика от майка ми, която бе отпусната и немарлива по отношение на косата и облеклото си, тази мадама беше добре сложена. На мама не ѝ пукаше, просто защото и на татко не му пукаше.

Ето какво разказах на госпожа Бърман:

– Мама почина, когато бях на дванайсет години. Работеше в една консервна фабрика в Калифорния и там се заразил с тетанус. Фабриката била построена на мястото на някогашна конюшня, а бактериите на тетануса често се въдят в червата на конете без да им причиняват зло. Попаднали извън животинския организъм, те са твърде опасни. Една от тях съумяла по някакъв начин да се изрови от мръсотията под или около някогашната конюшня и тръгнала на пътешествие. И изведнъж се озовала в рая, както бихме казали ние, хората. А за нея раят бил раничката в ръката на мама.

– Сбогом, Мама – обади се Сърк Бърман. Пак Мама!

– Все пак не ѝ се наложи да преживее кошмара на Голямата депресия – рекох. – Тя настъпи след по-малко от година.

Не ѝ се наложи да преживее и друго – да посрещне единствения си син, останал само с едно око след Втората световна война, добавих мислено аз.

– А как умря баща ти? – попита тя.

– Умря в Сан Игнасио през 1938 година, в кино „Бижу“ – отвърнах. – Бил сам. След смъртта на мама и през ум не му минаваше да се ожени повторно.

Живееше си все там – над малкото магазинче в Калифорния, където получи първите си познания за икономиката на Съединените щати. По онова време аз вече живеях в Манхатън и работех като художник в една рекламна агенция от почти пет години. Когато филмът свършил, всички станали да си вървят. С изключение на татко.

– Какъв филм са давали? – попита тя.

– „Смелите капитани“ със Спенсър Трејси и Фреди Бартолому – отвърнах аз.

* * *

Един господ знае какво е успял да види татко от този филм, чийто сюжет засяга живота на рибарите в Северния Атлантически океан. Може би е умрял преди да види каквото и да било, а в случай, че все пак е видял няколко кадъра, вероятно е изпитал дълбоко задоволство от

факта, че те нямат нищо общо с нещата, които всички познаваме. Защото в края на живота си татко приветстваше всяко доказателство, че платената, която бе познавал и обичал в детството си, е напълно изчезнала.

Това беше начина, по който той отдаваше почит на всички роднини и близки, загинали от ръката на турците.

* * *

Би могло да се каже, че той самият се бе превърнал в турчин, някак сам за себе си. Постоянно се самоунижаваше и оплюваше, макар новият живот да му предлагаше нелоши възможности. Например да научи добре английски и да стане уважаван от всички учител в Сан Игнасио, да се заеме отново с поезията или пък да преведе любимите си арменски поети на английски. Но всичко това не беше достатъчно унизително за него. Ето защо предпочете да стане обикновен обущар по подобие на баща си и дядо си, въпреки отличното образование, което бе получил.

В занаята, усвоен още в детството, също беше добър. Но как само се оплакваше! Добре, че го правеше на арменски и го разбирахме само ние с мама. В радиус от сто и петдесет километра около Сан Игнасио други арменци нямаше.

– Интересувам се къде е Уилям Шекспир, вашият най-велик поет – казваше той без да прекъсва работата си. – Чували ли сте някога за него? – Знаеше наизуст всички преведени на арменски произведения на Шекспир и често ги цитираше. „Да бъдеш или да не бъдеш“ например, звучеше в устата му приблизително така: „Линел кам клинел...“

– Изтръгни ми езика, ако ме чуеш да говоря на арменски! – обичаше да повтаря той. С изтръгване на езика турците са наказвали всички, които говорят на език, различен от техния. Това наказание е било въведено през седемнайсети век.

– Какви са тези хора, какво търся аз сред тях? – питаше понякога той, отправил поглед към каубои, китайци и индианци, нижещи се по тротоара в безспирен поток.

– Кога властите на Сан Игнасио ще вдигнат паметник на Месроб Маштотс? – беше друг често повтарян въпрос. Месроб Маштотс е съзателят на арменската азбука, живял около четиристотин години преди рождението на Христа. Между другото, арменците са първия народ, който е превърнал християнството в своя национална религия.

– Един милион, един милион! – крещеше той. Това беше цифрата на убитите по време на геноцида арменци, представляващи две трети от всички турски арменци и почти половината от целия арменски етнос по

широкия свят. – Днес сме около шест милиона, включително моите двама синове и три внучета. Никой от тях не дава и пет пари за Месроб Маштотс.

– Муса Даг! – беше едно от любимите му имена. Така се наричаше една местност в Турция, където малка група въоръжени арменци са удържали натиска на турската армия цели четирийсет дни преди да бъдат унищожени. Някъде по същото време родителите ми са пристигнали живи и здрави в Сан Игнасио, а аз вече съм бил в утробата на мама.

* * *

– Благодаря ти, Вартан Мамигонян! – казваше татко. Това бе името на арменския национален герой, повел зле въоръжената си армия на решителна битка с персите през пети век. Но татко имаше предвид един друг Вартан Мамигонян – производител на обувки в Кайро. При него бяха намерили подслон двамата с мама непосредствено след бягството си от геноцида. Именно той, срещнал ги случайно на улицата в оживената египетска столица, бе успял да ги убеди, че трябва да се доберат на всяка цена не къде да е, а точно до калифорнийското градче Сан Игнасио, „където всичко тънело в злато и разкош“. Но тази история ще ви разкажа друг път.

– Ако някой дойде и заяви, че е разбрал смисъла на живота, вече ще е късно – казваше татко. – Не се интересувам повече от това. – Разбира се, тези думи са взети от американската песничка „Живот в ранчото“, която той преведе на арменски. Стори го, макар да я смяташе за пълна глупост.

– Толстой е бил обушар – подхвърляше той. И това е историческа истина. Най-великият руски писател действително е бил за известно време обушар. Тук му е мястото да кажа, че ако се наложи, и аз мога да правя обувки.

* * *

Сърк Бърман пък каза, че ако се наложи тя може да прави гащи. Още на плажа ми обясни, че баща ѝ имал фабрика за панталони в Лакауана, Ню Йорк, но фалирал и се обесил.

Ако моят баща беше преживял „Смелите капитани“ със Спенсър Трейси и Фреди Бартоломю и бе видял картините, които създадох след войната, особено тези, които предизвикаха доста внимание от страна на критиката и на които взех нелоши за времето си пари, той положително

щеше да е на страната на огромното мнозинство американци, които презрително сумтяха пред тях или откровено им се подиграваха. Разбира се, подигравките му нямаше да са насочени само към мен лично, а и към всичките ми колеги и приятели абстрактни експресионисти. Включително и към Джаксън Полок, Марк Ротко и Тери Кичън, които, за разлика от мен, по-късно бяха признати за едни от най-блестящите художници не само в Щатите, но и в целия проклет свят! Ала в момента ме пробужда само една мисъл, която дремеше забравена някъде из съзнанието ми от години – той без всякакво колебание би се присмял на мен, неговия собствен син!

Така, благодарение на приказките, които само преди две седмици си разменихме с госпожа Бърман на пустия плаж, аз съм обхванат от пубертетски гняв срещу баща си, погребан преди почти половин век! Господи, помогни ми да се откача от тази дяволска машина на времето!

Но откачане от тази дяволска машина на времето няма. По тази причина, макар че и през ум не би ми минавало да имам подобни мисли, ако имах правото на избор, днес седя и си представям как баща ми умира от смях. Защото картините ми, благодарение на непредвидими химически реакции между платно, блажна боя и разноцветни лепенки (основните ми изразни средства по онова време) започнаха бързо да се разпадат и скоро нищо не остана от тях.

А това означава, че ценителите на изкуството, заплатили петнайсет, двайсет, а дори и трийсет хиляди долара за моите шедьоври, в един момент са останали с чисто платно, съвсем готово за нова творба. За предишната свидетелстват единствено накъдрените остатъци от разноцветни лепенки по пода, приличащи на пържени оризови люспици.

* * *

Провали ме едно от следвоенните чудеса. На по-младите читатели, ако има такива, разбира се, бих обяснил, че Втората световна война съдържаше в себе си много от мечтаните качества на Армагедон – последната война между Доброто и Злото. След нея ни очакваха само чудеса. Нескафето беше едно от тях, ДДТ – друго. То трябваше да изтреби всички буболечки и почти успя. Атомната енергия трябваше да свали цената на електричеството до такава степен, че електромерите да станат излишни. Тя трябваше да направи немислима и всяка нова война. По-добре да говорим за хляб и риба. Антибиотиците ще видят сметката на всички болести. Лазар няма да умре! Как ви се струва това последното като част от опитите да се превърне в отживелица възкресението на

Сина Божи?

Да, появиха се чудотворни храни за закуска, скоро всяко семейство ще притежава хеликоптер. Вече има чудотворни нови тъкани, които се перат в хладка вода и нямат нужда от гладене. Посмейте да кажете, че не си е струвало да водим онази война!

По време на войната си бяхме измислили думичката ОДН, която представляваше съкращение на словосъчетанието „осрано до неузнаваемост“. Е, днес цялата планета е ОДН с разни следвоенни чудеса. Но тогава, през шейсетте години, аз бях една от първите жертви на тези чудеса. Защото повярвах на рекламата, според която цвета на акрилната блажна боя „ще надживее усмивката на Мона Лиза.“

Боята носеше името „Сатийн Дура-лукс“. Мона Лиза продължава да се усмихва, но ако поискате от местния железарски магазин кутия „Сатийн“, продавачът сигурно ще умре от смях.

* * *

– Баща ти е притежавал синдром за оцеляване – осветли ме Сърк Бърман онзи следобед на плажа. – Срам го е било да умре като всичките си роднини и приятели.

– Срам го е било, че и аз не съм умрял – допълних я аз.

– Трябва да го приемеш като погрешно изразено чувство, съдържащо голяма доза благородство – рече тя.

– Беше много досаден баща – въздъхнах. – И съжалявам, че ме накара да си спомня за него.

– Тъй и тъй му разровихме кокалите, защо не вземеш да му простиш? – попита тя.

– Сто пъти съм му простил досега – рекох. – Но тоя път ще проявя далновидността да си искам обратна разписка!

После се заех да ѝ обяснявам, че мама е притежавала много по-силен синдром за оцеляване от татко, тъй като е успяла да се спаси сред планина от убити или смъртно ранени хора. По онова време не е била много по-голяма от Силести, дъщерята на готвачката.

Докато лежала и се правела на умряла, мама гледала право в лицето на някаква убита беззъба бабичка, само на сантиметри от нейното. Устата на бабичката зеела, кухнята ѝ била пълна с нешлифовани скъпоценни камъни.

– Ако не бяха тези скъпоценности, днес аз нямаше да съм поданик на тази велика държава и нямаше как да ти подсказва, че си навлязла в неприкосновената ми частна собственост – поясних на госпожа Бърман

аз. – Ей там, зад дюнците, е моят дом. Ще се засегнеш ли, ако един самотен и безопасен вдовец те покани на чашка, в случай че пиеш разбира се, а след това и на скромна вечеря, на която ще присъства един приятел, също така безопасен като мен?

Имах предвид Пол Слейзингър.

Тя прие.

А след вечеря се чух да казвам:

– Ако тук ти харесва повече, отколкото в онзи хан, спокойно можеш да се преместиш. – После ѝ предложих гаранцията, която непрекъснато предлагам и на Слейзингър: – Обещавам да не ти досаждам.

Трябва да бъдем честни, все пак... Преди малко казах, че нямам никаква представа как тази жена се е озовала в моя дом. На практика зная, чека бъдем честни... Аз сам я поканих!

3

Тя ни обърна с главата надолу – и мен, и къщата.

„Как починаха родителите ви?“ Още след този въпрос би трябвало да усетя манипулативните ѝ намерения. Искам да кажа, че това бяха думи на жена, свикнала да върти хората както ѝ хрумне. Сякаш са гайки от някаква машина, а тя е гаечният ключ.

Както и да е. Ако бях пропуснал да доловя предупредителните сигнали на плажа, на вечерята те вече бяха съвсем недвусмислени. Държеше се като капризен клиент в скъп ресторант – опита виното и направи физиономия, въпреки че аз вече го бях определил за добро, после започва на Слейзингър да върне чиниите им обратно в кухнята и заяви, че лично ще определя менюто, докато се намира в този дом. Защото ясно ни личало (на Пол и на мен, де), че имаме проблеми с кръвоносната система, лицата ни били клисави, а движенията ни – отпуснати и безжизнени. Всичко това говорело, че сме задръстени с холестерол.

* * *

Тя беше свирепа! Седнала срещу един Джаксън Полок, за който някакъв анонимен швейцарски колекционер съвсем неотдавна ми предложи два милиона долара, тя праметна крак върху крак и заяви:

– На тази картина мястото ѝ не е тук!

Ударих едно око на Слейзингър и язвително я попитах какъв тип картини биха я задоволили по-добре.

А тя отвърна, че е на този свят да бъде поучавана, а не задоволявана.

– Изпитвам необходимост от информация, точно както организъмът ми изпитва необходимост от витамини и минерални вещества – рече. – Ако съдя по твоите картини, ти мразиш фактите като отрова!

– Предполагам, че ще ти е по-приятно да гледаш онази, на която Джордж Вашингтон прекосява Делауеър – подхвърлих аз.

– Че защо не? – отвърна тя. – Но сега имам предвид нещо, което наистина би ми харесало... Особено след нашия разговор на плажа.

– И то е? – подканих я аз, като вдигнах вежди и ударих още един мигач на Слейзингър.

– Нещо с много трева и малко кал в дъното – отвърна тя.

– Кафяво и зелено, а? – подхвърлих аз.

– Да. И с небе отгоре.

– Синьо.

– Може би и малко облаци.

– Нищо по-лесно от това – рекох.

– А между небето и земята...

– Патица? – подсказах аз. – Латернаджия с маймунка? Моряк, прегърнал хубавица на пейката?

– Нищо подобно – тръсна глава тя. – По-скоро купища мъртви тела, застинали на земята в най-различни пози. На преден план – лицето на красиво момиче, шестнайсет-седемнайсетгодишно, затиснато под трупа на мъж. Още е живо и гледа право в устата на някаква мъртва старица, на сантиметри от нея. А от тази беззъба уста се сипят брилянти, смарагди и рубини.

Настъпи тежко мълчание. После тя добави:

– С подобна картина би могъл да изградиш една напълно нова и жизнено необходима религия... А с това – главата ѝ кимна по посока на Полок, – с това човек може да илюстрира единствено реклама на хапчета против махмурлук или морска болест!

* * *

Слейзингър я попита защо е дошла в Хамптънс, след като не познава никого тук. Тя отвърна, че иска да намери тишина и спокойствие, за да напише биографията на своя съпруг – онзи мозъчен хирург от Балтимор.

Надут като пуюк от своите единайсет написани и отпечатани книги, Слейзингър снизходително я погледна:

– Всеки си мисли, че може да бъде писател – подхвърли с лека ирония той.

– Само не ми казвайте, че е престъпление човек да опита – отвърна тя.

– Престъпление е да се мисли, че това е лесна работа – рече той. – Бързо ще откриете, че е най-трудното нещо на света, ако решението ви е наистина твърдо.

– Особено ако няма какво да кажеш. Не мислите ли, че това е основната причина хората да приемат писането като трудна работа? Могат да съставят завършени изречения, ползват речници и въпреки това не върви... Защото не знаят нищо и за нищо не ги е грижа. Не е ли така?

На това място Слейзингър открадна един цитат от Труман Капоути, който умря преди пет години, а къщата му беше само на пет километра западно оттук.

– Мисля, че имате предвид писане на машина, а не истинското писане – рече той.

– Труман Капоути – светкавично разкри източника на мъдростта му тя.

– Всеки може да се досети – ловко се измъкна Слейзингър.

– Ако не беше приятното ви лице, сигурно щях да си помисля, че ми се подигравате – отвърна тя.

Но чуйте само какво ми каза днес на закуска, а после ми кажете кой на кого се е подигравал по време на онази вечеря, от която вече ни делят няколко седмици: госпожа Бърман не била аматьорка, решила да напише биографията на покойния си съпруг. Това било само прикритие на истинската ѝ самоличност и на причините, които са я довели тук. Закле ме да пазя тайна, а след това ми довери, че всъщност е в Хамптънс да събира материал за една страшно сериозна книга на тема: лятната ваканция на младежи и девойки с работнически произход, които умишлено търсят компанията на връстниците си от богати семейства.

После сподели, че това няма да е първата ѝ книга. Щяла да бъде двамайсет и първата от една откровена, шокираща и изключително популярна сред младите читатели поредица, по която вече били направени няколко филма. Под всички тези романи се подписвала с името Поли Медисън.

* * *

Наистина имам намерение да пазя тази тайна. Ако не за друго, то поне за да спася живота на Пол Слейзингър. Ако след цялото си перчене

като писател-професионалист разкрие истинската самоличност на тази жена, той положително ще направи това, което някога стори Тери Кичън – другият ми истински приятел. Ще завърши живота си със самоубийство.

Ако мога да прибягна до някакво икономическо определение бих казал, че да сравниш Сърк Бърман с Пол Слейзингър на литературния пазар, е все едно да сравняваш „Дженерал Мотърс“ с фабрика за велосипеди в Албания!

Мамичко!

В онази първа вечер тя спомена, че колекционира и картини.

Попитах я какви, а госпожа Бърман отвърна:

– Викториански хромолитографии на момиченца върху люлки.

Имала стотици от тях, все различни.

– Сигурно мислиш, че са ужасни – добави тя.

– Нищо подобно – отвърнах. – Стига да ги държиш под ключ там, в Балтимор.

* * *

Спомням си, че през онази първа вечер тя ни попита дали сме чували някое момиче от бедно семейство да се е омъжило за милионерски син. После повтори въпроса си пред готвачката и дъщеря ѝ.

– Това и на кино не може да се срещне вече... – отвърна Слейзингър.

– Богатите се женят за богати – осведоми я Силести. – Вие от луна-та ли падате?

Но нека се върнем в миналото, към което е насочена тази книга. Майка ми събрала скъпоценните камъни, паднали от устата на мъртвата старица, но не пипнала онези, които все още били вътре в нея. Винаги подчертаваше това – не си позволила да бърка там, считайки всичко останало вътре за неприкосновена собственост на мъртвата.

Мама изпълзяла изпод трупове чак вечерта, когато убийците си отишли. Тя не била от селото на баща ми и щяла да се срещне с него едва след като и двамата се озовали оттатък слабо охраняваната граница с Персия, разположена на стотина километра от мястото на клането.

Подслонили ги персийски арменци, а след това, вече заедно, решили да се прехвърлят в Египет. Говорел предимно баща ми, просто защото устата на майка ми била пълна със скъпоценни камъни. На брега на Персийския залив мама продала първото камъче и благодарение на него двамата успели да прекосят Червено море на борда на малък товарен

кораб. А в Кайро се срещнали с престъпника Вартан Мамигонян, успял да оцелее при едно от по-предишните кланета.

– Никога да не се доверяваш на оцеляял! – обичаше да ме предупреждава баща ми, имайки предвид именно Вартан Мамигонян. – Първо трябва да разбереш какво е направил, за да оцелее!

* * *

Този Мамигонян забогатял от производството на ботуши за английската и германската армии, които съвсем скоро се изправили една срещу друга по време на Първата световна война. На моите родители предложил мръсна и зле платена работа. А те били достатъчно наивни да споделят с него, като с още един оцелял сънародник, плановите си да отидат в Париж, да се оженят там и да станат част от уважаваната арменска общност на тази страна. Разбира се, казали му и за скъпоценностите на мама.

Мамигонян незабавно се превърнал в техен ревностен покровител и съветник, заел се с цялата си енергия да търси сигурно място за техните бижута, което не било лесна работа в град като Кайро, известен със своите джебчии. Но те все пак сторили нещо разумно и ги оставали на съхранение в банката.

Тогава Мамигонян се заел да крои фантастични планове за изгодна продажба на скъпоценностите. Името на градчето Сан Игнасио в Калифорния положително е открил в някой атлас, тъй като там никога не бил стъпвал кракът на арменец, а информация за такова малко градче не би могла да достигне до Близкия изток под никаква форма. Мамигонян заявил, че брат му живее в Сан Игнасио. Показал на мама и татко някакви фалшиви писма от него, за да документира своята измислица. В тях пишело, че братът забогатял за нула време, същото било състоянието и на още много арменци. Всички те силно се нуждаели от учител за своите деца, който да говори родният им език и да познава добре арменската литература.

На такъв човек били готови да предложат къща плюс двайсет акра овощни градини на символична цена. „Братът-богаташ“ на Мамигонян изпратил дори снимка на къщата, придружена от съответния нотариален акт.

По-нататък несъществуващият брат пишел, че ако Мамигонян открие в Кайро подходящ за тази служба човек, той може да му продаде нотариалния акт. По този начин татко не само получавал сигурна работа, но и ставал собственик на солидно имение в градчето с идиличното име

Сан Игнасио.

4

Живея толкова отдавна в света на изкуството, че вече никак не ми е трудно да си представям миналото като една безкрайна разходка през различни галерии и музеи, подобни на Лувъра, в който усмихващата се „Мона Лиза“ надживява вече с трийсет години следвоенната боя-чудо „Сатийн Дура-лукс“. Но картините, които вероятно ще запълнят последната галерия на моя живот, са съвсем реални. Ако искам, мога да ги докосвам или, следвайки препоръките на вдовицата Бърман с псевдоним „Поли Медисън“, да ги продам на първият, който предложи добра цена. А най-хубаво, според собственото й откровение, „да ги разкарам по дяволите“.

Във въображаемите галерии на моето съзнание висят и собствените ми абстрактно-експресионистични творения, възкресени по чудотворен начин от Единствения Критик за деня на Страшния съд. Редом с тях са окачени произведенията на няколко европейски художници, които съм купувал като войник за по няколко долара, блокче шоколад или чифт найлонови чорапи. До тях са рекламите, които създавах преди да постъпя в армията – приблизително около денят, в който от Сан Игнасио долетя вестта за смъртта на баща ми в кинотеатър „Бижу“.

Още по в дъното са илюстрациите на Дан Грегъри за различни списания. Същият Дан Грегъри, при когото чиракувах едва навършил седемнайсет години. Изхвърли ме месец преди да стана на двайсет. Отвъд неговата галерия са окачени момчешките ми цапаници без рамки, запазени поради простия факт, че никое друго хлапе на моята възраст не се занимаваше с подобни глупости.

Най в дъното, отатък вратата, която съм отворил към далечната 1916 година, също е окачена една рамка. Но тя не е на картина, а на фотография. На нея личи благороднически дом с елегантно извита алея и колонада над входната врата. Това би трябвало да е къщата в Сан Игнасио, която Вартан Мамигонян продал на родителите ми срещу по-голямата част от скъпоценностите на мама.

Тази снимка бе стояла години наред на нощната масичка на родителите ми, заедно с фалшивия нотариален акт, обсипан с подписи и восъчни печати. Там, в малкото апартаментче над обуварницата на баща ми. Предполагам, че той ги е изхвърлил чак след като мама почина. Но не и

снимката. Нея татко ми подари на перона на гарата, малко преди да се кача на влака за Ню Йорк, за да си търся късмета в големия град. Беше 1933 година, в разгара на Голямата депресия.

– Ако случайно попаднеш на тази къща, веднага да ми съобщиш! – поръча ми на арменски той. – Където и да се намира, тя си е моя!

* * *

Тази снимка вече я няма. Скъсах я на парченца, когато се прибрах в Ню Йорк след погребението на татко в Сан Игнасио. Бях един от тримата, които присъстваха на него. Скъсах я, защото ме беше яд на мъртвия. Скъсах я, защото стигнах до заключението, че той беше измамил мама и себе си далеч по-лошо, отколкото ги бе измамил Вартан Мамигонян. Не Мамигонян ги беше накарал да останат в Сан Игнасио, вместо да се преместят във Фресно, където арменска колония наистина съществува, където сънародниците ни са си помагали, съхранявали са език и религия, а едновременно с това са успявали да осигуряват все по-добър живот за себе си и децата си под слънцето на Калифорния. Точно там татко е можел да стане отново уважаван от всички учител!

О, не! Не Мамигонян го превърна в най-нещастния и самотен обущар на света!

Арменците се справят чудесно в тази страна за краткото време, от което са се заселили тук. Съседът ми от запад Ф. Доналд Касабян е вицепрезидент на „Метрополитън Лайф“, така че тук, на брега на изключителния Ийст Хамптън, вече имаме двама арменци, и то един до друг! Някогашното имение на Дж. П. Морган в Саутхамптън днес принадлежи на Кеворк Хованесян, който едва миналата седмица продаде студията си „Гуенти Сенчъри Фокс“.

Тук арменците преуспяват не само в бизнеса. Великият писател Уилям Сароян и новоизбраният президент на Чикагския университет доктор Джордж Минтучян също са арменци. Доктор Минтучян е известен изследовател на творчеството на Шекспир – нещо, което баща ми също е можел да постигне.

Току-що в стаята влезе Сърк Бърман и прочете десетте реда, които току-що натраках на пишещата машина. Преди да излезе отново повтори, че баща ми очевидно е страдал от Синдрома за оцеляване.

– Всеки жив човек е оцелял човек, за разлика от мъртвите – рекох. – Следователно всички живи страдат от Синдрома за оцеляване. Обратното означава смърт. Вече ми призлява от хора, които гордо ми съобщават, че са от породата на оцеляващите! И в девет от всеки десет случая

това са или канибали, или милиардери!

– Още не си забравил какъв е можел да стане баща ти – отвърна тя.
– И затова крещиш!

– Не крещя – рекох.

– Чуваш се чак в Португалия! – настоя тя. Очевидно беше направила справка с картата в библиотеката, за да твърди подобно нещо. И наистина, ако човек вдигне платна и потегли от моя плаж право на изток, непременно ще стигне в Португалия. По-точно в пристанището Опорту.

– Завиждаш на баща си за преживяните изпитания – рече Сърк Бърман.

– Аз също съм преживял такива – отвърнах. – Имам само едно око, ако все още не си забелязала това.

– Сам каза, че не си изпитал кой знае каква болка и окото ти бързо е зараснало – справедливо отбеляза тя. Изобщо не помня как бях улучен, помня само приближаването на един бял германски танк, зад който, по заснежената люксембургска поляна, притичваха облечени в бяло германски войници. Когато са ме пленили съм бил в безсъзнание, ударили са ми инжекция морфин и се събудих едва във военната болница отатък границата, на немска територия. Тя беше права: страданията ми по време на войната не бяха по-големи от страданията, които човек понася на зъболекарския стол.

А раната ми зарасна толкова бързо, че скоро ме изписаха от болницата и ме прехвърлиха в пленнически лагер като всеки обикновен затворник.

Въпреки това продължавах да настоявам, че заслужавам Синдрома на оцеляването не по-малко от татко. И тя ми зададе следните два въпроса:

– Понякога не си ли мислиш, че си единственият добър човек на света, а всички останали са мъртви? – беше първият.

– Не – отвърнах. И вторият:

– А не ти ли минава през ума, че сигурно си лош човек, а всички добри хора са мъртви. И че единствения начин за измиване на позора е собствената ти смърт?

– Не.

– Значи може да си мислиш, че заслужавах Синдрома на оцеляването, но никога няма да го получиш! – Това беше съвсем категорично заключение. – Защо не опиташ с туберкулозата?

* * *

– Откъде си толкова осведомена за Синдрома? – попитах я аз. Въпросът не беше дебелашки, защото още по време на първата ни среща на плажа научих, че макар и евреи, двамата със съпруга й нямали информация за свои роднини или познати, ликвидирани от нацистите в Европа. Семействата и на двамата били заселени в Съединените щати от дълги години и отдавна били изгубили всякаква връзка с роднините си в Европа.

– Написах книга по този въпрос – отвърна тя. – Всъщност тя беше книга за хора като теб – хора, на които поне единият родител е преживял ужаса на масовото убийство. Казва се „Подземието“.

Излишно е да казвам, че не бях я чел, както не бях чел и останалите произведения на Поли Медисън. Макар че, откакто се запознах с авторката, ги откривах под път и над път, едва ли не като дъвката по щандовете на магазините.

* * *

А госпожа Бърман ме информира, че дори не е необходимо да напускам дома си, за да се сдобия с „Подземието“ и другите книги на Поли Медисън. Просто защото Силести, дъщерята на готвачката, ги имала всичките.

Госпожа Бърман, най-върлият противник на деликатността, който бях срещал на този свят, успя да ме информира и за още нещо – макар и едва петнайсетгодишна, Силести вече вземала хапчета против забременяване.

Невероятната вдовица Бърман ме запозна накратко със сюжета на „Подземието“. Три млади момичета – еврейка, японка и негърка, се чувствали необяснимо разделени от останалите си съученички. Решили да създадат свой собствен клуб, който, пак по неизвестни причини, нарекли „Подземието“.

По-късно установили, че всяка от тях има родител, дядо или баба, които са преживели някаква изкуствено предизвикана катастрофа и по тази причина неволно са им внушили, че живите са лоши, а само мъртвите са добри.

Дядото на негърката оцелял след масово клане в Ибос, Нигерия. Родителите на японката преживели атомната бомбардировка над Нагазаки, а бащата на еврейката успял да избегне унищожението в нацистки лагер на смъртта.

* * *

– „Подземието“ е чудесно заглавие за подобна книга – рекох.

– Точно така – отвърна Сърк Бърман. – Аз се гордея със заглавията на своите книги!

Тя наистина се мисли за най-умната на света. А всички останали са тъпи, тъпи, тъпи!

* * *

Тя каза, че художниците трябва да наемат писатели да им кръщават картините. По стените на тази стая висят платна с имена като „Опус Девет“, „Син изгорял портокал“ и прочие. Моята най-известна, но за съжаление вече несъществуваща картина, която беше с размери 20 x 4 метра и красеше фойето на компанията GEFFCo на „Парк Авеню“, бе наречена просто „Уиндзорско синьо номер 17“. Може би се досещате, че уиндзорското синьо беше постигнато благодарение на тенеките със споменатата вече боя „Сатийн Дура-лукс“.

– Имената са нарочно некомуникативни – рекох.

– Какъв е смисълът да си жив, след като не искаш да си комуникативен? – отвърна с въпрос тя.

Макар че за петте седмици, през които е мой гост, се бе срещнала с редица високоуважавани люде, пристигнали чак от Швейцария или Япония да се запознаят с моята колекция, тя продължаваше да се отнася с пренебрежение към нея. Не промени отношението си, дори когато просто пред очите ѝ свалих от стената един Ротко и го продадох на музеза „Гети“ за милион и половина долара.

– Трябва да се радваш, че се отърва от този боклук – беше нейната реакция. – Направо ти скапва мозъка, защото е абсолютна безсмислица! Сега намери някой друг вехтошар и му пробутай останалите!

* * *

Току-що, още докато разговаряхме за Синдрома на оцеляването, тя ме попита дали баща ми е искал турците да бъдат наказани за престъпленията си срещу арменците.

– Същият въпрос му зададох, когато бях осемгодишен – отвърнах. – Тогава си представях, че животът е много по-въълнуващ, ако в него присъства жаждата за отмъщение... Татко остави инструментите и се взря през прозорчето на малката си работилничка. Неволно проследих погледа му и видях навън двойка индианци-лума. Резерватът им се намираще

на няколко километра извън града, а мен самият често ме бъркаха с индианче. Много ми харесваше, защото по онова време мислех, че няма нищо по-лошо на света от това да бъдеш арменец.

А татко дълго мълча и накрая отвърна на въпроса ми така:

– От турците искам само едно – да си признаят, че след нашето прокуждане страната им е станала още по-грозна и по-тъжна!

* * *

Днес следобед направих една мъжествена обиколка по границите на своето имение и срещнах съседа си от север, малко зад някогашния хамбар за картофи. Той се казва Джон Карпински и е кореняк. Продължава да се занимава с отглеждането на картофи като своя баща, макар че цената на един акър от земята му положително е надскочила осемдесет хиляди долара. По простата причина, че всяка построена върху нея къща ще има прекрасен изглед към океана. В това имение са прекарвали живота си три поколения от рода Карпински и, разглеждано от арменска гледна точка, то положително е късчето свещена земя в подножието на планината Арарат.

Карпински е огромен мъжага, който почти винаги е облечен в работен комбинезон. Наричат го „Големия Джон“. Подобно на Пол Слейзингър и мен, той също е ветеран от войната и е бил раняван. Но е по-млад от нас и е участвал в една друга война – Корейската.

А „Малкия Джон“ – неговият единствен син, е бил убит във Виетнамската война.

На всекиго по война, асортиментът е достатъчно богат.

* * *

Хамбарът и шест акра земя около него някога са принадлежали на бащата на Големия Джон, а той ги продал на скъпата Едит и първия ѝ съпруг.

Големия Джон прояви интерес към особата на госпожа Бърман. Аз му признах, че връзката между нас е напълно платоническа; че тя малко или повече се е самонастанила у дома; че с радост бих я изпратил обратно в нейния Балтимор.

– Прилича на мечок – рече той. – Влезе ли ти мечок в къщата, отиваш на хотел и чакаш да си тръгне... Друг начин няма.

Някога Лонг Айлънд е бил пълен с мечки, но сега едва ли е така. Той каза, че е научил много неща за мечките от баща си, който, вече

шейсетгодишен, бил нападат от една гризли в парка Йелоустоун. Отървал кожата, но след това започнал да чете всичко, което било написано за мечките.

– Та оная мечка има изцяло заслугата, че моят старец се хвана на стари години за книгите – заключи Големия Джон.

* * *

Госпожа Бърман е страшно нетактична и шумна, господи! Особено когато нахлува тук и се залавя да чете какво съм натракал на машината, без изобщо да си прави труда да иска разрешение за това.

– Защо никога не използваш точка и запетая? – ще попита. Или пък: – Защо го накъсваш на дребни парчета, вместо да го оставиш да се лее свободно?

Ей такива неща!

Когато се движи из къщата чувам не само стъпките ѝ, а и шумния начин, по който отваря разни врати и чекмеджета. Вече е изследвала всички къшета на къщата, включително мазето. Един ден се измъкна оттам и рече:

– Знаеш ли, че долу имаш шейсет и три галона „Сатийн Дура-лукс“?

Беше ги преброила, господи!

Изхвърлянето на тази боя беше забранено от закона, тъй като бе установено, че с времето тя се разпада на изключително силна отрова. Ако искам да се освободя с т нея по легален начин, трябва да я превоза до специалното сметище за силно токсични вещества, което се намира в Питчфорд, щата Уайоминг. Никога не се наках да го сторя и боята продължава да си стои в мазето.

* * *

Не беше преровила единствено ателието ми в бившия хамбар за картофи. Той представлява дълга и тясна постройка с широка плъзгаща се врата. Прозорци няма, в двата края са иззидани големи тумбести печки, чиято цел е да поддържат постоянна температура в помещението дори и през най-студените дни. Така картофите нито замръзват, нито про-растват и могат да изчакат най-подходящото време за продажба.

Подобни постройки с необичайни размери, прибавени към ниските наеми, привлякоха насам много художници от годините на моята младост, особено онези, които рисуваха на платна с големи размери. Аз

самият също не бих успял да завърша осемте панела, от които се състоеше „Уиндзорско синьо номер 17“, ако не бях наел този хамбар.

* * *

Любопитната вдовица Бърман с псевдоним „Поли Медисън“ не успя да проникне в ателието, а дори и да надникне в него, просто защото то беше лишено от прозорци и преди две години, непосредствено след смъртта на съпругата ми, лично заковах вратата с десетсантиметрови гвоздеи, а отвън я окичих с шест огромни катинара.

Самият аз също не съм влизал оттогава. Да, вътре има някои неща, които ще видят бял свят едва след като умра и бъда погребан до скъпата Едит. Те не са никакви патетични символи, както може би сте си помислили, например счупена на две четка за рисуване върху недовършено пурпурно сърце на чисто пометения под. Не са и някоя дебелашка шега от сорта на картина с картофи, символизираща акта на връщането на хамбара към първоначалното му предназначение, нито пък рисунка на Дева Мария в костюм за езда и резен диня в ръка, както някои хора биха допуснали.

Няма и автопортрет.

Няма никакви послания с религиозна насоченост.

Измъчвам ли ви? Добре, малко ще ви помогна – онова, което се намира там, е по-голямо от кутия за хляб и по-малко от планетата Юпитер.

* * *

Дори Пол Слейзингър няма представа какво има в хамбара, макар постоянно да ми повтаря, че това нашето не може да бъде приятелство, след като отказвам да споделя тайната си с него.

Хамбарът получи доста голяма популярност в артистичните кръгове. Повечето от моите посетители неизменно проявяват желание да надникнат вътре, особено след като вече са разгледали колекцията. Аз им отговарям, че могат да го разгледат външно и че именно външният му изглед е оставил следа в историята на американското изобразително изкуство. На времето Тери Кичън използва за пръв път прочутата си помпа за пръскане на боята именно там, край хамбара, опрял в стената своя Хераклит.

– А това, което се намира вътре – подхвърлям накрая аз, – представлява една малка и незначителна тайна на също така дребен и

незначителен старец. Тя ще стане известна на света едва след като замислена за голямата картинна разпродажба горе, на небето.

5

Авторът на една публикация в печата твърдеше, че знае съвсем точно какво има в моя хамбар: най-значителните произведения на абстрактния експресионизъм, които нарочно крия, за да повиша цената на сравнително по-малоценните картини в колекцията си.

Нищо подобно.

* * *

След отпечатването на тази статия моят сънародник от Саутхамптън Кеворк Хованасян ми направи твърда оферта – три милиона долара за всичко, което се намира в хамбара. Без предварителна проверка.

– Не ми се иска да те изпъзялям по този начин – отговорих му аз. – Няма да е по арменски.

Ако му бях взел парите, щях да имам чувството, че съм му пробутал Бруклинския мост.

* * *

Един друг отклик на същата статия обаче не беше толкова забавен. В писмо до редактора някакъв непознат твърдеше, че ме познавал още от войната и може наистина да е било така. Защото изреждаше имената на всички художници в моята рота и знаеше каква задача бяхме получили след окончателния разгром на германската авиация – когато вече нямаше нужда от нашите маскировъчни шеги. А тази задача много ни подхождаше, тъй като трябваше да правим оценка на всички произведения на изкуството, пленени от отстъпващата германска армия. Имахме чувството, че сме деца, попаднали в склада на дядо Мраз.

Този човек твърдеше, че е служил в Генералния щаб на Обединеното командване и от време-навреме имал работа с мен. Според него аз положително съм откраднал някои произведения на изкуството, които трябва да се върнат на истинските им собственици в Европа. И съм ги заключил в хамбара, за да ги спася от евентуални съдебни процеси.

Нищо подобно.

* * *

Този човек греша относно съдържанието на хамбара. Същевременно признавам, че е до известна степен прав, що се отнася до малко необичайните ми възможности по време на войната. Не бих могъл да открадна нищо от това, което ни предаваха бойните части. Приемах трофеите срещу разписка и често бях обект на проверка от интендантските части.

Същевременно честите ни обиколки в района на бойните действия наистина водеха до преки контакти с хора, които войната просто принуждаваше да продават своите ценности. В резултат сключихме няколко наистина изгодни сделки.

Никой от нашата специализирана част не се добра до произведение на Старите майстори или шедьовър, който очевидно е бил част от известна частна колекция, музей или църква. Поне аз така мисля, без да съм абсолютно сигурен, разбира се. Както навсякъде в живота, и в света на изкуството има крадци и опортюнисти.

Аз самият действително купих от частно лице една неподписана скица с въглен, за която подозирах, че е на Сезан. Впоследствие беше доказано, че наистина е на Сезан и в момента тя се намира в постоянната изложба на Школата по дизайн в Роуд Айлънд. Купих още и един Матис – моят любим художник. Намерих го у една вдовица, която твърдеше, че съпругът ѝ го получил като подарък лично от автора. За сметка на това ми пробутаха и един фалшив Гоген, но и той ми свърши работа.

Придобивките си изпратих на съхранение при може би единствения човек в Съединените щати, на когото и до днес имам доверие. Той е китаец, казва се Сам Ву и притежава малка пералня в Ню Йорк. За известно време беше готвач при моя учител Дан Грегъри.

Представете си как съм рискувал живота си за страна, в която единственият човек, на когото съм имал доверие, е китаец!

После дойде денят, в който моята рота от художници беше хвърлена в истински бой, за да бъде спряна последния голям пробив на германците през Втората световна война.

* * *

Но нито една от описаните по-горе придобивки не се намира в хамбара, нито пък е изобщо мое притежание. Продадох ги веднага след края на войната и с получената сума се опитах да направя някои инвестиции на стоковата борса. Бях изоставил детската си мечта да стана художник. Вместо това се записах в Нюйоркския университет и се залових

да изучавам счетоводство, икономика и търговско право. Бях решил да ставам бизнесмен.

За изкуството си разсъждавах така: в състояние съм да пресъздам всичко, което виждам, разбира се с търпение, добри материали и инструменти. В крайна сметка Ненапрасно бях чиракувал при Дан Грегъри – най-добрият илюстратор на нашето столетие. Но фотоапаратите могат да правят всичко, на което Дан ме беше научил. Съзнавах, че именно това е причината, принудила всичките там импресионисти, кубисти, дадаисти и сюрреалисти да създават неуловими за камерата творби, да рисуват такива неща, които дори Дан Грегъри и аз не сме в състояние да копираме.

Накрая стигнах до заключението, че умът ми е съвсем обикновен, тоест празен. Което означава, че никога не бих могъл да постигна нещо повече от това, което фотоапаратът постига за частица от секундата. Следователно трябва да се задоволя с нещо доста по-тривиално от гениалните върхове на изкуството. И това нещо бяха парите. Не се натъжих от това заключение. Напротив – то ми донесе огромно облекчение.

Все пак ми беше приятно да се въртя в артистични кръгове, давах си сметка, че неспособността ми да създавам истинско изкуство не ми пречи поне да разговарям за него. Вечер често излизах и обикалях барчетата около университета. Бързо се сближих с неколцина от онези художници, които са убедени в собствената си правота, но едновременно с това съзнават, че едва ли някога ще станат известни. Бях не по-малко устат от тях, а и в пиенето не им отстъпвах. Но най-хубавото беше, че накрая си позволявах да платя сметката без това изобщо да ме притеснява. Защото вече правех нелоши пари на борсата и получавах съвсем прилична стипендия от правителството плюс пожизнена пенсия от благодарната нация за това, че бях дал едно око в защита на Свободата.

Истинските художници гледаха на мен като на неизчерпаем източник на средства. Защото не само плащах пиенето им, но често поемах и голяма част от другите им разноски – наем, поредната вноска за кола, аборти на приятелки и съпруги, какво ли още не... За каквото и да им трябваша пари, златният Рабо Карабекян беше насреща!

* * *

Тъй че, тези приятели си ги купих. Макар че не бях чак толкова фърашкан с пари. В края на всеки месец се оказвах без пукнат грош, после ямата отново започваше да се пълни...

Все пак трябва да бъда честен и ще си призная, че компанията им

ми доставяше удоволствие. Главно защото ме третираха като художник, като един от тях. Така открих новото си голямо семейство, което съвсем навреме замести изгубената рота.

Отплащаха ми се не само с присъствие. Често погасяваха дълговете си с картини, които никой не искаше.

* * *

Забравих да ви кажа: по онова време вече бях женен и съпругата ми беше бременна. Предстоеше ѝ и още една бременност, пак от неотразимия мъж и любовник Рабо Карабекян.

* * *

Току-що се връщам пред пишещата машина. Бях отскочил до ба-сейна да попитам Силести и нейните приятели-тинейджъри дали знаят кой е Синята брада. Възнамерявам да включа Синята брада в тази книга и исках да разбера дали е необходимо да го описвам подробно, за улеснение на своите по-млади читатели.

Никой не беше чувал подобно име. Тъй и тъй бях подел разговор, затова ги попитах дали са чували за Джаксън Полок, Марк Ротко, Тери Кичън, Труман Капоути, Нелсън Алгрен, Ъруин Шоу, Джеймс Джоунс... Имената на тези хора бяха известни не само сред артистичните и литературните среди, но и в самия Хамптън, защото отдавна се бяха превърнали в част от неговата история. Не бяха чували и за тях. Толкоз по въпроса за безсмъртието на художници и писатели.

И тъй: Синята брада е герой от една много стара детска приказка, възможно е за негов прототип да е бил използван един благородник-убиец от Средновековието. В самата приказка той се жени безброй пъти, при последния от тях води младата си невяста в своя замък и ѝ казва да ходи навсякъде, с изключение на една-единствена стая.

Синята брада се е показал като лош, а може би и като гениален психолог. Защото новата му жена вече не може да мисли за нищо друго, освен за забранената стая. Решава да хвърли едно око зад тайнствената врата, когато е сигурна, че него го няма. Но той е там.

И я спива в момента, в който тя с ужас се е втренчила в труповете на предишните му жени. Всички са били убити от него, именно защото са надникнали зад тази врата. С изключение на първата, която била убита за нещо друго.

* * *

И така, от всички хора, които знаят за моят заключен хамбар, Сърк Бърман най-трудно понася този факт. Постоянно върви подире ми и иска да разбере къде крия ключовете на шестте катинара. А аз все ѝ повтарям, че са сложени в златно сандъче и са заровени в подножието на планината Арарат.

А при поредния ѝ опит, приключил едва преди пет минути, отвърнах така:

– Виж какво, трябва да мислиш за нещо друго. Каквото и да е то. Аз съм Синята брада и моето ателие е онази забранена стая от приказката, особено що се отнася до теб!

6

В моя хамбар трупове няма, независимо от приказката за Синята брада. Първата от двете ми жени – Доръти, се омъжи повторно малко след развода ни. при това се омъжи щастливо. В момента е почтена вдовица и обитава огромна къща на брега на океана в Сарасота, щат Флорида. Вторият ѝ съпруг беше точно това, което двамата с нея се бяхме надявали да излезе от мен след войната – умен и способен застрахователен агент. Така че сега и двамата си имаме по един плаж.

Втората ми съпруга – скъпата Едит, е погребана в тукашното гробище „Грийн Ривър“. Там очаквам да погребат и мен, на няколко метра от гробовете на Джаксън Полок и Тери Кичън.

Ако по време на войната съм убил някого, то може да е станало само в ония броени секунди преди шрапнелът да извади окото ми и да ме просне в несвят.

* * *

Когато си бях нормално момче с две очи, всички ме мислеха за най-добрия рисувач в цялата система на общественото образование в Сан Игнасио. Няколко от учителите бяха толкова впечатлени от моите способности, че предложиха на мама и татко да ме запишат в школа за художници.

Но родителите ми окачестваха идеята им като непрактична и ги посъветваха да не ми пълнят главата с подобни глупости. За тях всички художници бяха обречени да живеят в бедност, а признанието идва едва след смъртта им. И в общи линии бяха, разбира се, прави. Защото и в моята колекция най-ценни са творбите на хора, живели в бедност до

самата си смърт.

На художник, който иска да повиши цената на своите творби, мога да препоръчам само едно: самоубийство.

* * *

Но през 1927 година, когато бях единайсетгодишен и бях на път да стана не по-лош обушар от баща си, мама прочете някъде, че един американски художник натрупал не по-малко милиони от най-известните филмови звезди и бизнесмени, имал яхта и конеферма във Вирджиния, плюс голяма къща на брега на Монтаук, недалеч отук.

По-късно, но не чак толкова по-късно, тъй като й оставаше само една година живот, тя призна, че не би прочела статията, ако не била снимката на този художник заедно с яхтата му. Обърнала внимание на този плавателен съд по простата причина, че името му било толкова свято за арменец, колкото името Фуджияма за всеки японец. Яхтата се казвала „Арарат“.

Този човек е арменец, помислила си мама и се оказала права. В списанието пишело, че се казвал Дан Грегориан и, преди да се пресели в Америка, живеел в Москва. Там баща му бил треньор по езда, а самият Дан – старши гравьор в монетния двор на Руската империя.

Преселил се в САЩ през 1907 година като обикновен емигрант, не е бягал от никакво клане. Тук променил името си на Дан Грегъри и започнал да си вади хляба като илюстратор на разкази и реклами в разни списания, а също и на детски книги. Авторът на материала твърдял, че той е най-скъпо платения художник в историята на Америка.

И това може би наистина е вярно за доходите на Дан Грегъри или „Грегориан“ – както упорито го наричаха мама и татко. Особено ако сумите, получавани от него през Двайсетте години и периода на Голямата депресия се обърнат в днешните обезценени долари. Положително би бил шампион сред всички художници, живи и мъртви.

* * *

По отношение на Съединените щати мама беше далеч по-проницателна от татко. Тя бързо бе разбрала, че най-разпространената болест в тази страна е самотата и от нея страдат дори хората по върховете. Именно по тази причина те понякога са изключително топло настроени към симпатични и дружелюбни непознати.

– Ти трябва да пишеш на този Грегориан! – заяви ми мама, а аз едва

я познах – толкова лукаво беше станало лицето й. – Ще му кажеш, че си арменец като него, че за теб той е най-великият художник на света и че много искаш да бъдеш като него!

Написах писмото. По-скоро написах двадесетина писма с разкривения си детски почерк, преди мама да остане доволна и напълно убедена, че онзи ще захапне въдицата. Тази трудна работа свърших под истински водопад язвителни забележки от страна на баща ми. Ето някои от тях: „Той е сменил името си – значи вече не е арменец“, „След като е роден в Москва, той е руснак, а не арменец“, „Знаете ли какво ще си помисля, ако получа подобно писмо? Че ще има и второ, с молба за малко пари“ и прочие, и прочие...

– Не виждаш ли, че сме пуснали въдицата? – скара му се на арменски мама. – Ако продължаваш да вдигаш шум, ще уплашиш рибата.

В турската част на Армения риба са ловели предимно жените, така поне съм чувал.

А писмото ми се оказа страхотна стръв!

Налапа я любовницата на Дан Грегъри – бившата танцьорка от „Фоли Зигфрид“ Мерили Кемп.

Тя беше първата жена, с която спях в живота си, при това бях вече деветнайсетгодишен! Господи, какъв стар мухльо съм аз! Още си спомням за първия си сексуален опит с такова възхищение, сякаш съм се изправил пред новата сграда на „Крайслер“! А петнайсетгодишната дъщеря на готвачката вече от сума време се тъпче с хапчета против забременяване!

* * *

Мерили Кемп пишеше, че е асистентка на господин Грегъри двама-та били дълбоко развълнувани от писмото ми. Мога да си представя колко зает човек е господин Грегъри, затова тя отговорила на писмото ми. Бяха четири страници, изпълнени с почерк, разкривен почти колкото моя. Тогава тя беше двайсет и една годишна, дъщеря на неграмотен въглищар от Западна Вирджиния.

На трийсет и седем щеше да стане принцеса Портомаджоре и щеше да живее в розов палат в центъра на Флоренция. На петдесет ще е най-големият дистрибутор на „Сони“ в Европа и също така най-големият европейски колекционер на модерна американска живопис.

* * *

Баща ми каза, че сигурно е луда, щом е написала толкова дълго писмо на непознат, при това все още хлапак.

А мама каза, че сигурно е много самотна и това си беше чистата истина. Грегъри я държеше в къщата си като кученце по простата причина, че тя беше изключително красива жена. От време на време я ползваше и за модел, но тя в никакъв случай не беше негова асистентка. Той просто не обръщаше внимание на мнението ѝ, независимо за какво се отнася то.

Тя никога не присъстваше на вечерите, които устройваше Дан, никога не пътуваше с него, нито пък се появяваше по ресторанти и приеми. Така и не получи възможност да се запознае с нито един от прочути-те му приятели.

Между 1927 и 1933 година получих седемдесет и осем писма от Мерили Кемп. Зная точния им брой, защото още ги пазя, внимателно подредени в шита на ръка кожена папка, която държа в библиотеката си. Тази папка ми е подарък от скъпата Едит по случай десетгодишнината на сватбата ни. Разбира се, тя скоро попадна в ръцете на госпожа Бърман, която успя да открие всичко, което имаше някаква емоционална стойност в този дом, с изключение на хамбара.

Прочете ги открай докрай, без изобщо да ме попита дали ги смятам за лични, а после ми тръсна:

– Само в едно от писмата на тази жена се съдържат повече истини за живота, отколкото във всичките ти картини! – За пръв път в гласа ѝ прозвуча нескрито уважение: – А като цяло са още по-ценни, защото показват как една унизявана и подценявана жена се превръща в голяма писателка. Защото тя е точно такава и аз се надявам да си го забелязал.

– Забелязал съм го – рекох. И това беше чистата истина, тъй като всяко писмо на Мерили беше наистина по-задълбочено, по-изразително, по-спокойно и философско от предишното.

– Какво образование е имала тя? – пожела да узнае госпожа Бърман.

– Изкарала е само първи клас в гимназията – отвърнах.

– Трябва да е била страхотна гимназия! – респектирано поклати глава госпожа Бърман.

* * *

На цялата тази кореспонденция отговорях предимно със свои рисунки, хранейки тайната надежда, че Мерили ще ги покаже на Дан Грегъри. Към всяка от тях прилагах кратка обяснителна записка.

Когато съобщих на Мерили, че мама е починала от тетанус, писмата ѝ изведнъж придобиха майчински оттенък. Независимо от факта, че беше само с девет години по-възрастна от мен. Първото от тази майчинска поредица пристигна не от Ню Йорк, както обикновено, а от Швейцария, където тя беше отишла да покара ски.

Истината научих едва след войната, когато я посетих във флорентинския ѝ дворец – в Швейцария заминала да абортира, по настояване на Дан.

– Би трябвало да му благодаря за това – каза ми във Флоренция тя и ме дари с ослепителна усмивка: – Защото именно там започнах да се интересувам от чужди езици.

* * *

Току-що госпожа Бърман ме осведоми, че готвачката ми е абортирала три пъти. И то не в Швейцария, а в някакъв забутан лекарски кабинет тук, в Саутхамптън. Това ме отегчи, но аз по принцип се отегчавам от всичко, кое. то става в съвременния свят.

Не я попитах как се връзва тая новина с факта, че готвачката беше износила и родила Силести. Просто не ме интересуваше, но госпожа Бърман не ме остави в неведение.

– Два аборта преди Силести и един след това – поясни веднага.

– Тя ли ти го каза?

– Силести. Освен това добави, че майка ѝ имала намерение да си запуши каналите.

– Е, това вече наистина е нещо полезно – рекох. – Ще го имам предвид ако се случи нещо непредвидено.

* * *

Отново се връщам в миналото, макар че настоящето ме хапе по глезените като зъл фокстериер.

Мама умря с убеждението, че вече съм станал протеже на Дан Грегъри, въпреки липсата на каквито и да било преки контакти между нас. Още преди да се разболеет тя предрече, че „Грегъриан“ ще ме изпрати да уча в художествено училище, като порасна ще ме препоръча за илюстратор на големите списания, а след това „Грегъриан“ ще ме запознае с всичките си прочути приятели и те ще ме научат как да вложат на борсата спечелените от рисуването пари, за да забогатеем и аз. През 1928 година акциите на борсата вървяха само нагоре, почти като днес. Хоп!

В крайна сметка мама не доживя не само да види как борсата рухва година по-късно, но и отрезвяването в отношенията ми с Дан Грегъри. Защото се оказа, че той едва ли е подозирал за моето съществуване, а всичките благосклонни оценки на рисунките, които изпращах в Ню Йорк, са били не от най-скъпо платения художник в американската история, а от, според израза на баща ми, чистачката, готвачката или най-вероятно – от курвата му!

7

Един следобед, трябва да съм бил вече над петнайсетгодишен, се върнах от училище и заварих баща ми на кухненската маса с купчината писма на Мерили пред себе си. Беше ги пръснал на мушамената покривка и ги бе препречел наново.

Това не представляваше пъхане на носа в моите работи, защото тези писма бяха семейна собственост. Ако двама души въобще могат да се нарекат семейство. Бяха нещо като съкровищни бонове, като ценни книжа със златни ръбове, от които щях да се възползвам като възмъжея, те също. Веднъж получил дивидентите от тях, аз щях да бъда в състояние да се грижа за баща си, който съвсем определено имаше нужда от грижи. Спестяванията му, както на всички в градчето, бяха изгорели заедно с банкрута на Спестовно-кредитната асоциация „Лума Каунти“, по-популярна с името „Ел Банко Бусто“. По онова време още нямаше федерални гаранции за банковите депозити.

На всичкото отгоре „Ел Банко Бусто“ държеше ипотеката на малката къщичка, в която живеехме и в която се намираще малката работилничка на баща ми. Татко притежаваше къщичката благодарение на заем от тази банка. След фалита бяха ликвидирани всички активи на банката, включително закъснелите ипотeki, които представляваха огромната част от отпуснатите заеми. Досещате ли се защо бяха закъснели? Ами просто защото всички бяха проявили глупостта да си вложат спестяванията в „Ел Банко Бусто“.

И тъй, човекът, който препрочиташе писмата на Мерили в онзи следобед, вече не беше собственик, а просто наемател на малката сграда. При това само на част от нея, тъй като вече не можеше да си позволи наем за работилничката долуга. Всичките му машини и инструменти бяха продадени на търг, просто за да се сдобием с няколко мизерни банкноти за оцеляването ни. Така се получи с всички глупаци, имали

неблагоразумието да поверят спестяванията си на „Ел Банко Бусто“.

Каква комедия!

* * *

Чул стъпките ми, татко вдигна глава от писмата на Мерили и каза:

– Знаеш ли как се казва тази жена, която ти обещава всичко, а не може нищо да ти даде? Вартан Мамигонян номер две! – Отново си беше спомнил за онзи мошеник, който бе изиграл него и мама в Кайро.

– Защо? – попитах.

– Току-що прочетох подробно някои неща – отвърна той така, сякаш наистина държеше ценни книжа в ръцете си. Направило му впечатление, че първите писма на Мерили изобилствали от фрази като „господин Грегъри казва“, „господин Грегъри има чувството, че...“, „господин Грегъри иска да знаеш...“, но тези фрази изчезват от третото писмо нататък. – Тази жена е никой, напразно се опитва да открадне част от репутацията на Грегориян! – беше категоричното му заключение.

Не изпаднах в шок, тъй като част от съзнанието ми отдавна беше отбелязала този факт. А друга една част успя да погребее дълбоко неговите доста неприятни последици.

Попитах татко какво го е накарало да се замисли върху подобни неща. Той мълчаливо махна с ръка към десетината книги, които Мерили ми бе изпратила след завършването на училище и които беше наблъскал върху етажерката за подсушаване на съдове над умивалника. Самият умивалник беше пълен с мръсни чинии и тигани. „Островът на съкровищата“, „Робинзон Крузо“, „Швейцарското семейство Робинзон“, „Приключенията на Робин Худ и неговата доблестна дружина“, „Приказки от непроходимите гори“, „Пътешествията на Гъливер“, „Шекспирови приказки“ и прочие. Юношеската литература отпреди Втората световна война беше на светлинни години от нежеланата бременност, кръвосмешението, нископлатения труд и измамните приятелства в гимназията, характерни за творчеството на Поли Медисън.

Мерили ми беше изпратила тези книги, просто защото всички бяха илюстрирани от Дан Грегъри. Те бяха най-красивите вещи не само в малкото ни апартаментче, но и в целия квартал.

– Колко мило от нейна страна! – възкликнах аз. – Погледни ги, само ги погледни!

– Погледнах ги – отвърна татко.

– Нали са красиви?

– Да, красиви са. Но може би ще ми кажеш защо нито една от тях

не е подписана от господин Грегориан, защо не е драснал дори два реда на моя талантлив син?

Всичко това бе казано на арменски. След банкрута на „Ел Банко Бусто“ татко говореше у дома единствено на арменски.

* * *

За мен нямаше особено значение дали съветите и насърчението идваха от Мерили или от Дан Грегъри. Вече бях повярвал, че съм страховтен художник, поне за момче на моите години. Бях толкова сигурен, че ще успея да пробия, със или без помощ от Ню Йорк, че се заех да защитавам Мерили главно, за да повдигна настроението на татко.

А той отвърна така:

– Добре де, след като тази Мерили, или дявол знае коя, цени рисунките ти толкова високо, защо не продаде някоя от тях, а после да ти изпрати парите?

– Тя е изключително щедра – отвърнах аз. И това си беше чистата истина. Беше щедра не само защото ми отделяше от времето си, а и защото ми изпращаше най-добрите материали за рисуване, които могат да се купят с пари. Аз самият няхах никаква представа за цената им, тя също. Вземаше ги скришом от склада на Грегъри в мазе, то на къщата му. След две години щях да видя с очите си този склад и да се уверя лично, че там има материали по-не за десет творчески живота на Грегъри, независимо от страховтната му плодовитост. Тя беше сигурна, че той няма да забележи липсата на малки количества от тях, а ми ги изпращаше без негово разрешение, просто защото се страхуваше до смърт от този човек.

Той често я риташе и биеше.

Но нека се върнем върху реалната стойност на материалите: боите, които получавах, съвсем не приличаха на „Сатийн Дура-лукс“. Бяха маслени бои и акварели на фирмата „Мусини“, внос от Германия. Четките ми бяха също вносни, но от Англия. Пастелите и цветните моливи бяха „Льофабр-Фоан“ от Париж, а платната ми – от белгийската фирма „Клаесен“. Едва ли друг художник западно от Скалистите планини е разполагал с толкова първокачествени материали!

В този смисъл Дан Грегъри беше единствения илюстратор на света, който си въобразяваше, че неговите творби ще се наредят сред световните шедеври и по тази причина използваше материали, които на практика бяха точно това, което обещаваха рекламата на „Сатийн Дура-

лукс“: по-трайни от усмивката на Мона Лиза. Всички останали илюстратори бяха доволни, когато картинките им стигаха невредими до печатницата. Обикновено те ръмжат, че са принудени да си вадят хляба с подобна дейност, оплакват се, че създават изкуство за хора, които хабер си нямат от него. Но не и Дан Грегъри.

* * *

– Тя те използва – рече баща ми.

– За какво? – попитах.

– За да се чувства голяма работа.

* * *

Вдовицата Бърман е съгласна с това мнение на баща ми, но по съвсем други причини.

– Ти си бил нейната публика – поясни тя. – Всеки писател е готов да убива за читатели!

– Дори за един-единствен ли? – попитах аз.

– Повече не са й били необходими. Само погледни как усъвършенства почерка си, как обогатява речника си. Обърни внимание колко изобретателна става, когато разбираш, че поглъщаш всяка нейна дума! Положително не би могла да пише така на онова копеле Грегъри, още повече, че никой не пише писма на хората, с които живее под един покрив. Защото те не могат дори да четат! Наистина ли вярваш, че ти е описвала големия град около себе си, само за да можеш да нарисуваш някои от неговите забележителности?

– Да, мисля че съм вярвал – отвърнах аз. Мерили ми описваше с подробности дългите опашки за къшей хляб от хилядите безработни по време на Депресията, споменаваше за хора във великолепни костюми, принудени да продават ябълки по ъглите, със съчувствие рисуваше картината на безкрак ветеран от Първата световна война (мним или истински), който продавал моливи върху нещо като скейтборд на гарата Гранд Сентръл; за доскорошни аристократи, които се задъхвали от вълнение преди да бъдат приети от преуспяващи гангстери. Ей такива неща.

– Това е тайната да се наслаждаваш от собственото си писане и едновременно с това да се издигнеш до високите изисквания на професионализма – обясни ми госпожа Бърман. – Човек никога не пише за целия свят, не пише нито за десет души, нито дори за двама. Той винаги пише за един-единствен човек!

– А ти за кого пишеш? – попитах я аз.

– Вероятно ще ти прозвучи странно, но той не е на възрастта на основната маса мои читатели – отвърна тя. – И според мен именно това е тайната съставка на цялото ми творчество, именно това прави книгите ми силни и убедителни в очите на младите. Защото диалогът им не звучи като тъпите разговори между тинейджъри, защото никога не си позволявам да напиша на хартия нещо, което Ейб Бърман не би одобрил!

Ейб Бърман е, разбира се, нейният мозъчен хирург, починал от удар преди седем месеца.

* * *

После отново ми поиска ключовете за хамбара. Принудих се да я заплаша, че ако само още веднъж ми спомене за тях, ще разкрия тайната ѝ пред всички, ще покана представители на печата да я интервюират като Поли Медисън и прочие, и прочие. Но дълбоко в себе си бях убеден, че ако наистина сторя това, аз не само ще ликвидирам физически Пол Слейзингър, но със сигурност ще докарам на прага си цяла тъпла религиозни фанатици, готови да ме линчуват.

Защото снощи попаднах случайно на телевизионната проповед на известен евангелист, който разпалено твърдеше, че Сатаната е предприел организирано настъпление срещу американското семейство от четири посоки: чрез комунизма, наркотиците, рокендрола и книгите на своята сестра – Поли Медисън.

* * *

Но да се върна на кореспонденцията си с Мерили Кемп. След като баща ми я обяви за втори Вартан Мамигонян, тонът на придружителните ми бележки до нея стана доста по-хладен. Престанах да разчитам на нея за каквото и да било, това вероятно е било част от процеса на възмъжаване. Не исках да я виждам повече в ролята на заместник-майка. Ставах мъж и не ми трябваше майка. Поне така си мислех тогава.

На практика започнах да изкарвам пари като художник без никаква помощ от нейна страна, и то там, наред фалиралия Сан Игнасио. Отидох да търся някаква работа за през ваканцията в местния вестник „Лу-ма Каунти Клариън“ и между другото им споменах, че мога да рисувам. Редакторът ме попита мога ли да рисувам италианския диктатор Бенито Мусолини (между другото, един от любимите герои на Дан Грегъри) и аз го сторих в рамките на две-три минути, напълно по памет.

После ме накара да направя красиво ангелче, аз се справих и с него. Едва тогава ми разкри цялата си идея – Мусолини трябваше да налива нещо в устата на ангелче го. Върху съда ме накара да напиша „Рициново масло“, а върху ангелчето – „Световен мир“. Мусолини обичал да наказва хората като ги кара да изпиват по половин кило рициново масло. Звучеше като невинна шега, но си беше чистата истина, при това доста тъжна. Жертвите повръщали и се посирали, докато умрат, а оцелелите били с напълно унищожени вътрешности.

Така още в крехка младежка възраст станах платен автор на политически карикатури. Правех по една на седмица, като редакторът предварително ми съобщаваше темата.

* * *

За моя огромна изненада, и татко започна да проявява артистични наклонности. Защото до този момент и двамата бяхме абсолютно убедени, че какъвто и да е произхода на моите артистични заложби, той няма нищо общо с него и роднините му. Докато все още беше собственик на обувницата, той нито веднъж не се сети да направи по нещо хубаво за нас от парчетата кожа, които му оставаха. Например, колан за мен или чантичка на мама. Той си беше сериозен кърпач и нищо повече.

И изведнъж, сякаш изпаднал в транс, започна да прави великолепно каубойски ботуши, които предлагаше от врата на врата и които създаваше с най-простите ръчни инструменти. Бяха не само здрави и удобни, бяха истински произведения на изкуството, неповторимо украшение за мъжките крака. Бяха обсипани със златни и сребърни декоративни орнаменти – звезди, орли, цветя, препускащи мустанги – всичките направени от тенекия за консерви и бирени капачки.

Но тази промяна в живота му не ми се отрази толкова благоприятно, колкото вероятно сте си представили.

Защото от нея ме побиваха тръпки, особено когато надничах в очите му. Те бяха пусати, изпразнени от всякакво човешко съдържание.

* * *

Години по-късно открих същото състояние у Тери Кичън, най-добрият ми приятел. Изведнъж започна да рисува картини, които днешните познавачи поставят на върха на пирамидата на всички абстрактни експресионисти, по-високо и от Полок, и от Ротко.

Предполагам, че това беше хубаво, но когато надникнах в очите на

най-добрия си приятел, в тях също нямаше нищо човешко.

* * *

Ох, господи.

Както и да е. Някъде около Коледа на 1932 година писмата на Мерили вече се валяха навсякъде из къщата, много от тях дори не си бях направил труда да отворя. Омръзна ми да съм й читател.

После пристигна телеграмата, адресирана до мен. Преди да я отворим татко отбеляза, че това е първата телеграма, която някой от нашето семейство получава. Ето какво пишеше в нея:

СТАВАШ МОЙ УЧЕНИК. ПЛАЩАМ ПЪТНИТЕ, ПЛЮС СТАЯ,
ХРАНА, ДЖОБНИ. УРОЦИ ЖИВОПИС.

ДАН ГРЕГЪРИ

8

Споделих тази страхотна новина първо с възрастния редактор в местния вестник, който ми поръчваше карикатурите. Казваше се Арнолд Коутс.

– Ти наистина си художник и трябва да се махнеш оттук – рече ми той. – Иначе ще изсъхнеш като стафида. За баща си не се тревожи. Той е напълно в състояние да се грижи за себе си и е като онези „зомбита“, злите джуджета от приказките, ако ми позволиш подобен израз...

– За теб Ню Йорк ще бъде само спирка – продължи той. – Истинските художници живеят в Европа и винаги ще живеят там.

Тук обаче сбърка.

– Никога досега не съм се молил, но довечера ще отправя една молитва към бога, никога да не ти се налага да ходиш в Европа като войник. Вече не трябва да им позволяваме да ни примамват там като пушечно месо. Много обичат войната и са в състояние да я започнат по всяко време и всякакви поводи. Виж само какви огромни армии поддържат в разгара на Голямата депресия!

– Ако градовете още са на мястото си, когато идеш там – продължи той, – никога не забравяй, че европейците, с които си пиеш кафето, бирата или виното, и с които разговаряш за живопис, литература или музика, чакат само едно – да им разрешат да убиват и разрушават законно! Не се заблуждавай с мисълта, че те са много по-цивилизовани от американците.

Ако имах власт, щях да сменя американските учебници по география и в новите щях да запиша истинските имена на европейските държави: „Империята на сифилиса“, „Републиката на самоубийците“, „Пропагата на деменцията“, която, естествено, граничи с прекрасната „Параноя“...

– Тъй – заключи той. – Още не си видял Европа и аз вече успях да я очерня. Дано не съм очернил и изкуството ѝ пред теб... Но не виждам защо творците трябва да бъдат обвинявани, че техните красиви и обикновено съвсем невинни произведения правят европейците по-нешастни и по-крвожадни, по неизвестни за мен причини.

* * *

В онези години беше съвсем в реда на нещата да се говори по този начин, особено от патриотично настроени американци. Направо ни се повдигаше от войни, непрекъснато повтаряхме колко малка армия и флот поддържа, колко незначително е влиянието на разни генерали и адмиралите върху политиката на Вашингтон. Наричахме „търговци на смърт“ всички производители на оръжие.

Представяте ли си?

* * *

Разбира се, днес търговци на смърт са единствено производителите на химикали и разтворители, следователно посланието, което отправяме чрез изкуството, киното, телевизията, политическите речи и вестникарските статии просто трябва да се разбира така: Войната наистина е ад, но единственият начин за възмъжаване си остава престрелка от някакъв вид, не непременно, но все пак за предпочитане на истинско бойно поле.

И тъй, отидох в Ню Йорк да се родя отново.

Повечето американци с лекота заминаваха, а и все още заминават на нови места с единственото желание да започнат на чисто. Аз не бях като своите родители и не притежавах нито късче свещена земя, нито куп приятели и роднини, за които да ми е мъчно. Никъде по света числото „нула“ няма толкова философско значение, както в Съединените щати.

– Ей това е нищото – казва американецът, докато скача от високия трамплин.

Да, докато прекосяха континента в утробата на спалния вагон, аз имах чувството, че съзнанието ми е чисто и непокътнато като на

ембрион. Сякаш никога не съм бял в Сан Игнасио. А когато експресът „Двайсети век“ от Чикаго се гмурна в един дълъг тунел под Ню Йорк Сити и над него увисна сложната плетеница от тръби и кабели, аз вече напусках утробата и бях готов за прераждане.

Десет минути по-късно прераждането беше факт и аз се появих на Гранд Сентръл в първия си костюм, с картонен куфар и папка с най-добрите си рисунки в ръце.

Кой беше дошъл там да посрещне заблудения арменски младенец?
Никой, абсолютно никой!

Бих могъл да нарисувам великолепна илюстрация в стила на Дан Грегъри към разказ за селянчето, попаднало за пръв път в голям и непознат град. Костюмът си бях получил по пощата от магазина на „Сийрс“ в Робък, а никой не може да рисува по-добре от Дан Грегъри евтини дрехи, изпратени по пощата. Обувките ми бяха стари и напукани, но аз ги бях лъснал до блясък, а преди това лично им бях поставил нови гумени подметки. Сложих им и нови връзки, но едната от тях се скъса още когато минавахме край Канзас сити. Всеки наблюдателен човек би забелязал грубия, несръчно направен възел. А никой не може да опише по-добре от Дан Грегъри икономическото и духовно състояние на даден герой.

Само лицето ми не отговаряше на стереотипа за селяндур, който по онова време налагаха списанията за широка публика. Грегъри би трябвало да се потруди доста, за да го превърне в типично англосаксонско лице.

Главата ми би могъл да използва за някоя индианска история. Спокойно бих могъл да мина и за Хиавата. Навремето беше илюстрирал едно луксозно издание на тази книга, а за модел бе използвал сина на един гръцки готвач.

По онова време всеки, който притежаваше дълъг и извит нос и родители, преселили се от Средиземноморието или Близкия изток, можеше да направи кариера в киното. Особено ако има капчица талант и му възложат ролята на кръвожаден сиукс. Зрителите направо умираха от кеф да гледат подобни типове на екрана.

Изведнъж закопнях да се върна обратно във влака! Толкова ми беше хубаво там! Направо го обожавам тоя влак Сигурно самият Господ-бог е бил във възторг, когато човешките червеи са изобретили железницата, смесвайки по чудотворен начин желязото, водата и огъня!

Разбира се, днес всичко трябва да е от плутоний и лазерни лъчи.

* * *

А как само умееше да рисува влакове Дан Грегъри! Работеше по чертежи, които вземаше направо от производителите и всичко беше на мястото си, чак до последния нит. Дори опитен железничар не би могъл да открие грешка в неговите илюстрации. А ако беше нарисувал експреса „Двайсети век“, с който пристигнах аз, той положително не би пропуснал и мръсотията насъбрала се по вагоните между Чикаго и Ню Йорк. Никой не може да рисува мръсотия по-добре от Дан Грегъри.

Но къде е той? Къде е Мерили? Защо не бяха изпратили някой да ме посрещне с голямата му кола?

* * *

Знаеше точния час на моето пристигане, защото сам бе избрал лепената за запомняне дата. Беше денят на Свети Валентин. Освен това бе проявил доста любезно отношение към мен. По пощата, разбира се, но без посредничеството на Мерили. Всички писма беше писал лично, бяха кратки, но изключително щедри. В тях предлагаше да купя топъл костюм не само за себе си, но и за татко. Пак за негова сметка.

Беше толкова състрадателен! Не искаше да се уплаша или объркам по влаковете, затова подробно ми обяснявате как да се държа в спален вагон, във вагон-ресторант и по време на прехвърлянето в Чикаго, колко да давам на келнери и носачи. Не би могъл да се държи по-любезно и към собствения си син, ако имаше такъв.

Дори си направи труда да ми изпрати пътни пари с пощенски запис, а не с обикновен чек. Което означаваше, че знае за банкрута на единствената банка в Сан Игнасио.

Не знаех само едно – през декември, когато получих телеграмата, Мерили е била в болница с фрактури на ръката и двата крака. Грегъри я изхвърлил от ателието си и тя паднала по стълбите. Когато се строполила в краката на двамата прислужници, които по една случайност били долу, тя изглеждала съвсем мъртва.

Грегъри се уплашил, изпитал дълбоко разкаяние. Когато за пръв път се появил в болницата бил толкова засрамен, че й казал че я обича и е готов да стори всичко за нея. Всичко.

Вероятно е мислил, че ще поиска брилянти или нещо от тоя сорт, но тя поискала жив човек. Поискала мен.

* * *

Сърк Бърман току-що направи предположението, че аз съм се явил като заместник на арменския зародиш, който са отстранили от утробата й в Швейцария.

Може и да е права.

* * *

После Мерили обяснила на Грегъри какво да пише в телеграмата и писмата си, колко пари да ми изпрати и прочие. Когато пристигнах в Ню Йорк, тя все още беше в болница и изобщо не е разчитала, че Грегъри ще си направи труда да ме посрещне.

Но той стори точно това.

Отново й сви номер.

Но това не беше цялата история. Едва ли бих научил истината, ако не бях посетил Мерили във Флоренция след войната. По онова време Грегъри вече беше мъртъв и погребан някъде в Египет, а от смъртта му бяха минали почти десет години.

Едва след войната преродената Мерили, превърнала се в графиня Портомаджоре, ми разказа защо е била блъсната по онези стълби през 1932 година. Беше ми спестила конфузната информация по доста различни причини от тези на Дан Грегъри.

Всъщност за малко не умряла, защото през онази нощ за пръв път се решила да му покаже моите рисунки. Години наред ги бях изпращал в Ню Йорк без той изобщо да има представа за това. Мерили се решила на този ход просто защото й се сторило, че Дан е в много добро настроение. На какво се дължало? Същият следобед бил получил благодарствено писмо от италианския диктатор Мусолини, който в неговите очи бил най-великият лидер в човешката история. Онзи, дето карал враговете си да пият рициново масло.

Мусолини изпращал благодарностите си за портрета, който му подарил Грегъри. На него Дуче бил изографисан като командир на полк алпийски стрелци, изправен на стръмен планински връх при изгрев слънце. Спокойно можете да се обзаложите, че и най-незначителните подробности по униформата и отличителните му знаци са си били точно на място. Никой не може да рисува униформи като Дан Грегъри.

Между другото, осем години по-късно, англичаните са го застреляли в Египет точно в италианска военна униформа.

* * *

Но да се върнем на онзи инцидент. Мерили пръснала на масата в ателието му моите рисунки и той веднага разбрал за какво става въпрос. Навел се да ги разгледа съвсем добронамерено и съвсем според очакванията ѝ, но миг по-късно бил обзет от страхотен гняв.

Причина за това не били рисунките, а материалът, върху който били направени. Нито един хлапак в Калифорния не би могъл да си позволи толкова скъпи бои, хартия и платна. Веднага му станало ясно, че Мерили скришом ми ги е изпращала.

Точно затова я изхвърлил навън, а тя паднала по стълбите.

* * *

Някъде тук ми се иска да ви разкажа за втория костюм, който поръчах от „Сиърс“ заедно със своя. Двамата с татко се изправихме един до друг да се премерим и сам по себе си този факт беше достатъчно необичаен. Защото няха спомени някога да сме се докосвали.

Когато костюмите пристигнаха стана ясно, че някой е сбъркал мерките на татко, по-точно мерките на панталона му. Макар да имаше страшно къси крака, крачолите бяха още по-къси. Макар да беше изключително плосък в талията, той все пак не успя да ги закопчее. В замяна на това самото му стоеше абсолютно точно.

– Съжалявам за панталоните – рекох. – Ще се наложи да ги върна.

– В никакъв случай – възпротиви се той. – Много ми харесват и желая да ме погребат с тях.

– Какво искаш да кажеш? – попитах го аз. Бях озадачен, тъй като изведнъж си представих, че отива на нечие чуждо погребение без панталон. Макар това да беше абсурдно, тъй като той бе ходил само на погребението на мама.

– Просто не е задължително да носиш панталон, когато те положат в ковчега – поясни той.

* * *

Когато пет години по-късно се завърнах в Сан Игнасио за погребението му, той наистина беше облечен в самото на онзи костюм. Долната част на ковчега беше закрыта и се наложи да попитам погребалния агент за панталоните.

Оказа се, че татко не само е с онези панталони, но и че те му стават съвсем точно. Впоследствие разбрах, че си е направил труда да ги изпрати в „Сиърс“ за подмяна.

Все пак в отговора на погребалния агент имаше две странни подробности. Той не беше онзи, който погребва? мама. Онзи се бе разорил и бе напуснал града да си търси късмета другаде. А този, който погребва татко, беше дошъл да си търси късмета в Сан Игнасио, сигурно и той бе чул, че улиците тук са покрити със злато.

Първата изненада в отговора му се криеше във факта, че татко ще бъде погребан с каубойските ботуши собствено производство, с които го е настигнала смъртта в онзи киносалон.

А втората – предположението на погребалния агент, че татко е мохамеданин. Беше страхотно развълнуван от него, примираше от възторг пред възможността да се покаже набожен и благочестив в едно толкова атеистично, плуралистично и демократично общество.

– Баща ти е първият мохамеданин, който изпращам – призна ми той. – Надявам се, че нищо не съм объркал, но нямаше с кого да се по-свѐтвам. Иначе трябваше да бия път чак до Лос Анджелиес.

Не исках да му развалям настроението и казах, че според мен всичко изглежда наред.

– Само не яж свинско прекалено близо до ковчега – предупредих го аз.

– И това е всичко, така ли? – изненада се той.

– Да – рекох. – Е, като затваряш капака, кажи едно „Аллах е велик“...

И той го каза.

9

Добри ли бяха рисунките, които Дан Грегъри погледнал набързо преди да изхвърли Мерили по стълбите? Технически погледнато, те си бяха направо великолепни за хлапе на моята възраст, особено ако се вземе предвид факта, че сам се бях научил да копирам илюстрациите на Дан Грегъри.

Очевидно дарбата да рисувам по-добре от повечето хора си я имам по рождение – точно както вдовицата Бърман и Пол Слейзингър по рождение си имат дарбата да разказват разни истории по-добре от другите. Не са малко хората с вродена дарба – певци, танцьори, астролози, фокусници, велики предводители, спортисти и прочие.

Мисля, че корените на това явление се крият в древността, когато хората си живеели на малки групи, съставени предимно от близки

роднини. Петдесетина, най-много сто души. А еволюцията, Господ или онези неизвестни сили, които направляват генетиката, са се погрижили за останалото – малките човешки общности са оцелели и Сред тях неизменно е имало някой, който да ги забавлява – разказвач на увлекателни истории край огъня, рисувач на картини по стените на пещерата, безстрашен главатар и прочие.

Така мисля. Разбира се днес тези неща са лишени от всякакъв смисъл, просто защото умерената дарба е напълно обезценена от пресата, радиото, телевизията, спътниците и тем подобни измишльотини, които наричаме технически прогрес. Един умерено надарен човек, който преди хиляда години положително би бил истинско съкровище за своето племе, днес е принуден да си търси друга работа, само защото съвременните комуникации по неволя го карат да се състезава със световните шампиони. При това всеки ден и всеки час.

Вероятно десетина шампиони в различните области на човешката надареност са напълно достатъчни да обслужват цялата ни планета. Среднонадареният е принуден да потиска своята дарба, докато не вземе да се натряска на някоя сватба и започне да играе степ върху масичката за кафе като Фред Астер или Джинджър Роджърс. Тогава обаче ние вече сме готови с епитета, който трябва да му закачим и го наричаме „ексхибиционист“.

И как възнаграждаваме този ексхибиционист? Ами просто се срещаме с него на следващата сутрин и му казваме:

– Ама снощи как се беше натряскал!

* * *

Тъй че, поемайки ролята на ученик и чирак на Дан Грегъри, аз автоматически попаднах в орбитата на световния шампион по комерсиално изкуство. Неговите илюстрации положително са накарали немалък брой надарени младежи да изоставят рисуването с тъжното заключение: „Господи, аз никога не бих могъл да създам нещо толкова прекрасно!“

Едва сега си давам сметка, че съм бил доста упорит хлапак. Защото, още когато за пръв път се заех да копирам Грегъри, аз си казах нещо доста по-различно: „Ако съм достатъчно трудолюбив, аз също бих могъл да създавам подобни неща!“

* * *

И тъй, ето ме на гарата Гранд Сентръл. Струваше ми се, че всички,

с изключение на мен, бяха обект на прегръдки и целувки. Дан Грегъри едва ли ще дойде да ме посрещне, но къде е Мерили, питам се аз.

Дали изобщо знае как изглеждам? Разбира се, че знае.

Бях ѝ пратил няколко автопортрета, плюс една-две снимки, които ми беше правила мама.

Татко никога не посягаше към фотоапарата и беше на твърдото мнение, че на лентата се запечатват само мъртви неща, оставени ни за спомен от отдавна изчезнали хора. Като например нокти, коса, суха кожа... Предполагам, че не обичаше снимките, просто защото ги смяташе за непълноценни заместители на хората, избити при онова клане.

Но дори Мерили да не беше виждала моя снимка, аз пак щях да бъда лесен за откриване. Защото бях най-мургавия пътник във всички спални вагони. В онези години всеки, който е по-мургав от мен, би бил изгонен не само от спалния вагон, но и от почти всички хотели, театри и ресторанти.

А дали аз бях сигурен, че ще позная Мерили? Чудно, но отговорът също е не, въпреки че за тези години ми беше изпратила цели девет снимки, които днес са прибрани заедно с писмата ѝ. Всичките бяха направени със скъпа техника лично от Дан Грегъри, който с лекота би могъл да си вади хляба и като фотограф. За съжаление, обаче, той я беше обличал в костюмите на героите, върху които е работел в момента на заснемането – императрица Жозефин, непълнолетната мадама на Ф. Скот Фицджералд, пещернячка, съпруга на авантюрист, морска сирена барабар с рибята опашка, и прочие, и прочие... И до днес не мога да се отърся от чувството, че гледам снимките на девет съвсем различни жени.

На перона беше пълно с хубавици, тъй като по онова време „Двайсети век“ беше най-люксовият влак. Местех настойчив поглед от лице на лице с надеждата, че някоя от красивите им притежателки най-сетне ще ме познае. Страхувам се обаче, че всичко, което успях да постигна, беше да затвърдя убеждението им, че представителите на мургавите раси са наистина сладострастни мръсници и са далеч по-близо до горилите и шимпанзетата, сравнени с представителите на бялата раса.

* * *

Поли Медисън или Сърк Бърман, ако предпочитате, току-що ми направи една бърза проверка и безцеремонно изчете това, което бях написал на машината. Без изобщо да ме попита дали имам нещо против. А аз имах и то много!

– Насред изречението съм! – изразих протеста си аз.

– Че кой не е? – отвърна тя. – Тъкмо се питах не те ли побиват тръпки като пишеш за толкова отдавна забравени хора.

– Не съм забелязал – отвърнах. – Притеснявам се от много неща, за които не съм мислил от години, но толкова. Чак да ме побиват тръпки? Не, не вярвам.

– Я си помисли – настоя тя. – Знаеш предварително за всички ужасни неща, които ще се случат на тези хора, включително и на теб самия. Нима не ти се иска да скочиш в някаква машина на времето и да идеш да ги предупредиш? – После се зае да ми описва една тайнствена случка, станала през 1933 година на гарата в Лос Анджелис: – Арменче с картонен куфар и папка с рисунки се сбогува с баща си. Заминава да си търси късмета в голям град на четири хиляди километра оттук. Един старец с превръзка на окото, току-що пристигнал с машината на времето от далечната 1987-а, изведнъж се изправя пред тях. Какво ще каже на момчето той?

– Чакай да помисля – рекох, после бавно поклатих глава: – Нищо няма да му каже. Съкрати я тази машина на времето!

– Нищо ли? – попита тя.

– Нищо – рекох. – Защото искам това момче да си мисли колкото може по-дълго, че му предстои да стане велик художник и добър баща.

* * *

Само половин час по-късно тя отново се появи.

– Току-що ми хрумна нещо, което би могъл да вмъкнеш на подходящо място – рече. – Сетих се за него от това, което вече написа... За баща ти, който почнал да прави страхотни каубойски ботуши, но погледът му бил празен... За приятелят ти Тери Кичън, създал най-страшните си картини с помощта на пръскачката, но и неговият поглед бил вече безжизнен...

Предадох се и изключих електрическата машина. Къде ли се бях научил на десетопръстната система? А, да – след войната завърших курс по машинопис, нали щях да ставам бизнесмен?

Облегнах се назад и затворих очи. Знаех, че има способността да пропуска край ушите си всички иронични подмятания, особено онези, които се отнасят до любопитството й, но все пак опитах.

– Цял съм слух – рекох.

– Никога не съм ти казвала какви бяха последните думи на Ейб, нали?

– Никога – признах си аз.

– Точно за тях си мислех там, на плажа, когато ти се появи...

– Добре – рекох.

Малко преди смъртта си нейният мозъчен хирург вече не можел да говори, но все пак успявал да надраска някой ред с лявата си ръка, макар поначало да си бил десняк. Само лявата му ръка давала известни признаци на живот.

Ето какво било последното му послание, разбира се, ако може да се вярва на Сърк: „Поправях радиоприемници.“

– Или увреденият му мозък е вярвал, че това е буквалната истина, или пък е стигнал до заключението, че всичките мозъци, които беше оперирал през живота си, са просто приемници на някакви неизвестни сигнали – заключи тя. – Схващаш ли?

– Мисля, че да – кимнах.

– Казваме „радио“ на някаква кутия само защото от нея звучи музика – продължи тя, после пристъпи към мен и почука с пръст по челото ми: – Но това съвсем не означава, че тук вътре има симфоничен оркестър.

– Какво общо има това с татко и Тери Кичън?

– Може би са променили собствената си идентичност в момента, в който са се заели да вършат нещо ново в живота си – отвърна тя. – А може би са почнали да получават сигнал от друга станция, която им е внушавала съвсем различни идеи за това, което трябва да говорят и вършат.

По-късно споделих тази теория за хората-радиоприемници с Пол Слейзингър.

– Значи гробището „Грийн Ривър“ е пълно със скапани приемници – направи заключение той, след като известно време я обмисляше от всички страни. – А предавателите, които са били насочени към тях, продължават да излъчват...

– Така е според тази теория – кимнах.

А той рече, че през последните двайсет години собствената му глава очевидно лови само смущения. Или, в най-добрият случай, нещо като прогноза за времето на непознат език. После добави, че в края на брака му с актрисата Барбара Менкън, тя се държала така, сякаш има слушалки на главата и слуша стереозапис на „Увертюра 1812“.

– Едва тогава беше почнала да се превръща в истинска актриса, в нещо по-различно от едно хубаво момиче, поставено на осветената сцена... И изведнъж стана „Барбийра“...

За пръв път чул промяната в името ѝ на бракоразводното дело.

Адвокатът ѝ я нарекъл „Барбийра“ и настоял да продиктува името ѝ буква по буква за протокола.

– А какво стана с Барбара? – попитал я Слейзингър, когато напуснали съдебната зала.

Тя отвърнала, че Барбара е мъртва!

– Защо тогава пръскаме толкова пари по адвокати? – възмутил се Слейзингър.

Аз казах, че съм наблюдавал същото нещо и у Тери Кичън, когато за пръв път започна да си играе с пръскачката. Насочваше плътни струи червена автомобилна боя към дъската, която бе подпрял на хамбара, и изведнъж заприлича на човек, който слуша чудесна музика в слушалките си. Музика, недостъпна за мен.

Играеше си само с червена боя. Купихме две кутии от нея, заедно с бояджийския пистолет, който открихме в магазина за автомобилни аксесоари на Монтаук само два часа по-рано.

– Гледай само какво става! – възбудено викаше той. – Гледай!

И пръстът му неуморно натискаше пружината.

– Преди да купим пистолета той беше решил да се откаже от рисуването и да започне работа в адвокатската кантора на баща си – добавих.

– Барбийра пък искаше да зарече театъра и да си роди дете – рече Слейзингър. – Но след това изведнъж получи ролята на сестрата на Тенеси Уилямс в „Съгласен менажерия“.

* * *

Като се замислям по-внимателно, стигам до заключението, че Тери Кичън осъществи радикалната промяна на личността си не по време на пръскането с бояджийския пистолет, а още в мига, в който го зърна в магазина. Всъщност аз пръв го видях и рекох, че трябва да е трофей от войната, тъй като точно такива пистолети използвахме в маскировъчната си дейност по време на войната.

– Купи ми го! – рече той.

– За какво ти е?

– Купи ми го! – настоя той. Искаше да го притежава, макар че само допреди миг не знаеше дори за какво служи.

Беше вечно без пари, макар да произхождаше от старо и богато семейство. Единствените пари, с които разполагах, бяха предназначени за детско креватче. Вече бях купил къщата в Спрингс и се готвех да преместя семейството си от града на село, при това против волята му.

– Купи ми го! – помоли се отново той.

– Добре – рекох. – Само се успокой!

* * *

А сега да скачаме в нашата стара и вярна машина на времето и да се връщаме обратно в 1932 година.

Бях ли ядосан там, на перона на Гранд Сентръл? Съвсем не. Бях убеден, че Дан Грегъри е най-великия жив художник на света, следователно той не можеше да върши нищо лошо. А преди да приключа с него, щях да му прощавам далеч по-лоши неща от това, че бе забравил да ме посрещне.

* * *

Какво му попречи да се доближи до величието, въпреки че наистина беше най-добрият професионалист на света? Дълго мислих по този въпрос. Каквито и отговори да ми хрумваха, те всички важаха и за мен. Аз също бях най-добрият в техническо отношение сред абстрактните експресионисти, но никога не успях да се изкача на върха. Не говоря за провала си със „Сатийн Дура-лукс“, тъй като и преди него, и след него нарисовах още купища картини. Но никоя от тях не беше нещо особено.

Нека засега да оставим настрана моята особа и да фокусираме вниманието си върху творчеството на Грегъри. Илюстрациите му бяха изключително правдиви по отношение на материалните неща, същевременно напълно фалшиви по отношение на времето. Улавяше и прехвърляше върху платното великолепни мигове, независимо дали ставаше въпрос за първата среща на някое дете с дядо Мраз в кварталния супер, гладиаторска битка в Циркус Максимус, забиването на златно колче в чест на току-що завършена трансконтинентална железопътна линия, или за мъж, който е паднал на колене пред любимата си и я моли да се ожени за него. Но му липсваше куража и мъдростта, а може би и таланта, да покаже преходността на времето, да подчертае, че сегашният миг едва ли е по-важен от следващия, а всички те заедно са напълно неуловими.

Нека ви го обясня и по друг начин: Дан Грегъри на практика си беше един препарат. Натъпкваше с вата, консервираше и лакираше великите мигове, но впоследствие се оказваше, че всички те не са нищо повече от потискащи събирачки на прах – нещо като глава на лос или голяма акула, окачени в чакалнята на зъболекар.

Ясно, нали?

Ще ви го обясня и по трети начин: сам по себе си животът никога не може да спре на място. Но къде отива? От раждането към смъртта и по пътя му не са предвидени никакви спирки. Движение има дори в купата с круши върху карирана покривка, когато е нарисувана от ръката на майстор. Да, с помощта на някакво чудо, останало загадка както за мен, така и за Дан Грегъри, най-великите абстрактни експресионисти успяват да подчертаят в своите творби величието на раждането и смъртта.

Раждането и смъртта присъстват дори на онази стара дъска, която Тери Кичън някога пръскаше с подчертана небрежност. Как е успял да ги лепне там не ми е ясно, едва ли и на него му е било ясно...

Въздъхнах, а старият Рабо Карабекян рече:

– Господи, боже мой.

* * *

10

Обратно в 1933-а:

Попитах един полицаи на гарата за адреса на Дан Грегъри, с който разполагах. Той каза, че е само на осем пресечки от гарата и не мога да се загубя, защото кварталът е прост и ясен като шахматна дъска. Голямата депресия не беше свършила и улиците бяха пълни с бездомници, съвсем като днес. Вестниците бяха пълни със съобщения за съкращения на работници, закриване на ферми и банкови фалити, съвсем като днес. По мое мнение единствената разлика е, че благодарение на телевизията днес можем да скрием голямата депресия. А вероятно и Третата световна война.

Наистина открих адреса без никакви затруднения и скоро се изправих пред благородната на вид дъбова врата, която новият ми господар беше използвал за корицата на списание „Либърти“, специалния коледен брой. Масивните железни панти бяха ръждясали. Никой не може да нарисува дъб с ръждиви петна по-добре от Дан Грегъри. Мандалото имаше формата на горгонска глава с преплетени венчета наоколо.

Чувал съм, че който погледне лицето на Горгона се превръща в камък. Споделих това с хлапетата. Днес, край басейна. Никое не беше чувало за Горгона. Според мен не познават нищо, което не е било показвано по телевизията в рамките на текущата седмица.

* * *

На корицата на „Либърти“ ясно личат бръчките по злобното лице на Горгоната, също и пукнатините в зеленясалите от старост бронзови листенца. Никой не може да рисува зеленясал от старост бронз по-добре от Дан Грегъри. На корицата имаше и малко свещено венче, закрепено около мандалото. Листенцата му бяха пожълтели по краищата, някои от тях бяха изпъстрени с петънца. Никой не може да рисува болести по растенията по-добре от Дан Грегъри.

Но когато се изправих пред вратата, венчето вече го нямаше.

И тъй, хванах тежката огърлица на Горгоната, после я пуснах. Тътенът отекна в просторния вестибюл, чиято вътрешност също ми беше позната. Големият полилей и витата стълба бях виждал на илюстрацията на някакъв разказ за приказно богато момиче, което се влюбва в шофьора на семейството. Май беше в „Колиър“.

Лицето на човека, който се отзова на блъскането, също ми беше добре познато от няколко илюстрации, една от които май пак имаше отношение към богатото момиче и шофьора. Но името му не знаех. Да, да, той беше шофьорът, който спасява бизнеса на бащата на мадамата, макар че всички с изключение на нея открито го презират. Между другото този разказ беше направен на филм, вторият по ред озвучен филм в историята на американското кино. Заглавието му беше „Уволнен си!“, или нещо подобно. Първият се казваше „Джаз-певецът“ и главната роля изпълняваше Ал Джонсън – добър приятел на Грегъри, преди двамата да се скарат по повод Мусолини. Скараха се на първата вечер след моето пристигане.

Човекът, който ми отвори, имаше великолепно лице за филмов герой в типичен американски стил. През Първата световна война е бил пилот, а в онези дни беше истинския помощник на Грегъри, а не Мерили. И единственият човек, останал близък с Дан до самата му смърт. Той също щеше да бъде застрелян през Втората световна война Редом с Грегъри. също в италианска униформа.

Поне тъй казва едноокият гадател-арменец, втренчил се в кристалното си кълбо.

* * *

– Какво обичате? – попита той. Не показа с нищо, че ме познава, макар много добре да знаеше, че се очаква моето пристигане. Явно двамата с Грегъри бяха решили да ме приемат хладно. Мога само да

предполагам какво са си говорили преди пристигането ми, но явно са били единодушни по въпроса, че съм паразит и натрапник, домъкнат в къщата по каприз на Мерили. А и крадец, вече сварил да отмъкне материали за рисуване на стойност неколкостотин долара.

Вероятно са успели да се убедят взаимно, че Мерили сама си е виновна за задното салто по стълбите и Грегъри е бил обвинен абсолютно неоснователно. Аз самият приех тази версия съвсем безрезервно, а истината, както вече ви казах, научих след много години.

И тъй, просто за да оправдая присъствието си пред този вход, аз попитах за Мерили.

– В болница е – отвърна мъжът без да се отмести.

– О, съжалявам – рекох, после си казах името.

– И аз тъй си помислих – рече онзи, но пак не ме покани да вляза.

После Грегъри, спрял по средата на витата стълба, попита кой чука. Мъжът, чието име беше Фред Джоунс, лаконично отвърна:

– Чиракът.

Каза го така, сякаш съобщаваше за наличието на кучешка тения в стомаха си.

– Кой? – учуди се Грегъри.

– Твоят чирак.

Грегъри очевидно се изправи пред проблема, с който аз самият се сблъсках след години: какво, по дяволите, върши чиракът на един художник, след като боите и четките му отдавна вече не се нуждаят от предварителна подготовка?

Ето как изрази чувствата си той тогава:

– На мен ми трябва чирак толкова, колкото оръженосец или трубадур!

Акцентът му беше арменски или руски... А може би съвсем американски, с лек оттенък на типичен английски благородник. Имах чувството, че така както си стои по средата на стълбата и гледа не мен, а Фред Джоунс, той спокойно може да прибегне до жаргона на филмов гангстер или каубой, а с още по-голяма лекота да разговаря като имигрант от Германия, Италия, Ирландия, Швеция и бог знае още откъде... Никой не може да имитира акценти по-добре от Дан Грегъри, независимо дали работи в театъра, киното или радиото.

* * *

Това бе едва началото на тормоза. Беше късно следобед. Грегъри се върна обратно горе без да ме поздрави, а Фред Джоунс ме заведе в

мазето. Там получих за вечеря изстинали остатъци от обедата. Вкараха ме в трапезарията на прислугата, разположена непосредствено до кухнята.

Беше приятно помещение, обзаведено с ранни американски антики, които Грегъри бе използвал в своите илюстрации. Познавах дългата маса и бюфета с калаени съдове в ъгъла, камината от необработен камък, старата двущевка, опряна до стената с дървени чепове в цевите. Всичко това вече го бях виждал на една негова картина, чийто сюжет отразяваше празнуването на Деня на благодарността в някаква плимътска колония.

Накараха ме да седна в края на дървената маса. Кой знае къде бяха дянали сребърните ми прибори, салфетка също липсваше. Специално помня, че нямаше салфетка, просто защото на масата имаше прибори за още пет човека. Сребърни прибори, кристални чаши, салфетки, голям свещник в средата. Прислугата се готвеше за официална вечеря, на която чиракът очевидно не беше поканен. Да не би да си въобрази, че е един от тях.

Никой не размени нито дума с мен, сякаш изобщо ме нямаше там. А Фред Джоунс се изправи над главата ми като някакъв надзирател и не мръдна през цялото време, което ми беше необходимо да поема малко храна.

Преглъщах с мъка, никога не бях се чувствал толкова самотен. После в трапезарията влезе перачът-китаец Сам Ву, в ръцете си държеше чиста риза за Грегъри. Нещо проблесна в съзнанието ми. Познавах този човек! И той ме познава! Едва след няколко дни разбрах защо съм помислил, че го познавам. Бях го виждал в дълга копринена роба с череп в ръце, просто защото Дан Грегъри го беше използвал за модел на може би най-зловещия сред всички разбойници на света – Фу Манчу, наречен „Жълтата чума“.

Сам Ву ще стане готвач на Дан Грегъри, а след известно време отново ще се върне към пералнята. И именно на него ще изпращам закупените по време на войната картини.

Приятелството ни по време на войната беше както любопитно, така и трогателно. Натъкнах се на него в Ню Йорк непосредствено преди да замина за фронта и той ми поиска адреса. Чул по радиото, че войниците се чувстват много самотни там, в далечната Европа, и хората трябвало да им пишат. Избрал мен, тъй като съм бил единственият войник, когото познава добре.

В поделението ме взеха на подбив, особено когато раздаваха пощата. „Какво ново в Китайския град?“, „Тази седмица Сам Ву не ти е

писал, да не би да са го отровили?“ – такива бяха най-често въпросите, които ми задаваха.

След войната си прибрах картините от него и повече не го видях. Може би изобщо не ме е харесвал, а просто съм бил едно доброволно поето задължение по време на войната.

Обратно в 1933-а:

Вечерята беше толкова отвратителна, че очаквах след нея да ме отведат в някоя стая без прозорци и да ми обяснят, че това е спалнята ми. Но не стана така – качиха ме три етажа по-горе и ме вкараха в стая, каквато никой Карабекян не беше виждал. После ми наредиха да чакам, докато Грегъри намери време да ме приеме – според Фред Джоунс някъде около полунощ, от която ни деляха цели шест часа. В момента давал вечеря на свои приятели в помещението точно под мен, между които били вече споменатият Ал Джонсън, комикът У. С. Фийлдс и писателят Бут Таркингтън, чиито произведения илюстрирал Грегъри. Нямах да видя никой от тях, защото никой от тях не дойде повече в този дом. И всичко заради острия им спор за Бенито Мусолини.

Сега за стаята, в която ме вкара Джоунс: тя представляваше съвършено копие на будоара на наполеоновата императрица Жозефин, мебелите бяха не само френски, но и автентични. Беше ясно, че се използва за спалня не от Грегъри и Мерили, а от случайни гости и натикването ми точно в нея представляваше наистина изтънчен садизъм. Първо, защото абсолютно безизразното лице на Джоунс ми даде да разбера, че именно това ще бъде моята стая, докато чиракувам при Грегъри, а на мен би трябвало да ми е все едно, просто защото човек с низш произход като моя едва ли ще оцени в каква обстановка живее. И второ – такъв човек положително не би посмял да се докосне до нищо в такава обстановка. Точно това имаше предвид Джоунс като каза:

– Не пипай нищо и не вдигай никакъв шум!

Човек би помислил, че искат да се отърват от мен.

* * *

Току-що приключих с едно светкавично проучване на познанията на Силести и нейните приятели, осъществено край тенис-кортовете. Задачата беше следната: Посочете какво е мястото в историята на следните личности: У. С. Фийлдс, императрица Жозефин, Бут Таркингтън и Ал Джонсън.

Оказа се, че познават единствено У. С. Фийлдс, чиито ранни филми бяха гледали по телевизията.

Както вече ви казах, аз така и не успях да се запозная с Фийлдс, но през онази вечер се измъкнах на пръсти от позлатената клетка, застанах в горния край на витата стълба и наострих уши. Не след дълго долових характерния носов и същевременно скърцащ като трион глас на Фийлдс, Който представи Дан Грегъри на дамата си така:

– Дете мое, това е Дан Грегъри – любим син на сестрата на Леонардо Да Винчи и едновременно с това половин апах.

* * *

Снощи по време на вечерята се оплаках на Слейзингър и госпожа Бърман от невежеството на младите, които очевидно искат да изживеят живота си с минимално количество информация.

– Не знаят нищо нито за Виетнамската война, нито за императрица Жозефин, нито за горгоните – рекох.

А госпожа Бърман се зае да ги защитава. Каза, че за тях е малко късно да вземат отношение към войната във Виетнам и че им е далеч по-интересно да вникват в суетата и могъщото привличане на секса, отколкото да се ровят в живота на някаква жена отпреди сто седемдесет и пет години, при това чужденка.

– А що се отнася до горгоните, на човек му е достатъчно да знае, че те никога не са съществували – заключи тя.

А Слейзингър, който продължаваше да я смята за полунегрограмотна, снизходително подхвърли:

– Философът Джордж Сантаяна казва: „Който не познава миналото, е обречен да повтаря неговите грешки“.

– Тъй ли? – попита тя. – Тогава кажете на вашия господин Сантаяна, че ние сме обречени вечно да повтаряме своето минало, независимо какво е било то. Това е самата същност на живота и всяко средноинтелигентно дете на повече от десет години вече го знае.

– Сантаяна е известен харвардски философ – поясни Слейзингър, също възпитаник на Харвард.

А госпожа Бърман отвърна:

– Повечето деца нямат възможност да следват в Харвард и да им пълнят главите с глупости.

Вчера в „Ню Йорк Таймс“ бяха поместили снимка на малко писалище от епохата на Наполеон, продадено на търг за седемстотин и петдесет хиляди долара. Купил го богат кувейтец, а аз бях почти сигурен, че същото това писалище беше част от мебелировката в гостната на Грегъри през далечната 33-а.

В тази гостна имаше два анахронизма, и двата сътворени от ръцете на Грегъри. Над камината висеше илюстрацията му към „Робинзон Крузо“, на която беше запечатан момента, в който отшелникът открива върху пясъка отпечатък от човешки крак. А над писалището беше окачена картината, на която Робин Худ и Малкия Джон се срещат за пръв път и все още не знаят, че ще станат по-близки от братя. Стъпили в двата края на дебел ствол над буен поток и въоръжени до зъби, те нямат никакво намерение да направят крачка назад и напрегнато се гледат в очите.

Разбира се, Робин Худ е този, който в крайна сметка се оказва с мокри гащи.

11

Заспах направо на пода в онази стая. Естествено, не смеех нито да разхвърлям леглото, нито да се докосна до каквото и да било. Сънувах, че отново съм във влака, той си трака ритмично по релсите, от време на време се разнася подрънкване на звънец и остро свири локомотивът. Разбира се, подрънкването не идва от него, а от спуснатите край линията бариери. То предупреждава, че всеки, който не ни стори път, ще бъде разкъсан на парчета. Точно така! Вие сте нищо, ние сме всичко!

Голяма част от хората, които са нищо и които или трябва да ни сторят път, или ще бъдат разкъсани, са фермери, натоварили семействата си и цялата покъщнина на раздрънкани камиони. Фермите им са унищожени от природни бедствия или алчни банки с онази безвъзвратност, с която на времето кавалерията на Съединените щати е отнела земята на индианците. Но къде са днес тези отнесени от вихъра ферми? Сигурно на дъното на Мексиканския залив и върху тях растат водорасли и всякаква друга рибешка храна.

Познавах добре тези армии от победени бели индианци, които се трупаха край прелезите. Цели тълпи от тях нахлуха в Сан Игнасио и с надежда разпитваха такива като мен и татко, а дори и самите невъзмутими индианци от племето лума, дали случайно не се нуждаем от работна ръка.

Сънят ми бе прекъснат в полунощ от Фред Джоунс.

Влезе в стаята и каза, че господин Грегъри след малко ще ме приеме. Изобщо не му направи впечатление, че съм заспал на пода. Когато отворих очи видях носовите обувки му на сантиметър от лицето си.

Обувките заемат особено важно място в житейската летопис на

благородната фамилия Карабекян.

* * *

Фред ме заведе в подножието на стълбата, по която се беше търкаляла Мерили и която щеше да ме отведе в светая-светих – ателието на великия Грегъри. Горният ѝ край тънеше в мрак и никак не ми беше трудно да си представя, че там някъде ме очаква примката на бесилка. Налагаше се да се качвам сам и аз тръгнах.

Когато стигнах горния край, краката ми неволно се заковаха на място, а очите ми се опулиха пред невероятната гледка. Там имаше шест съвсем независими една от друга камини. Всяка си имаше отделен комин и във всяка гореше огън.

Нека се опитам да ви обясня нещата от архитектурна гледна точка. Грегъри, видите ли, беше купил три типични за Ню Йорк сгради, облицовани с плочи от кафяв пясъчник. Всяка от тях беше на четири етажа, с по три помещения на етаж и две камини. А в първия момент аз си бях помислил, че негова е само къщата с яка дъбова врата и зеления сала горгонска глава за мандало. Затова бях напълно неподготвен за това, което видях на най-горния етаж и което сякаш противоречеше на всички закони на времето и пространството. По-долните етажи, включително и мазетата, бяха съединени помежду си чрез врати и сводове. Но горе стениите бяха съборени и сред огромното пространство на етажа стърчаха единствено шестте камини.

В онази първа нощ единственото осветление на просторното помещение идваше от жаравата в камините и Уличната лампа, чиято светлина се отразяваше в тавана, Нарязана на стотици еднакви ленти от капациите на деветте широки прозореца, които гледаха към Четирийсет и осма улица-изток.

Но къде беше Дан Грегъри? Не успях да го видя веднага, тъй като стоеше съвсем неподвижен в широкия си черен кафтан. Бе седнал на камилско седло пред една от средните камини на десетина метра от вратата, с гръб към мен. Първо видях предметите, наредени над камината, които бяха най-светлите в тази мрачна пещера, а едва след това долових очертанията на тялото му. Бяха осем човешки черепа, наредени по големина – започваха с детски и завършваха с големия череп на патриарха на фамилията. Истинска канибалска маримба.

В помещението звучеше и тиха музика – нещо като монотонна fuga за чинии и тигани, идваща откъм някакво сияние вдясно от Грегъри. Сиянието представляваше лунна светлина, процеждаща се изпод

покривало от топящ се сняг.

* * *

- Тинг-танг. Тишина.
- Плинг-планг. Тишина.
- Пляс.

Така горе-долу звучеше лунната песен, докато очите ми поглъщаха този единствено неоспорим шедьовър на Дан Грегъри, това наистина неповторимо по своята оригиналност ателие.

Дори най-елементарно изброяване на предметите в това помещение може да потвърди подобно определение. Защото вътре имаше старинни оръжия и сечива, икони и шапки, шлемове и модели на кораби и самолети, препарирани животни, включително цял крокодил и изправена на задните си крака бяла мечка. А можете ли да си представите, че сред това многообразие имаше точно петдесет и две огледала с различни форми и от различни епохи, окачени на най-невероятни места. Очевидното им предназначение беше да подсилят още повече смайването на посетителя, да го накарат да се почувства объркан от тази безкрайност. Изправен в горния край на стълбата, усещаш невидимото присъствие на Дан Грегъри, аз се чувствах напълно погълнат от тази безкрайност!

Зная, че огледалата бяха петдесет и две, защото на другия ден ги преброих. Някои от тях трябваше да лъскам всяка седмица, а други – да не докосвам в никакъв случай, ако искам да съм жив, според думите на господаря. Никой не може да рисува по-добре от Дан Грегъри по модел от прашно огледало!

Тогава той леко помръдна рамене, просто да ми покаже къде се намира, после каза:

- И мен никъде не ме приемаха топло...

Прибъгна до английския си акцент – винаги прибъгваше до него, с изключение на случаите, при които беше решил да се шегува.

– Страшно добре ми се отрази – продължи той. – Виж какво постигнах благодарение на хладния прием от страна на моят някогашен учител!

* * *

Разказа ми, че баща му – треньорът по езда – едва не го убил, защото не можел да го слуша как плаче като бебе.

- Започнех ли да плача, правеше всичко възможно да спра веднага.

Сам почти дете, той едва ли си е представял какво значи да бъдеш баща. Ти на колко години си?

– Седемнайсет – отвърнах и това бяха първите ми думи в този дом.

* * *

– Баща ми е бил само с една година по-голям от теб, когато съм се родил – каза Дан Грегъри. – Ако ти сега започнеш полов живот, точно когато станеш на осемнайсет ще разполагаш с едно досадно и ревящо бебе. Далеч от дома, в огромен и непознат град. А сега си мечтаеш, че ще го изправиш този град на нокти със своя талант, нали? Е, и баща ми мечтал да изправи на нокти цяла Москва с вълшебните си умения на треньор по езда. Но скоро разбрал, че конският бизнес е изцяло в ръцете на поляците и, независимо от уменията си, може да стане най-много дребно конярче. Прелъгал мама да избяга от къщи едва шестнайсетгодишна като ѝ обещал, че скоро ще бъде богат и прочут.

След тези думи се изправи и се обърна с лице към мен. Стоях като вкопан на последното стъпало и не помръдвах. Гумените подметки на старите ми обувки колебливо се поклащаха на ръба, нямах никакво желание да пристъпя в това огромно, мрачно и изпълнено със странни предмети помещение.

Виждах само ръцете и лицето на Грегъри, всичко останало бе покрито от черния кафтан. Лицето се раздвижи и рече:

– Родил съм се в обора като Исус Христос и съм ревял точно като него, ей така...

От гърлото му се откъсна сърцераздирателен писък, който наистина удивително приличаше на плача на нежелано дете, което не може да прави нищо друго, освен да реве до скъсване.

Усетих как косата ми настръхва.

12

Когато бил на около пет годинки, Дан Грегъри, или Грегориан – така се произнасяло името му в Стария свят, бил спасен от съпругата на художника Бескудников, който бил гравьор на матрици за банкноти и ценни книжа на Руската империя. Тя не го обичала, за нея той бил просто едно нещастно и подритвано животинче, а тя не понасяла да подритват когото и да било. Затова постъпила с него така, както постъпвала с бездомните котки и кученца, които постоянно прибирала от улицата –

предала го в ръцете на прислугата да бъде изкъпан и нахранен.

– Прислужниците й се отнесоха с мен точно така, както моите прислужници се отнесоха с теб – каза ми Грегъри. – За тях бях просто една грижа повече – като изнасянето на сгурията от печките, почистването на стъклата на газените лампи или изтупването на пътеките.

После поясни, че изучил внимателно какво правят котките и кучетата в тази ситуация и започнал да прави същото.

– През по-голямата част от времето животните стояха в работилницата на Бескудников зад къщата – рече той. – Там получавах храна и ласки от чираците и пътуващите търговци. Направих като тях, направих дори някои неща, които животните не можеха да правят – например да изуча всички езици, на които се говореше там. Изучил занаята в Англия и Франция, Бескудников обичаше да дава Заповеди на някой от двата езика и очакваше тези заповеди да бъдат ясни за всички. Много скоро си извоювах мястото на преводач и разяснявах точно какво нарежда господарят. Вече бях научил от слугите малко полски и руски.

– И арменски – допълних аз.

– Не – поклати глава той. – От своите родители-пияници научих единствено как реве магарето, как се киска маймуната и как вие вълкът...

После ми разказа как скоро усвоил всички занаяти в работилницата и, подобно на мен, имал невероятната способност да рисува всичко, което види, при това със съвсем задоволителна прилика.

– На десетгодишна възраст ме направиха чирак – гордо съобщи той. – А на петнайсет вече всички виждаха, че съм гений. Усетил опасност за самия себе си, Бескудников ми възложи една, по всеобщо мнение, напълно невъзможна задача – каза, че ще ме повиши в пътуващ гравър, само ако му нарисувам на ръка банкнота от една рублиа и то такава, че да заблуди дори опитните търговци на близкия пазар. – Усмихна се и добави: – В онези години фалшифицирането на пари се наказваше с обесване, и то на същия онзи пазар!

* * *

Младият Дан Грегорян работил цели шест месеца, за да изпълни поръчката. По всеобщо мнение банкнотата била съвършена, но Бескудников я нарекъл детинска работа и я скъсал на парчета.

Грегорян направил нова, още по-добра и това му отнело други шест месеца. Бескудников я окачествил като по-лоша от първата и я хвърлил

в огъня.

Грегориан не се отчаял и направил трета, като този път работил цяла година. Разбира се, междувременно изпълнявал и всичките си останали задължения в работилницата. Но когато завършил и третата банкнота, той не я показал на господаря си, а просто я прибрал. На Бескудников показал истинската рубла, която използвал за модел.

Старецът се изсмял и на нея, точно според очакванията му. Младият Грегориан успял да я дръпне от ръцете му преди да я скъса, и изтичал на пазара. Там купил кутия пури, като подчертал пред търговеца на тютюн, че банкнотата положително е истинска, защото идва направо от работилницата на царския гравьор Бескудников.

Господарят му изпаднал в ужас, като го видял да се връща с пурите. Защото никога не допускал, че фалшификацията ще стигне до пазара – той просто искал да покаже какво качество очаква от младия чирак. Облещените очи, тежкото дишане и потта по челото му недвусмислено доказвали, че човекът е честен и почтен, но просто завиждал на уменията на младежа. А хитрот му подало фалшивата си банкнота уж случайно и непреднамерено, старият майстор я поел и тя изведнъж му се сторила съвсем подправена.

Какво можел да направи? Търговецът на тютюн положително ще открие фалшификата и ще знае откъде идва той. А после? Законът си е закон. Кралският гравьор ще увисне на пазара, редом със своя чирак.

– Прави му чест, че реши сам да прибере фаталната хартийка – каза ми Грегъри. – Поиска ми рублията, от която бях гледал и аз най-спокойно му подадох своят съвършен фалшификат.

* * *

Бескудников се появил при търговеца на тютюн и му разказал някаква покъртителна история за станалата грешка. На онзи му било съвсем безразлично и веднага приел да размени оригинала с фалшификата.

Старецът се прибрал доволен в работилницата, затръшнал вратата зад себе си и обещал на Грегориан такъв бой, какъвто не бил ял досега. До този момент Грегориан търпял побоищата му като всеки нормален чирак. Но сега отскочил в ъгъла и се изсмял право в лицето на господаря си.

– Как смееш? – ревнол Бескудников, побеснял от гняв.

– Ще ти се присмивам, докато съм жив! – отвърнал Грегориан, после подробно му обяснил играта с фалшивата и истинската банкноти. – Вече не мога да науча нищо от теб, защото съм по-добър! – обявил накрая

той. – Аз съм най-гениалният гравьор на света след като успях да измамя самият кралски майстор на ценни книжа! Дори да се окажа редом с теб на пазара с примка на шията, пак няма да се разкая. И знаеш ли какво ще ти кажа? Ще ти призная, че си бил прав – наистина не съм толкова талантлив, колкото си мислех. А после ще кажа сбогом на жестокия свят. Сбогом!

13

Още същия ден Дан Грегориан напуснал Бескудников и станал калфа на друг гравьор, който се занимавал и с илюстрация на детски книжки. Фалшификацията му никога не била открита, или поне никой не я свързал с него или Бескудников.

– А Бескудников със сигурност не е споделил истината с никого – заключи Грегъри. – И никой не е научил защо се е разделил с най-способния си чирак.

* * *

После каза, че ми е направил услуга с това враждебно посрещане.

– Понеже си далеч по-голям от момчето, което бях, когато надминах Бескудников, няма да си губя времето да ти възлагам неща от сорта на прекопиране на банкноти – рече той, после потъна в размисъл. Но аз бях сигурен, че още преди пристигането ми беше намислил най-дяволската работа на света, която да ми възложи.

– Аха! – извика. – Сетих се! Ей там, дете стоиш, ще сложиш един статив и ще почнеш да рисуваш тази стая. Искам рисунката да не се различава по нищо от фотография! Надявам се, че това ти звучи като гадна задача, нали?

– Да, сър – с мъка преглътнах аз. – Задачата наистина е гадна.

– Чудесно! – възкликна той.

* * *

Току-що се върнах от Ню Йорк, където не бях стъпвал от две години. Ходих там по настояване на Сърк Бърман, при това сам. Така съм щял да си докажа, че все още съм здрав, че нямам нужда от никаква помощ и не съм станал инвалид. Вече е средата на август и тя е тук повече от два месеца. Което означава, че цели два месеца аз пиша тази книга!

Тя се кълнесе, че град като Ню Йорк не може да не ме подмлади,

особено ако обиколя местата, които помня от първото си пътуване там, непосредствено след дългото пътуване от Калифорния.

– Мускулите ти веднага ще ти покажат, че са почти толкова пъргави, колкото са били в онези дни – рече тя. – А стига да му позволиш, и мозъкът ти ще реагира с онази упоритост и вълнение, които е изпитвал тогава.

Всичко това звучеше примамливо. Но знаете ли какво се оказа? Че тази мадама ми е залагала капан.

* * *

Предвиждането ѝ се сбъдна донякъде, макар че тя пет пари не даваше за това. Искаше само едно – да ме разкара за малко от имението, за да може на спокойствие да се рови, където пожелае.

Все пак не беше успяла да проникне в хамбара за картофи. Просто защото не бе имала достатъчно време да го стори. Достатъчно беше да иде в килера и да се въоръжи с лост и някое по-здраво извито желязо.

* * *

А аз действително се почувствах пъргав и млад, когато слязох на Гранд Централ и поех към трите къщи от кафяв пясъчник, които някога бяха принадлежали на Дан Грегъри. Днес те вече отново бяха отделни жилища, това го знаех отдавна. Бяха ги разделили приблизително по времето, когато умря татко, около три години преди Съединените щати да влязат във войната. Коя война? Пелопонеската, разбира се. Дали някой друг освен мен помни Пелопонеската война?

Започвам отново:

Жилището на Дан Грегъри беше отново разделено на три отделни къщи малко след като той, Мерили и Фред Джоунс заминаха за Италия, където искаха да участват във великия социален експеримент на Мусолини. Макар че и той, и Фред, вече бяха надхвърлили петдесетте, те получиха разрешение да носят италиански униформи, при това лично от Мусолини. Без нашивки и звездички, разбира се, но в замяна на това имаха съвсем конкретна задача – да рисуват италианската армия по време на бой.

Убиха ги точно една година преди Съединените щати да се включат във войната – между другото, точно против Италия. Както и против Германия, Япония и още някои страни. Намерили смъртта си на седми декември 1940 година край египетското селце Сиди Барани, където

трийсет хиляди англичани разбили напълно осемдесетхилядна италианска армия. Според Британската енциклопедия в тази битка били пленени четирийсет хиляди италианци, плюс четиристотин оръдия.

Когато Британската енциклопедия пише оръдия, това наистина означава истински артилерийски установки, а не някакви си пушки и пищови.

Така е. Но като се има предвид, че Грегъри и вечната му сянка Джоунс не са имали и понятие от оръжия, можем да приемем, че са им видели сметката с всичко – танкове „Матилда“, автомати „Стен“ или „Брен“, или пък с пушки „Енфийлд“, на които са били затъкнати щикове.

* * *

Защо Мерили е заминала за Италия заедно с Грегъри и Джоунс? Защото е била влюбена в Грегъри, а и той в нея. Просто и ясно, нали?

* * *

По време на неотдавнашното си пътуване до Ню Йорк открих само най-източната от трите къщи, които някога бяха принадлежали на Грегъри. В нея се помещаваха канцелариите и жилищата на представителството на емирата Салибар към Организацията на обединените нации. За пръв път чувах за емирата Салибар, няма го дори в Британската енциклопедия. Там открих само някакво градче наред с пустинята, което носеше това име. Население единайсет хиляди души, горе-долу колкото населението на Сан Игнасио. Сърк Бърман каза, че е крайно време да си купя по-ново издание на енциклопедията, а също и няколко вратовръзки.

Голямата дъбова врата с яки халки си е същата, няма го само мандалото – глава на Горгона. Грегъри го беше взел със себе си в Италия, след войната го видях окачено върху вратата на двореца на Мерили във Флоренция.

Може би вече е емигрирало някъде другаде, тъй като любимата на мен и цяла Италия графиня Портомаджоре умря в съня си през същата седмица, в която предаде богу дух и моята скъпа Едит.

Каква седмица беше това за стария Рабо Карабекян!

Средната къща беше разделена на пет апартамента, но един на всеки етаж, включително приземието. Разбрах това от пощенските кутии и звънците във фойето.

Само не ми споменавайте за фойета, моля ви! След малко ще поговорим подробно за тях! Всяко нещо с времето си.

В средната къща някога се намираха гостната, в която ме заключиха през онази вечер, голямата столова на Грегъри беше точно под нея. По-надолу се редуваха библиотеката му, пълна със справочници и склада с пособия за рисуване в мазето. Най-любопитно ми беше какво е станало с най-горния етаж – там, където някога беше част от ателието на Грегъри с неясната звездна светлина. Исках да разбера дали тази светлина още е там и, в случай че е така, дали някой е открил начин да спре разсейването ѝ през пролуките на покрива, или през тях продължава да прониква вода и да създава онази неповторима музика на капките в многобройните тенджери и кофи, подложени отдолу.

Нямаше кого да попитам и това си остана загадка за мен. Ето ти пример за един пълен провал на разказвача, скъпи Читателю. Но така и не разбрах нищо, това е истината.

Ето ти и още един пример. Съдейки по пощенските кутии и звънци-те, западната къща беше основно променена. На приземния етаж имаше три апартамента, над него – още два. Някога тук живееше прислугата на Грегъри, аз също получих малка, но приятна стаичка. Между другото, стаята на Фред Джоунс не беше тук, а в представителството на Емирата Салибар, точно до спалнята на Грегъри и Мерили.

* * *

Жената излезе от къщата с двойните и тройните апартаменти. Беше възрастна и трепереше, но все още си личеше повяхналата ѝ хубост. Впих очи в лицето ѝ и усетих как нещо в главата ми помръдва. Аз я познавах, но тя не ме познаваше. Никога не се бяхме срещали. Спомних си, че съм я гледал на екрана, преди много години, разбира се. Секунда по-късно в главата ми изплува и името ѝ – тя беше Барбира Менкън, бившата съпруга на Пол Слейзингър. Той бе прекъснал контактите си с нея преди много години и вече не знаеше дори къде се намира. Тя отдавна не беше участвала във филм или театрална постановка, но ето я пред мен – жива и здрава. В този квартал живееха и други известни актриси, например Грета Гарбо и Катрин Хепбърн.

Не я заговорих. И какво ли бих могъл да ѝ кажа? „Пол е добре и ви изпраща много поздрави“? Или пък: „Я ми кажете как умряха родителите ви?“

* * *

Обядвах в „Сенчъри кльб“, където членувах в продължение на много години. Оберкелнерът беше нов и аз го попитах какво е станало с предишния – Робърто. Той отвърна, че Робърто умрял на място точно тук, пред клуба. Блъснал го някакъв велосипедист, който се движел срещу забранителния знак.

Казан „много жалко“ и човекът горещо ме подкрепи.

Не видях познати, но това не ме учуди особено. Защото всичките ми познати са мъртви. В замяна на това се сприятелих на бара с един доста по-млад от мен човек, който се оказа писател на книжки за младежи, също като

Сърк Бърман. Попитах го чувал ли е някога за книгите на Поли Медисън, а в отговор той ме попита чувал ли съм някога за Атлантическия океан.

Хапнахме заедно. Жена му била извън града, изнасяла 'лекции. Била известна сексоложка.

Събрах цялата си деликатност и го попитах не е ли трудно да правиш любов с жена, която толкова подробно познава различните сексуални техники. Той извъртя очи към тавана и рече, че попадението ми е точно в десетката.

– Непрекъснато трябва да я уверявам, че безкрайно много я обичам! – въздъхна измъчено той.

* * *

Прекарах спокойна и лишена от събития вечер в хотел „Алгонкуин“. Гледах порнографски филми по телевизията, но умът ми беше другаде.

Възнамерявах да взема следобедния влак и да се прибера у дома, но на закуска срещнах Флойд Померанц, който ми беше съсед в Ийст Хамптън. Той също възнамерявал да се прибира следобед и ме покани да пътуваме заедно в луксозния му удължен кадилак. Приех охотно.

Оказа се, че кадилакът предлага великолепен начин за придвижване, вътрешността му беше като майчина утроба, по-уютна дори от утробата, която някога ми предложи експресът „Двадесети век“ с неговото полюшване и тихо потропване върху релсите. Всъщност кадилакът приличаше повече на вътрешността на ковчег, двамата с Померанц би трябвало да сме мъртъвци вътре в него. Но хайде стига детинщини! Беше ни изключително удобно в този просторен ковчег от гангстерски тип. Би трябвало да ' ни погребват в компанията на някой друг човек, независимо кой е той. Толкова е приятно!

* * *

Померанц говореше нещо от сорта, че трябвало да събере парчетата от разбития си живот и да започне наново. Той е на годините на Сърк Бърман, които са четирийсет и три. Само преди три месеца му дали единнайсет милиона долара, за да си подаде оставката като президент на голяма телевизионна компания.

– По-голямата част от живота все още е пред мен – рече.

– Да – отвърнах. – Предполагам, че е така.

– Как мислиш, имам ли все още достатъчно време, за да стана художник? – попита.

– Никога не е късно – рекох.

Знаех, че преди известно време беше попитал Пол Слейзингър дали не е късно да стане писател. Въобразяваше си, че хората умират от любовитство да чуят неговата версия на историята с оставката.

По-късно Слейзингър каза, че хора като Померанц, а Хамптън гъмжи от тях, трябва да бъдат убедени по някакъв начин, че вече са получили своя пай от икономиката на страната. Предложи да издигнем тук Мемориал на парите и славата, в който да има ниша за всеки адвокат по арбитражни дела, специалист по поглъщане на компании, борсов авантюрист или banker. Бюстовете в тези ниши да бъдат от злато и платина, а в граница над тях да бъдат издълбани с длето статистическите данни на техните притежатели – колко милиона са откраднали по законен начин и за колко време са успели да сторят това.

Попитах Слейзингър, дали и аз мога да се надявам на ниша в този Мемориал. Той помисли малко, после рече, че аз заслужавам място в Мемориал на Славата, а не на парите. Защото средствата си съм получил не толкова от алчност, колкото по щастливо стечение на обстоятелствата.

– Мястото ти е в Мемориала на Къоравия късмет – обобщи той, после рече че подобен вид паметник трябва да се издигне в Лас Вегас или Атлантик Сити, но бързо му хрумна нещо по-добро: – Не, не, най-добре е в Клондайк! Така хората ще трябва да идват с кучешки впрягове или снегоходки, ако искат да зърнат бюста на Рабо Карабекян в Мемориала на Къоравия късмет!

Не понася мисълта, че съм наследил част от акциите на „Бенгалските тигри от Синсинати“ и пет пари не давам за това. Слейзингър е страшно запален по футбола.

И тъй, шофьорът на Флойд Померанц ме достави директно пред пътеката, която водеше към входната ми врата. Заслепен от лъчите на залязващото слънце, аз изпълзах от фантастичния ковчег като някакъв граф Дракула, насочих се пипнешком към вратата и влязох.

Нека ви кажа две думи за фойето, върху което имах всички законни права. Стените му би трябвало да бъдат ослепително бели, подобно на всеки квадратен метър стени в тази къща, с изключение на мазето и помещенията за прислугата. Насреща ми, като гледката към Божествения град, би трябвало да блесне картината на Тери Кичън, носеща наименованието „Тайният прозорец“. Вляво от нея би трябвало да ме посрещне един Матис, изобразяващ жена с черна котка в ръце, изправена пред тухлена ограда, обсипана с жълти рози. Нея скъпата Едит купи съвсем законно от една картинна галерия и ми я подари по случай петата годишнина от брака ни. Вдясно би трябвало да се намира един Ханс Хофман, който Тери Кичън получи от Филип Гъстън в замяна на едно свое платно и който Тери ми даде, когато купих нова скоростна кутия за неговия открит „Бюик Роудмастър“ с цвят на прясно бебешко лайно.

* * *

Който иска да научи повече за това фойе, трябва просто да изрови отнякъде февруарският (от 1981 г.) брой на списание „Архитект & Декоратор“. То е на корицата му снимано през отворената врата откъм пътеката с плочи която тогава бе оградена от разкошни ружи. Водещата статия в този брой беше посветена на цялата къща, като особено ярък пример за майсторско предекориране на викторианска постройка в стил, който ѝ позволява да се превърне в истински музей на модерното изкуство. Ето какво пишеше там специално за фойето: „Самото фойе на къщата на Карабекян съдържа всичко необходимо, за да стане то един малък музей на модерното изкуство. Макар и великолепно само по себе си, на практика то е само «ордъовър» към богатия пир от прекрасни съкровища, които очакват посетителя във високите помещения с ослепително бели стени отвъд него“.

Нима аз, великият Рабо Карабекян, бях създал това великолепно съчетание между старото и новото? Не. Създаде го скъпата Едит. Идеята да извадя на бял свят своята колекция беше изцяло нейна. Защото, в крайна сметка, тази къща беше част от миналото на семейство Тафт,

изпълнена не само със спомени от щастливите летни ваканции на Едит, но и със спомени за също така щастливия ѝ първи брак. Когато напуснах хамбара и се пренесох тук, тя ме попита дали ще се чувствам удобно в една толкова старовремска обстановка. Съвсем откровено отвърнах, че къщата ми харесва много и тя не трябва да променя нищо заради мен.

Но тя го стори, господи! Свърза се с някаква строителна фирма и я накара да изстърже тапетите до самата мазилка, после полилеите бяха махнати и на тяхно място бяха поставени аплици с насочена светлина. Первазите, вратите и рамките на прозорците от солиден бук бяха боядисани в бяло, също както и всички стаи.

Когато ремонтът приключи, тя изглеждаше с двайсет години помлада. Каза, че така и щяла да си умре, без да разбере какъв талант за вътрешно преустройство притежава. После ми се усмихна и рече:

– Обади се на „Домашно преместване и складове“. Там от години се съхраняваше моята колекция. – Казах им, че великолепните ти картини най-после ще видят бял свят и ще си бъдат у дома!

* * *

Но когато влязох във файето си след онова пътуване до Ню Йорк, изпитах чувството, че там е било извършено кърваво престъпление. Не, наистина не се шегувам! Кръв и мръсотия! Вероятно е изминала цяла минута преди да осъзная какво виждат очите ми: тапети с огромни като зелки яркочервени рози на фона на черни и лайнюнокафяви врати и черчевата, а върху тях – шест литографии на момиченца върху люлки, чиито позлатени рамки тежаха поне колкото лимузината, докарала ме да бъда свидетел на тази катастрофа.

Дали съм изревал? Казаха ми, че съм. Какво съм изревал? По-късно се принудиха да ми кажат какво съм изревал, защото, за разлика от мен, го бяха чули. Първи притичаха готвачката и дъщеря ѝ. Именно те по-късно ми казаха какво съм ревал:

– Не, това не е моята къща, не е моята къща! Повтарял съм го доста дълго време.

Само си помислете: те организирали всичко това, за да ме изненадат! Искали да ми доставят удоволствие, просто защото съм бил толкова добър с тях! А сега с усилие се съдържаша да не се разсмеят при вида на страшната ми агония.

Какъв свят, господи!

* * *

- Кой стори това? – попитах едва чуто готвачката.
- Госпожа Бърман – отвърна тя. С цялото си поведение показваше, че не разбира защо толкова се вълнувам.
- Как можа да й позволиш? – попитах.
- Аз съм само готвачка – сви рамене тя.
- А аз си мислех, че си ми и приятелка, поне малко!
- Мисли каквото искаш – отново сви рамене тя. Наистина, с нея никога не сме били особено близки. – На мен ми харесва.
- Наистина ли?!
- Изглежда ми по-свежо.
- И ти ли смяташ така? – извърнах се към дъщеря й аз.
- Да – отвърна момичето.
- Прекрасно! – поклатих глава аз. – Значи госпожа Бърман е повикала бояджиите и тапетаджиите веднага след моето заминаване, а?

Не било така, рекоха те. Госпожа Бърман свършила сама цялата работа. Някога била професионална лепачка на тапети, със съпруга си – доктора, се запознала, именно когато облепвала стените на кабинета му. Можете ли да си представите?!

– А след кабинета, той я помолил да му смени тапетите и на апартамента – уточни Силести.

– Добре, че не е сменила и неговите тапети! – язвително подхвърлих аз.

– Знаете ли, че ви е паднала превръзката? – попита ме Силести.

– Какво ми е паднало?

– Превръзката на окоето – поясни тя. – В момента я тъпчете с крака.

Наистина беше така. Вероятно съм я смъкнал, докато съм си скубел косите. И двете бяха получили възможността да се наслаждават на воля на красивата гледка. Гледка, която не беше виждала дори скъпата Едит! Първата ми жена я беше гледала до втръсване, разбира се. Просто защото беше милосърдна сестра във военната болница във Форт Бенджамин, където един специалист по пластичните операции се беше опитал да пооправи обезобразеното ми око. Трябваше доста да реже и кърпи, преди да го направи удобно за стъклена протеза и аз се отказах. Предпочетох превръзката.

А тя сега лежеше на пода!

* * *

Обезобразеното ми лице беше пред погледа на готвачката и дъщеря ѝ! На всичкото отгоре във фойето се появи и Пол Слейзингър, сякаш специално да го види и той.

Гледаха ме спокойно, не се сгърчиха от ужас, нито пък изкрещяха от отвращение. Сякаш си бях все един и същ, независимо дали нося своята превръзка или не.

Наместих я обратно върху окото си и едва тогава се обърнах към Слейзингър:

– Ти присъства ли на всичко това?

– Разбира се – отвърна той. – За нищо на света не бих се лишил от подобно преживяване.

– Не знаеше ли, че това ще ме разстрои? – Точно по тази причина не исках да го пропусна! – Не разбирам – объркано промълвих аз. – Сякаш изведнъж всички се превърнахте в мои врагове! – За тези двете не мога да кажа – отвърна Слейзин – Но аз съм ти наистина смъртен враг! Защо не ми каза, че тя е Поли Медисън?

– Как разбра? – изненадах се аз.

– Сама ми каза. Видях я с какво се е заловила и я помолих да се откаже. Защото си мислех, че то ще те убие. А тя рече, че ще се подмладиш поне с десет години.

– Стигнах до заключението, че въпросът наистина е сериозен и реших да предприема известни, хм... директни физически действия... – продължи той. Между другото Слейзингър е награден със медал „Сребърна звезда“ за проявено себеотрицание. В Окинава легнал върху хвърлена от японците граната и така спасил живота на другарите си.

– Награбих толкова ролки с тапети, колкото можех да нося и ги скрих в кухнята – поясни той. – Напъхах ги във фризера. Какво ще кажеш, приятел ли съм ти?

– Господ да те благослови! – възкликнах аз.

– А тебе да прати на майната ти! – отвърна той. – Тя се втурна подире ми и започна да ме пита какво съм направил с тапетите. Нарекох я откачена вещица, а тя мен – авантюрият и некадърен драскач, „позор за американската литература“. Ти пък коя си, та да ми говориш за литература? – попитах я аз и тогава тя ми каза...

Казала му следното:

„Само през миналата година романите ми са продадени в тираж от седем милиона броя. Докато си приказваме тук, два от тях се превръщат з суперпродукции, а книгата ми, филмирана през миналата година, донесе на създателите си «Оскар» за операторска работа, за най-добра

второстепенна женска роля и най-касов филм. Сега, копеле, можеш да стиснеш ръката на Поли Медисън, световен литературен шампион средна категория! И ми върни тапетите, че ще ти прекърша ръчичките!“

* * *

– Как можа да ме направиш на глупак, Рабо? – въздъхна нещастно той. – А пък аз чак я открехвах как се получава тази игра с писането!

– Не можех да намеря подходящ начин да ти кажа – отвърнах.

– Мръсно копеле си ти! – клатеше глава Слейзингър.

– Тя и тъй и тъй е друг калибър, различен от твоя – опитах се да го успокоя аз.

– Точно тъй. Хем е по-богата, хем е по-добра!

– Не е по-добра – рекох.

– Като човек е чудовище, но книгите ѝ са фантастични! Тя е втори Рихард Вагнер – най-ужасният човек, който някога е живял на този свят!

– Откъде знаеш какви са книгите ѝ? – попитах.

– Силести ги има всичките и аз ги изчетох – отвърна Слейзингър. – Каква ирония на съдбата, а? Цяло лято се възхищавам на чудесните ѝ книги, а едновременно с това я третирам като малоумна!

Значи ето с какво си е запълвал времето това лято – чел е книгите на Поли Медисън!

* * *

– Когато разбрах коя е и подлият начин, по който си криел този факт от мен, аз с възторг приех идеята ѝ да преустрои проклетото фояйе! – рече той. – Казах ѝ, че ако наистина иска да те направи щастлив, трябва непременно да боядиса в лайнино цялата дървения!

Той много добре знаеше, че поне два пъти в живота си бях имал сериозни проблеми с цвета, който всички наричат „кафяво като детско ако“. Така го наричаха дори в Сан Игнасио, когато бях още невръстно клапе.

Първият път това стана пред магазина „Брукс Брадърс“, от тогава беше изтекла доста вода. Там си харесах един летен костюм, поръчах да ми го поправят на място и възнамерявах да си го нося у дома. Още бях женен за Доръти и още живеехме в града, още крояхме планове да се зема с кариерата на бизнесмен. В момента, в който стъпих на тротоара, от двете ми страни се изправиха двама яки полицаи и ме завлякоха в

участъка за разпит. По-късно ми се извиниха и ме пуснаха. Обяснението им беше, че по същото време някакъв тип с женски чорап на главата обрал съседната банка.

– Знаехме само, че е бил облечен в костюм с цвят на детско ако – извинително се усмихна единият от полицаите.

Второто ми премеждие с този цвят имаше пряка връзка с Тери Кичън. Няколко души с творчески наклонности, между които и ние с Тери, вече се бяхме пренесли тук заради ниските наеми и огромните хамбари за картофи. Тери си пиеше следобедното питие в местните кръчми, които бяха нещо като затворени клубове за жителите-кореняци, предимно фермери и работници. А Тери, между другото, беше випускник на юридическия факултет към Йейл, беше работил като личен секретар на съдията от Върховния съд Джон Харлан, а после бе получил званието майор от Осемдесет и втори въздушнопреносим полк. А аз не само го подкрепях материално, а бях и човекът, който го измъкваше от кръчмата (сам, или с чужда помощ), когато той беше прекалено пиян, за да се качи на колата си.

И знаете ли как наричаха в кръчмата Кичън – може би най-великия сред художниците, рисували някога в Хамптънс (ако не броим Уинслоу Хоумър, разбира се)? Знаете ли? – „Оня тип с откритата кола, дето е боядисана като бебешка дрисня!“ Ето как!

15

– И къде се намира в момента госпожа Бърман? – пожелах да науча аз.

– Горے – отвърна Силести. – Облича се за някаква важна среща. Изглежда страхотно!

– Среща ли? – учудих се аз. Откак живееше тук нито веднъж не беше ходила на среща. – С кого?

– На плажа се запознала с някакъв психиатър – поясни готвачката.

– Има ферари – допълни я дъщеря й. – Той й държеше стълбата докато тя лепеше тапетите. Ще я води на някакво парти в чест на Джаки Кенеди в Саутхамптън, а след това – да танцуват в Сан Харбър.

В този момент във фоайето изплува и самата госпожа Бърман. Беше тържествена и величествена като „Нормандия“ – най-красивият презокеански лайнер на света.

* * *

Преди войната, още като художник на парче в рекламната агенция, бях рисувал „Нормандия“ за някакъв туристически плакат. Минути преди да отплавам за Северна Африка в новичка униформа на американската армия, небето над нийоркското пристанище беше забулено от гъсти облаци дим. Това стана на 9 февруари 1942 година и аз тъкмо давах номера на военната си поща на Сам Ву.

Защо?

Оказа се, че работниците, които преустройваха един презокеански лайнер във военнотранспортен съд, бяха предизвикали неволен пожар в неговите трюмове. Името на този лайнер, господ да успокои духа му, също беше „Нормандия“. Най-красивият кораб на света.

– Това вече е прекалено, абсолютно прекалено! – извиках аз.

– Добре ли изглеждам? – усмихна се тя и съблазнително огъна щедрите си форми, покачени върху златни обувки с прекалено високи токчета. Отпред тясната ѝ официална рокля беше прекалено къса и безсрамно оголваше закръглените ѝ колена. Каква ли хала е в леглото, господи!

– Пет пари не давам как изгледаш! – креснах аз.

– Е, някой друг може и да дава – продължаваше да се усмихва тя.

– Какво си направила с това фоайе? – продължавах да кипя аз. – Отговори ми! А дрехите ти да вървят по дяволите!

– Карай по-накратко – предупреди ме тя. – Всеки момент ще дойдат да ме вземат.

– Добре – рекох. – Това, което си направила тук, е не само непроситима обида към историята на изкуството, но и грубо поругаване на паметта на жена ми! Прекрасно знаеш, че не аз, а тя е сътворила всичко в този дом! Бих могъл да ти говоря за разум и ненормалност, за достойнство и вандализъм, за приятелство и лоялност. Но тъй като ти, госпожо Бърман, настояваш за краткост и яснота в начина ми на изразяване; тъй като твоят похотлив страхопъзльо всеки момент ще пристигне тук със своето ферари, аз ти предлагам нещо наистина кратко и ясно: Махай се по дяволите оттук и повече да не съм те виждал!

– Глупости! – рече тя.

– Глупости ли? – намръщено повторих аз. – Предполагам, че точно този високоинтелектуален отговор трябва да се очаква от прочутата писателка Поли Медисън.

– Няма да ти навреди, ако прочетеш някоя от книгите ѝ, защото те описват днешния живот – посъветва ме тя и махна с ръка по посока на Слейзингър: – Ти и бившият ти приятел завинаги сте си останали при Голямата депресия и Втората световна война!

От рязкото движение на ръката ѝ на пода изтрака златен часовник, инкрустиран с брилянти и рубини. Никога не бях я виждал да го носи.

Дъщерята на готвачката прихна и аз намръщено я попитах какво е толкова смешно.

– Днес всички ви е хванала пипката! – обясни момичето.

Сърк се наведе да вдигне часовника си и попита кой друг е изпуснал нещо. Силести ѝ разказа за моята превръзка, а Слейзингър реши да прояви духовитост.

– Трябваше да видите този белег! – рече той. – Най-страхотният белег на света! Никога не бях виждал толкова безобразна обезобразеност!

И това доживях да чуя! При това точно от него, дето носеше белег, широк колкото делтата на Мисисипи от чатала почти до гърлото. Спомен от онази японска граната, върху която се беше проснал някога.

* * *

Беше му останало само едно от гръдните зърна и си спомням, че преди време ми беше задал следната гатанка:

– Какво е това, дето има три очи, три гръдни зърна и два задника?

– Предавам се – отвърнах.

– Пол Слейзингър в комбинация с Рабо Карабекян!

* * *

А там, наред обезобразеното фоайе, той каза:

– Едва като ти падна превръзката, разбрах колко празен човек си бил! Та това под нея не е нищо особено!

– Тъй като си го разбрал точно навреме, аз се надявам, че и ти ще се пръждосаш по дяволите заедно с прекрасната Поли Медисън! – отвърнах аз. – Господи, как само се възползвахте от гостоприемството ми!

– Аз си платих – възрази Сърк Бърман и това си беше чистата истина. Още първия ден беше настояла да си плаща за готвачката, храната и пиенето. – А ти си ми толкова задължен, че милион години да живееш, пак не можеш да ми се издължиш! При това за неща, които не се оценяват с пари! Като си ида, сигурно ще разбереш каква услуга съм ти направила, дори само с боядисването на това фоайе.

– Услуга ли? – учудих се аз. – Услуга ли каза?! А знаеш ли какво означават тези картини за всеки, който има дори и съвсем бледа представа от изкуство? Те са отрицание на изкуството! Те не са просто неутрални и различни; те са черните дупки, от които не може да избяга дори и най-великият интелект! И още по-лошо – те засмукват достойнството и самоуважението на всеки, който е имал нещастieto да се изправи срещу тях!

– Доста зловещи функции за няколко малки цапаници – отбелязатя, докато правеше неуспешни опити да прикрепи часовника за китката си.

– Работи ли? – полюбопитствах аз.

– От години не работи – отвърна тя.

– Тогава защо го носиш?

– За шик – отвърна тя. – Но май му се счупи закопчалката. – После ми подаде часовника и с глас, който наподобяваше моя от историята за майка ми с намерените сред закланите й сънародници скъпоценности, рече: – Вземи! Купи си с него билет за някое от местата, които биха те направили по-щастлив – например Голямата депресия или Втората световна война!

Отказах подаръка с махване на ръка.

– Тогава билет за това, което беше преди моята поява тук – подхвърли тя. – Не, за него билет не ти е нужен... В момента, в който прекрача прага, ти вече ще си се върнал там!

– През юни бях съвсем доволен – отбелязах аз. – Докато не се появи ти!

– Точно така – кимна тя. – Беше по-слаб поне с десет кила, доста по-блед и хиляди пъти по-безжизнен. Да не говорим за личната ти хигиена! Почти бях решила да не идвам на вечеря в твоё присъствие, защото се страхувах, че ще пипна проказа!

– Много си мила – рекох.

– Върнах те в живота – продължи тя. – Ти си моят Лазар. Всичко, което Исус е направил за Лазар, е било връщането му в живота. А аз направих повече, защото те накарах да започнеш да си пишеш автобиографията!

– Предполагам, че и това е било част от майтапа – рекох.

– Какъв майтап?

– Ами този, с файето.

– Ако проявиш малко търпение ще откриеш, че тези картини тук са два пъти по-сериозни от твоите цапаници! – заключи тя.

* * *

– Поискала си да ти ги изпратят от Балтимор, така ли? – полюбопитствах аз.

– Не – поклати глава тя. – Миналата седмица открих една колекция в антикварния магазин на Бриджхамптън и я купих. Отначало не знаех какво да правя с нея и я скрих в мазето, точно зад твоите бидони със „Сатийн Дура-лукс“.

– Надявам се, че тази бебешка дрисня не е „Сатийн Дура-лукс“ – рекох.

– Не. Само пълен идиот би използвал твоята боя. Искаш ли да ти кажа какво е великото в тези картини?

– Не.

– Направих всичко възможно да проумея и уважава твоите картини – каза тя. – Защо не проявиш същото уважение и към моите?

– Знаеш ли какво означава думата „кич“? – попитах аз.

– Заглавието на една от книгите ми е „Кич“ – отвърна тя.

– Четох я – обади се Силести. – Разправя се за едно момиче, което наистина имало лош вкус, но не искало да признае това пред приятеля си. Нищо особено.

– Ти не би нарекъл сериозно изкуство тези малки момиченца на люлки, нали? – усмихна се подигравателно госпожа Бърман. – Но я се постави на мястото на някой викторианец и веднага ще разбереш какви мисли вълнуват душата му при вида на усмихнатите им личица: мисли за дифтерит, пневмония, дребна шарка, преждевременно раждане, жестоки съпрузи, бедност, вдовство, проституция, смърт и погребение в гробище за скитници...

Чакълът на алеята отвън захрущя под автомобилни гуми.

– Време е да вървя – заключи тя. – Ти вероятно не си в състояние да понесаш истинското изкуство, затова те съветвам от днес нататък да използваш задния вход на къщата си!

После си отиде!

16

Ферарито на психиатъра още ръмжеше и гъргореше по посока на залязващото слънце, когато готвачката каза, че тя и дъщеря ѝ също си отиват.

– Смятай, че си получил двуседмично предупреждение за напускане! – отсече тя.

Какъв удар!

– Какво те накара да решиш така изведнъж? – попитах.

– Хич не е изведнъж – отвърна тя. – Ние със Силести бяхме решили това още преди да пристигне госпожа Бърман. Тук беше такава мъртвило! Ала тя промени всичко, животът изведнъж стана интересен и ние останяхме. Но още тогава си казахме: „Тръгне ли си тя – тръгваме и ние!“

– Но аз наистина имам нужда от вас! – рекох. – Как да ви убедя да останете? – Господи, та те отдавна разполагаха с най-добрите стаи, от които се разкриваше прекрасна гледка към океана, Силести и нейните приятелчета имаха имението изцяло на свое разположение, плюс ядене и пиене на корем! Готвачката можеше по всяко време да ползва която кола си хареса, а заплатата ѝ беше като на кинозвезда!

– Би могъл поне името ми да научиш! – рече тя. Но какво става, по дяволите?

– А? – объркано я погледнах аз.

– Когато говориш за мен, неизменно ме наричаш „готвачката“ – поясни тя. – А аз си имам име – казвам се Алисън Уайт.

– Хайде, стига! – изразих протеста си аз с нещо като ужасена игричност. – Прекрасно зная името ти – нали всяка седмица го изписвам върху чековете ти! Да не би да съм го изписвал грешно, или пък да съм объркал нещо със социалното осигуряване?

– Само тогава се сещаш за мен – когато пишеш проклетите чекове! Но сега си мисля, че дори и това не е вярно... Преди идването на госпожа Бърман, Силести отиваше на училище и ние двамата оставахме единствените живи души под тоя покрив, ти ядеше храната, която приготвях, но...

Тук тя млъкна. Вероятно защото реши, че е казала достатъчно... А аз си дадох сметка, че ѝ е адски трудно да продължи.

– Но? – подканих я аз.

– Толкова е глулаво. – въздъхна тя.

– Не мога да кажа дали е така, преди да го чуя... Тогава тя избухна:

– Не искам да се омъжа за теб! Пресвета Дево!

– Че кой те кара? – промълвих смаяно аз.

– Искам просто да съм човешко същество, а не нищо и никой! Особено когато ми се налага да живея под един покрив с мъж, който и да е той! – После светкавично се поправи: – С човек, който и да е той...

Това поразително ми заприлича на думите, които преди време чух

от устата на Доръти, първата ми съпруга: аз често се отнасям с нея така, сякаш я няма, сякаш дори не ме интересува как се казва. Следващите думи на готвачката също бях чувал от устата на Доръти:

- Според мен ти си уплашен до смърт от жените!
- И аз мисля така – добави Силести.

* * *

- Силести – рекох. – Нима ние с теб не бяхме близки?
- Само защото ме мислиш за глупачка – отвърна Силести.

– И е твърде млада, за да представлява заплаха за теб – допълни майка й.

- Значи всички напускат! – обобщих аз. – Къде е Пол Слейзингър?
- Отиде си – каза Силести.

* * *

С какво заслужих всичко това? Отидох за един ден в Ню Йорк, за да дам възможност на вдовицата Бърман да боядиса наново фойето ми! А сега, докато аз стоя сред опустошенията й, тя спокойно си бърбри с Джаки Кенеди някъде в Саутхамптън!

– Уф! – въздъгнах. – Вече съм сигурен, че мразите и моята прочута колекция от произведения на изкуството!

Лицата им леко се разведриха, предполагам защото повдигнах въпрос, който е далеч по-лесен за обсъждане от темата за взаимоотношенията между половете.

– Аз не ги мразя – каза готвачката. Не! ... Тези думи каза Алисън Уайт. Алисън Уайт . Алисън Уайт!!! Тя си беше напълно представителна жена, с правилни черти, стройна фигура и хубава кестенява коса. Проблемът е у мен. Аз не съм представителен мъж.

– Те просто не означават нищо за мен – продължи тя. – Защото съм необразована. Ако бях завършила колеж, сигурно щях да си давам сметка, че са прекрасни. Харесвах само една картина, но ти я продаде.

– Коя? – полюбопитствах аз. В гърдите ми се надигна странното желание да спася нещо от този кошмар; страшно много исках да чуя от устата на тези обикновени човешки същества, че поне една от моите безценни картини е била толкова хубава, че е харесала дори на тях.

– Онази с двете негърчета и двете бели момченца – рече тя.

Заех се да ровя им паметта си, за да открия картина от колекцията

си, която би предизвикала подобна асоциация в нейната проста, но надарена с въображение глава. Върху коя ли доминираха две черни и две бели петна? Най-вероятно върху някое от произведенията на Ротко.

После изведнъж си дадох сметка, че тя говори за картина, която винаги бях смятал за сувенир, а не за част от своята колекция. Беше я рисувал не друг, а самият Дан Грегъри! На практика тя беше илюстрация към един разказ на Бут Таркингтън, в който се описваше сблъсъка между две черни и две бели десетгодишни момченца в покрайнините на малко градче от Средния запад през миналия век. От израза на лицата им личеше, че се чудят дали да играят заедно, или всяко да поеме по пътя си.

Негърчетата от разказа имаха много смешни имена: Хърман и Върман. Често съм чувал, че никой не може да рисува негри като Дан Грегъри, но на практика той винаги ги рисуваше по снимка. Едно от първите неща, които ми каза, беше че кракът на черен никога няма да стъпи в къщата му.

Тогава реших, че това е чудесно. За известно време бях убеден, че всичко, което чувам от него, е чудесно. Имах намерението да стана като него и за съжаление до голяма степен успях.

* * *

Продадох картината с белите и черните момченца на един милионер от Лъбок, Тексас, който беше натрупал състояние от застраховки на недвижими имоти. Той ме увери, че притежава най-пълната колекция от творби на Дан Грегъри в света. И доколкото знам, тя е единствената подобна колекция, настанена в специално построен частен музей.

Беше разбрал по някакъв начин, че съм бил чирак на Грегъри и се обади да ме пита дали бих се разделил с някоя от творбите на своя учител, каквито несъмнено притежавам. Аз имах единствено тази и не бях я поглеждал от години. Висеше в банята на една от многобройните стаи за гости в този дом, а аз нямах никакви причини да влизам там.

– Продаде единствената картина, която ми говореше нещо конкретно – каза Алисън Уайт. – Често я гледах и все се питах какво ще стане по-нататък...

* * *

О, щях да пропусна последните думи на Алисън Уайт, казани миг преди двете със Силести да се оттеглят в стаите си с прекрасна гледка

към океана: – Ще се махнем от пътя ти – рече тя. – Макар че така и не успяхме да разберем какво криеш в хамбара!

И ето ме абсолютно сам на приземния етаж. Не исках да се качвам горе, не исках изобщо да живея повече в тази къща. Сериозно се замислих да се превърна отново в това, за което ме вземаше скъпата Едит след смъртта на първия ѝ мъж: един не съвсем опитомен стар мечок, заврял се в хамбара.

Предприех дълга разходка по брега – чак до Сагапонък и обратно. През цялото време в съзнанието ми оживяваха картини от термитското ми ежедневие, което се изчерпваше с мързел и дрямка.

На кухненската маса имаше бележка от готвачката, не – от Алисън Уайт. В нея ми се съобщаваше, че обядът е във фурната. Изядох го. Апетитът ми е добър и нищо не може да му повлияе. После изпих чашка-две и слушах музика. През осемте години на войнишкия си живот научих едно-единствено нещо, което върши добра работа и в живота на обикновения човек: способността да заспивам навсякъде и при всякакви обстоятелства, независимо от лошите новини.

В два часа през нощта се събудих от нежно разтриване на врата. Наистина нежно. Беше Сърк Бърман.

– Всички ме напускат – рекох. – Готвачката събщи за предупредителния срок, който започва да тече от днес. След две седмици тя и Силести ще си заминат.

– Няма – успокой ме тя. – Говорих с тях и ги убедих да останат.

– Слава богу! – въздъхнах аз. – Но какво им каза? Те мразят тая къща!

– Обещах им да остана и аз – отвърна тя. – А сега е по-добре да се качиш горе и да си легнеш. Иначе сутринта целия ще си схванат!

– Окей – замаяно промърморих аз.

– Мама ходи да потанцува, но вече си е у дома – каза тя. – Отивай да си лягаш, господин Карабекян. Всичко е наред.

– Да, ама вече няма да видя Слейзингър – оплаках се аз.

– Какво ти пука? – учуди се тя. – Той никога не те е харесвал, нито пък ти него. И това ли не знаеш?

Онази вечер сключихме нещо като договор. Всеки от нас поставяше своите условия – аз искам това, ти – онова и тъй нататък.

По неизвестни за мен причини вдовицата Бърман предпочиташе да живее и пише тук, вместо да се завърне в Балтимор. И по съвсем известни за мен причини, аз пък исках жизнерадостен човек като нея да се навърта наоколо и да ми подслажда дните. И знаете ли коя беше най-голямата ѝ отстъпка по време на преговорите? Обеща да не споменава нито дума за хамбара.

* * *

Но нека се върнем в миналото:

След като при първата ни среща Дан Грегъри ми заповяда да създам супер-реалистична картина на ателието му, той каза, че иска от мен да науча наизуст едно особено важно изречение – „Царят е гол!“

– Повтори го няколко пъти, искам да го чуя от устата ти! – заповяда ми той.

– Царят е гол, царят е гол, царят е гол... – започнах аз. – Добре, много добре! – изръкопляска ми той. – Правиш го екстра, с необходимата доза чувство! Какво можеш да отговориш? Чувствах се като „Алиса в Страната на чудесата“. – Искам от теб да казваш това изречение високо и със същото дълбоко убеждение всеки път, когато чуеш някой да казва добри думи за тъй нареченото „модерно изкуство“!

– Добре – рекох.

– Това изкуство е рожба на измамници, сомнамбули и дегенерати! – продължи наставленията си той. – А фактът, че все повече хора го вземат на сериозно доказва, че светът полудява! Надявам се, че си съгласен...

– Напълно – рекох аз и наистина мислех така.

– Мусолини също – подхвърли той. – Нали се възхищаваш от Мусолини?

– Да, сър.

– А знаеш ли какви ще бъдат първите му задачи, когато вземе властта?

– Не, сър.

– Ще подпали Музея на модерното изкуство и ще забрани със закон думата „демокрация“. А след това ще измисли нова дума за това, което сме, ще ни накара да се изправим лице в лице с това, което сме в действителност и винаги сме били, след което ще ни помоли да си гледаме работата както трябва. Или си гледаш работата, или пиеш рициново!

Десетина години по-късно го попитах какво мисли за народа на Съединените щати.

– Разглезени хлапета, които се молят да им се случи нещо страшно, а когато то наистина им се случи – тичат при татко да го питат какво трябва да правят! – отвърна той.

* * *

– Ще рисуваш всичко така, както е в действителност! – нареди ми той.

– Да, сър.

– Това там е „Господарят на моретата“ – ръката му се насочи към някакъв модел на шхуна, който едва се виждаше над една от камините. – Макар да е използвал само платна, той е бил значително по-бърз от днешните товарни кораби. Помисли по този въпрос!

– Да, сър.

– След като го вместиш в прекрасната картина, която ти предстои да създадеш, двамата с теб ще го изследваме с лупа. Искам да научиш името на всеки детайл от такелажа и да можеш да ми обясниш неговото предназначение.

– Да, сър.

– Пабло Пикасо никога не би успял да постигне подобно нещо – подхвърли той.

– Не, сър.

Посегна към стойката и свали от нея една пушка

„Спрингфийлд“, модел 1906 година – основно оръжие на американската пехота по онова време. Там имаше и „Енфийлд“ – основно оръжие на английската пехота. Вероятно именно с такава пушка го бяха застреляли.

– Когато рисуваш тази свършена машина за убиване – погали спрингфийлда той, – искам да го направиш толкова реалистично, че да изпитам желанието да я зареда и да гръмна някой крадец! – После посочи някакъв чеп в края на цевта и ме попита за какво служи.

– Не зная, сър – рекох.

– Стойка за щик – информира ме той, после обеща да утрои обема на речника ми, като започне с описанието на частите на пушката, всяка от които има свое собствено име. А след като се справим с тази елементарна задача, която влиза в задълженията на всеки новобранец, ще преминем към номенклатурата на човешкото тяло, с всичките му там кости, хрущяли и вътрешни органи, които се изучават още в първи курс на медицинския факултет. Като чирак в Москва и него го карали да учи тези неща.

Беше сигурен, че духът ми ще се обогати от изучаването на проста пушка и изключително сложното човешко тяло, просто защото пушката е създадена да унищожава именно него – човешкото тяло.

– Кое е олицетворение на доброто и кое на злото? – попита ме той.
– Пушката, или тази мека, подскачаща и кискаща се торба с кокали, която наричаме човешко тяло?

Казах, че пушката олицетворява злото, а човешкото тяло – доброто.

– Не си ли чувал, че тази пушка е създадена, за да могат американците да защищават от коварен враг своя дом и своята чест? – попита ме той.

Тогава изхитрувах и рекох, че всичко зависи от това, за кое тяло и за коя пушка говорим. Всеки от тези предмети би могъл да бъде носител както на доброто, така и на злото.

– И кой взема окончателно решение по този въпрос? – попита ме той.

– Бог?

– Не, тук на Земята!

– Не знам – признах си аз.

– Художниците! – извика той. – Те, заедно с разказвачите, поетите и историците са членовете на Върховния съд на Доброто и Злото! Аз също съм негов член, някога и ти може би ще станеш такъв!

Хубав пример за заблудите на духовното високомерие, нали?

Сега, като се замислям върху същността на нещата, стигам до заключението, че вероятно най-добрата черта на абстрактните експресионисти, особено на фона на безсмислените кръвопролития, причинени от зле усвоени уроци на историята, е категоричният им отказ да участват в състава на подобен съд.

Дан Грегъри ме търпя толкова дълго край себе си – около три години – просто защото аз се държах сервилно, а той имаше нужда от компания. Благодарение на упоритостта и гневните си избухвания по време на политически спорове, той беше изгубил голяма част от приятелите си, все известни личности. Когато в онази първа нощ му подхвърлих, че съм чул прочутия глас на У. С. Фийлдс от стълбището, той отвърна, че нито Фийлдс, нито Ал Джонсън, нито който и да било друг ще стъпи повече в този дом, ще пие от питието му и ще яде храната му.

– Те просто нищо не разбират и не желаят да разберат! – викна той.

– Така е, сър – рекох.

После смени темата и започна да ми говори за Мерили Кемп. Паднала по стълбите, защото по природа си била тровава и несръчна, а на

всичкото отгоре била и пияна... Тогава бях сигурен, че искрено вярва в тази версия. Не му беше трудно да посочи точно по кои стълби се беше търкаляла, защото аз стоях тъкмо в горния им край.

Но той не го направи. Беше му достатъчно да ме осведоми, че е паднала по някакви стълби. Какво значение имаше къде се намират те?

Продължи да говори за Мерили, но нито веднъж не я назова по име. Тя просто се превърна в „жените“ и толкоз.

– Жените никога не признават вината си – каза. – Не мирясват, докато не открият някой мъж, върху когото да я стоварят, независимо от неприятностите, които си създават. Вярно ли е?

– Вярно е – отвърнах.

– Те са в състояние да приемат нещата само по един начин – лично! Можеш да не говориш за тях, можеш дори да не подозираш за присъствието им, но те винаги приемат казаното от теб като насочено лично срещу тях! Забелязвал ли си го?

– Да, сър – отвърнах, макар да бях абсолютно сигурен, че го забелязах едва сега, след като чух какви ги дрънка.

– Най-обичат да си въобразяват, че разбират по-добре от теб това, което вършиш – продължи той. – И ако не ги изхвърлиш веднага, всичко може да иде по дяволите! Те си имат свои задължения, ние – също. Но за разлика от тях, ние никога не си навираме носа в техните! Искаш ли един добър съвет?

– Да, сър.

– Бягай далеч от жена, която би трябвало да е мъж! – рече той. – Такава жена никога няма да си гледа женските работи и ти ще бъдеш принуден да поемеш и тях, а не само своите. Разбираш ли какво ти казвам?

– Да, сър. Разбирам.

После ме осведоми, че никоя жена не може да преуспее в попрището на изкуството, науката, политиката или промишлеността по простата причина, че основното ѝ задължение е да ражда деца, да се грижи за мъжа и домакинството. След което ме покани да оборя това твърдение като назова поименно десет жени, успели да се издигнат над това основно задължение.

Днес положително бих могъл да го сторя, но тогава се сетих единствено за светицата Жана Д' Арк.

– Жана Д' Арк е била хермафродит! – отсече той.

Не зная дали това, което ще отбележа сега, се вмести някъде в разказа ми. То несъмнено е най-тривиалната бележка под линия в цялата история на Абстрактния експресионизъм, но ето го:

Готвачката, която неохотно ме нахрани в оная първа вечер в Ню Йорк и която непрекъснато повтаряше „Ами сега?“, „Ами сега?“, се спомина две седмици след моето пристигане. Така най-сетне получи отговор на досадния си въпрос – тръшна се и умря наскоро в аптеката „Търтъл Бей“ на две преки от жилището на Грегъри.

Ала интересното беше друго – в погребалното бюро открили, че тя не е жена, но не е и мъж. Била и от двете по малко. Това е то хермафродит.

Една още по-банална бележка под линия: на нейно място дойде Сам Ву – китаецът с пералнята.

* * *

Два дни по-късно Мерили беше изписана от болницата и се прибра с инвалидна количка. Дан Грегъри не слезе да я посрещне, според мен не би слязъл дори да беше станал пожар. Когато работеше, той приличаше на баща ми с онези ботуши, на Тери Кичън с бояджийския пистолет, или пък на Джаксън Полок, тръскащ натопената в боя четка върху опънатото на пода платно. Заемеше ли се да твори, светът преставаше да съществува.

След войната аз също станах такъв и това разруши както брака ми, така и желанието ми да бъда добър баща. Много ми беше трудно да се приспособя към цивилния живот. А след това открих нещо, което ми действаше като двойна доза хероин – толкова беше могъщо и безотговорно. Разстилах огромно платно на пода и започвах да го покривам с дебел слой едноцветна боя. Така светът преставаше да съществува и за мен.

* * *

Пълната концентрация на Грегъри за дванайсет и повече часа на ден означаваше, че аз, неговият чирак, не бях особено натоварен. Нямаше никакви задачи за мен, беше твърде зает, за да ми ги измисля... Заповяда ми да нарисувам ателието му, но мисля, че забрави това в момента, в който се зае да твори.

* * *

Създадох ли картина на ателието, която да не се различава от снимка? Да, създадох я!

Но аз бях единствения на този свят, на когото изобщо му пукаше за това. Бях толкова недостоен за вниманието му, толкова далеч от гениалните му способности, колкото вероятно е бил младият Грегориан за своя майстор Бескудников... Бих могъл да бъда всичко друго – негов син, дори негов готвач, който очаква заповеди за вечеря.

Каквото и да е! Телешко печено, картина на ателието! На кого му пука?

Добре. Ще му покажа аз на него!

И му показах.

* * *

Задължението да ми създава работа се падна на Фред Джоунс, авиаторът от Първата световна война и истински асистент на Грегъри. Той веднага ме направи куриер, което сигурно е било страшен удар за куриерската служба, която използваша до момента. Някой някъде положително е бил отчаян, че не може да си намери работа, докато Фред ми връчваше снопче карнетки за метрото и карта на Ню Йорк.

Другата ми задача беше да направя каталог на всички ценни предмети в ателието на Грегъри.

– С това няма ли да попреча на господин Грегъри? – попитах аз.

– Можеш да го срежеш с трион през кръста и да си пееш „Знамето, обсипано със звезди“ и пак няма да те забележи! – отвърна Фред. – Само избягвай да му се мяркаш пред очите и се дръж по-далеч от ръцете му.

* * *

И тъй, в момента, в който Мерили се прибра, аз стоях само на няколко крачки от Грегъри и записвах в един бележник вида и броя на многобройните му щикове. Още помня тръпката на ужас, която ме обземаше при представата за тези грозни ножове, прикрепени за дулата на пушките. Един от тях приличаше на подострен корниз за перде, друг беше с особена триъгълна форма, която трябваше да държи раната зейнала, а същевременно да пречи на вътрешностите да се изсипят. Трети пък беше назъбен като трион, предполагам, за да реже кости... Спомням си още как си въобразявах, че никой никога няма дори да помисли за нова

война, попаднал под влиянието на романтичните военни и исторически романи...

Разбира се, днес няма нищо по-лесно от това да идете и да купите на детето си автомат с пластмасов щик от най-близкия магазин за играчки.

* * *

Горе съвсем ясно се чу суматохата, предизвикана от завръщането на Мерили. Макар да ѝ бях много задължен, аз не се втурнах по стълбите да я поздравя. Мисля, че готвачката и първата ми съпруга са прави: поведението ми по отношение на жените е доста коварно. Вероятно защото, както предположи днес на закуска Сърк Бърман, аз смятам майка си за безбожница само защото ме е родила, за да умре.

Може би е така.

Както и да е. Тя изпрати да ме повикат, а аз се държах строго официално. Не знаех, че Грегъри за малко не ѝ е видял сметката именно заради онези пособия за рисуване, които получавах по пощата. Но дори и да го знаех, пак щях да се държа официално. Три чувства в душата положително биха попречили на евентуалната ми пламенност. А те бяха, че нямам дом, че съм безпомощен и че съм девствен. Бях пращинка в краката ѝ, тъй като тя бе прекрасна като Мадлен Карол – най-красивата филмова звезда.

Трябва да посоча, че и Мерили се държа сдържано и хладно. Вероятно искаше да отговори официално на моите официалности. А може би искаше да ми стане ясно, както и на всички останали в този дом – Фред, Грегъри и готвачката-хермафродит, че не ме е повикала чак от Западно крайбрежие, за да се лигавим.

Ех, ако можех да се върна обратно в миналото с машината на времето! Все чудесни неща щях да ѝ предскажа! Като например следните:

– Когато се видим във Флоренция след края на Втората световна война, ти ще бъдеш не само хубава като сега, но и далеч по-мъдра! Зад гърба си ще имаш една наистина страхотна война!

Ти, Фред и Грегъри ще се преместите в Италия, после Фред и Грегъри ще ги убият край египетското селце Сиди Барани. Ти ще спечелиш сърцето на граф Бруно Портомаджоре – един от най-богатите земевладелци в Италия е оксфордско образование, който е министър на културата при Мусолини. И който, между другото, е главен резидент на английското разузнаване по време на войната.

* * *

Между другото, по време на първото ми посещение в двореца ѝ след войната, тя ми показва една картина, която ѝ била подарена от кмета на Флоренция. Изобразяваше разстрела на съпруга ѝ от фашистки наказателен взвод.

Като качество тази картина не се отличаваше по нищо от кичовете на Дан Грегъри, а също и от моите. Дори днес бих могъл да нарисувам с лекота нещо от този сорт.

* * *

Според мен чувствата, които бе изпитвала през далечната 1933 година, по време на Голямата депресия, ясно проличаха в един разговор между нас двамата за „Куклен дом“ на Хенрик Ибсен. Току-що беше излязло ново издание на пиесата, илюстрирано от Дан Грегъри. Прочетохме го заедно и започнахме да го обсъждаме.

Най-завладяващата илюстрация на Грегъри показваше финала на пиесата. Нора, главната героиня, излизаше от удобния си дом, напускаше своя съпруг-буржоа и децата си, решила да открие себе си и своето място в света, за да бъде наистина силна майка и съпруга.

* * *

Това е краят на пиесата. Нора не иска да бъде гледана със снизхождение, само защото е безпомощна и по детски ограничена.

А Мерили каза:

– Що се отнася до мен, именно тук започва пиесата. Никога няма да разберам как се е справила тя. Каква работа би могла да си намери в онези години жена като нея? Нора не притежава нито професия, нито образование. Тя дори няма къде да се подслони, а джобовете ѝ са празни.

* * *

Разбира се, Мерили се намира в абсолютно същата ситуация. Отвъд стените на удобната бърлога на Грегъри я чакат единствено глад и унижения, вътре – отвратителното му отношение.

Няколко дни по-късно каза, че е открила верния отговор.

– Финалът е фалшив! – доволно отсече тя. – Ибсен го е пришил към пиесата си с единствената цел да направи зрителите щастливи. Не е посмял да им покаже какво се случва в действителност – това, което цялото

действие показва, че трябва да се случи.

– А какво трябва да се случи? – попитах.

– Тя трябва да се самоубие! – отвърна Мерили. – При това веднага, още преди да се спусне завесата! Като се хвърли под някоя карета, или нещо подобно... Това е истинският край на пиесата. Никой не го е виждал, но това е краят!

* * *

Някои мои приятели бяха прибягнали до самоубийството, но в нито един от тези случаи аз не успях да видя трагичната необходимост от подобен акт. Особено по намина, по който я видя Мерили в пиесата на Ибсен. Неспособността ми да видя подобна необходимост очевидно е по-редния признак на моята повърхностност като участник в сериозното изкуство на живота.

Самоубиха се мои приятели художници, при това онези от тях, които вече бяха постигнали славата или това съвсем скоро им предстоеше.

Аршил Горки се обеси през 1948 година. Джаксън ПоЦлок се заби с колата си в едно дърво, мъртво пиян, през 1956-а. Това стана малко преди първата ми съпруга и децата да ме напуснат. Три седмици по-късно Тери Кичън налага дулото на пистолета и натисна спусъка. Години преди тези събития, когато всички все още живеехме в Ню Йорк и редовно се напихахме в кръчмата „Кедър“, бяхме известни с прозвището „Тримата мускетари“. Тривиален въпрос: Колко от „тримата мускетари“ са живи до днес? Отговор: само аз.

А, да – и Марк Ротко. Въпреки, че аптечката му съдържаше достатъчно приспивателни да убият слон, той предпочете да си пререже гърлото с нож. Това стана през 1970-а.

И какво е заключението за мен от тези зловещи демонстрации на недоволство от живота? Само едно: едни хора са твърди, а други не. Ние с Мерили бяхме типични представители на тези другите...

Ето какво каза тя по отношение на Нора от „Куклен дом“:

– Би трябвало да си остане у дома и да оправи нещата по най-добрия начин.

Вселената е изпълнена с вяра, независимо дали тази вяра е базирана върху истината или лъжата. В онези години аз вярвах твърдо, че когато

един нормален мъж не изразходва произведената от жлезите му сперма, тя се превръща в такива субстанции, които го правят атлетичен, жизнерадостен, смел и изобретателен. Дан Грегъри и баща ми също вярваха в това, съвсем като Армията на Съединените щати, Организацията на момчетата-скаути и Ърнест Хемингуей. По тази причина започнах да давам воля на еротичната си фантазия и си представях как любя Мерили. В допълнение започнах да се държа така, сякаш наистина сме любовници. Но всичко това беше подчинено на една-единствена цел – да произвеждам максимално количество сперма, която после да превръщам в полезни химически съединения.

Имах навика да търкам краката си в килима, докато събера достатъчно силна доза статично електричество. А после докосвах с върха на пръстите си врата, бузата или ръката на Мерили и тя изненадано подскачаше. Хубава порнографска сценка, нали?

Принуждавах я и да върши още нещо, което несъмнено би предизвикало божествения гняв на Грегъри – измъквах я скришом от къщата и я водех в музея на Модерното изкуство.

В същото време тя подхранваше еротичните ми фантазии толкова, колкото би го сторила с домашното си кученце. Защото не само беше влюбена в Грегъри, но той помагаше и на двама ни да се справяме успешно с Голямата депресия. Фактите са си факти.

Но и двамата невинно се подлагахме на въздействието на един велик изкустител, срещу чиито ласкателства бяхме напълно беззащитни. И когато се осъзнахме, вече беше късно да му обърнем гръб.

Познайте кой беше той!

Беше Музеят на модерното изкуство!

Теорията за превръщането на използваната сперма в божествени витамини се потвърждаваше напълно от собствените ми изяви. В ролята си на куриер на Грегъри научих най-бързите начини за придвижване из остров Манхатан, научих ги по-добре дори от плъховете в канализацията. Същевременно петкратно увеличих обема на своя речник, запаметявайки имената на всички основни съставни части на организми, вещи и предмети. Но най-вълнуващото ми постижение си остана невъобразимо точната картина на ателието на Грегъри, която създадох само за шест месеца! Всичко в нея беше точно копие на действителните неща: костите си бяха кости, косата си беше коса, вълната си беше вълна, памукът – памук, орехът – орех, саждите – сажди, прахът – прах, дъбът – дъб, конските и говежди кожи – съвсем истински, желязото – желязо, стоманата – стомана, старото – старо и новото – ново.

Да, да! Водата, която капеше от паянтовия покрив на картината ми, беше най-мократа вода, която може да види човек! А ако вземете лупа и разгледате капките една по една, веднага ще откриете, че в тях се отразява цялото проклето ателие! Не беше лошо, никак не беше лошо!

* * *

Току-що ми хрумна една блестяща идея: древната и почти универсална вяра в магическите превъплъщения на неизползваната сперма положително е вдъхновила Айнщайн за откритието на простата, но гениална формула $E = MC$ на квадрат!

* * *

– Не е лошо, не е лошо – промърмори Дан Грегъри пред картината ми. Вероятно се чувстваше като Робинзон Крузо, открил внезапно, че не е сам на своя необитаем остров. Вече трябваше да се съобразява с мен!

Но ето какво добави той секунда по-късно:

– Все пак терминът „не е лошо“ може да означава и точно обратното, дори „разочароващо“... Какво ще кажеш?

Още преди да измисля някакъв отговор, картината ми литна към жаравата на камината, с онези черепи отгоре, и шестмесечният ми труд отлетя през комина.

– Какво й беше? – успях да попитам задавено и ужасено аз.

– Липсваше й душа – благо отвърна той.

Ето как попаднах в робство на новия имперски гравьор Бескудников!

* * *

Прекрасно знаех от какво се оплаква той и ако оплакването идваше от друг човек, положително бих му се изсмял. Собствените му картини вибрираха с пълния спектър на любовта, омразата и безразличието му, в пълно съответствие с времето, по което бе изпитвал тези чувства. Ако реша да ида в Лъбок, Тексас да разгледам онези частен музей с неговото творчество, положително ще изпитам усещането, че гледам холограма на самия Дан Грегъри. Дори и да промуша ръката си през нея, това пак ще си бъде Дан Грегъри, триизмерен и жив. Да, Дан Грегъри живее!

От друга страна, ако аз взема да умра (да не чуе Господ!) и някой незнаен магьосник възстанови всичките ми картини – от онази, която изгори Грегъри, до последната, която ще излезе изпод четката ми, и

всички те бъдат изложени в огромна сводеста зала, която би позволила душата на всяко платно да се разглежда от една и съща гледна точка, а пред тях застанат всички жени, които са ме обичали на този свят – майка ми, Мерили, Доръти и Едит, плюс най-добрият ми приятел Тери Кичън – никой от тях не би намерил причина да си спомни за мен. В душите им няма да има дори следа от спомен за скъпия покойник Рабо Карабекян или някаква духовна енергия, струяща от творбите му!

Какъв експеримент, господи!

* * *

Знам, знам – само преди минута злословех за творчеството на Грегъри, наричах го препаратор, твърдях, че картините му отразяват само миг от живота, вместо всеобхватния му ход и прочие, и прочие. Но на практика той е далеч по-добър художник от мен. Никой не може да вдъхне живот в очите на едно препарирано животно (образно казано) като Дан Грегъри!

Сърк Бърман току-що ме попита как да различи хубавата от слабата картина.

Аз отвърнах, че най-добрият отговор на този въпрос съм чувал от един художник на име Сид Соломон, който има вила недалеч оттук. Най-добрият, което не означава, че е бил съвършен. Чух го по време на някакъв коктейл преди петнайсетина години, Сид беше в компанията на красиво създание с огромни очи и високи токчета, което очевидно изгаряше от желание да научи от него всичко, което е свързано с изкуството.

– Как можеш да различиш хубавата от лошата картина? – попита той. Беше син на някакъв унгарец, треньор по езда, и имаше масивни увиснали мустаци. – Скъпа, достатъчно е да хвърлиш поглед на милион картини и няма начин да сбъркаш!

Това е вярно, това е съвсем вярно!

Отново в настоящето:

Трябва да спомена за разигралите се тук събития вчера следобед, когато приех първите любители на абстрактния експресионизъм след, нека използвам термина на аранжъорите – „преустройството“ на фойейто. Един младеж от Държавния департамент придружаваше трима писатели от Съветския съюз. Единият беше от Талин, Естония – родното място на прародителите на госпожа Бърман, ако не броим Райската градина, разбира се, а другите двама от Москва – родния град на Дан Грегъри. Колко е малък светът! Не говорех английски, но придружителят

им беше доста добър като преводач.

Не направиха никакъв коментар за състоянието на фойето, а после – за разлика от повечето съветски гости преди тях, показаха познание и положително отношение към творчеството на абстрактните експресионисти. Но на излизане ме попитаха защо държа такива глупави картини в чудесното фойе.

Принудих се да им предложа сказката на госпожа Бърман за всички ужасни неща, които очакват тези деца. Чак ги просълзах от умиление и ги накарах да се чувстват неудобно. Засипаха ме с извинения, че не са разбрали истинското значение на хромографиите, а след моето обяснение вече са единомисленици, че те са най-важните картини в моята колекция. След което се заеха да ги изследват с безкрайно внимание, очевидно преживявайки болката, която предстоеше на всяко от нарисуваните момиченца. Младецът от Държавния департамент не преведе шепота им, но аз усетих, че става въпрос за рак, война и още ужасии от този сорт.

Превърнах се в хит и бях обсипан с прегръдки.

Никой от досегашните гости не се беше сбогувал толкова сърдечно с мен! Обикновено се чудят какво да измънкат.

На алегата се спряха, извикаха нещо и започнаха да клатят глави, ухилени до ушите. Попитах човека от Държавния департамент за какво става въпрос и той преведе:

– Никога вече война! Никога вече война!

20

Отново в миналото:

Добре де, Дан Грегъри изгори картината ми. Но защо аз не постъпих така, както той беше постъпил с Бескудников? Защо не тръгнах да си търся друга работа? Защо не се подиграх с него? Преди всичко, защото вече знаех доста неща за света на комерсиалното изкуство и си давах сметка, че художниците като мен умират от глад.

Преценете сами какво губех: самостоятелна стая, обилно хранене три пъти на ден, интересни обиколки из града и много свободно време за красивата Мерили.

Бих бил голям глупак, ако бях позволил на гордостта да разруши щастието ми!

* * *

Когато готвачката-хермафродит умря, Сам Ву прояви интерес към мястото ѝ и го получи. Оказа се, че е чудесен готвач както на традиционната американска храна, така и на изтънчени китайски специалитети. Същевременно Грегъри го използваше за модел на своя прочут герой от престъпния свят Фу Манчу.

Отново в настоящето:

Днес на обед Сърк Бърман ме посъветва пак да хвана четката, след като някога рисуването ми е доставяло такова удоволствие.

Преди време получих същия съвет от скъпата ми съпруга Едит, за това сега прибягнах до отговора, който ѝ бях дал тогава:

– Направих всичко възможно, за да не се вземам на сериозно!

А тя ме попита какво ми е носело най-голямо удоволствие през годините, в които съм бил професионален художник – самостоятелните изложби, парите от добре продадена картина, дружбата с колеги-художници, хвалебствията на критиката? Какво?

– Някога непрекъснато обсъждахме този въпрос – рекох. – И бяхме напълно единодушни в мнението, че ще бъдем напълно щастливи дори да ни изстрелят в космоса в херметични капсули, стига вътре да сложат и пособията ни за рисуване.

После на свой ред я попитах кое носи най-голямо удоволствие на писателя – хвалебствените критики, огромния аванс, филмирането на съответния роман или просто томчето в ръцете на непознат читател... Какво?

Тя отвърна, че също би била щастлива в херметическа капсула, но вътре трябва да има не само един напълно завършен и редактиран ръкопис, но и човек от издателството.

– Не те разбирам – рекох.

– Най ми е сладко, когато връчва ръкописа си на издателя и му кажа: „Ето! Свърших с него и повече не искам дори да го виждам!“

* * *

Отново в миналото:

Мерили Кемп не беше единствената, която се чувстваше като Нора от пиесата на Ибсен преди да ѝ избият чивиите. Аз бях втория, а не след дълго открих, че има и трети – Фред Джоунс. Макар видимо да притежаваше всички необходими качества за асистент на великия художник Дан Грегъри – красота, достойнство и чест, на практика той си беше чиста Нора.

След като по време на Първата световна война открил дарбата си да

лети на примитивни хвърчила с по някоя картечница на тях, животът му се превърнал в постоянно хлъзгане по наклонената плоскост. Когато за пръв път хванал руля на истински самолет, той вероятно се е чувствал точно като Тери Кичън с бояджийския пистолет в ръце. И отново се е почувствал като него, когато е натиснал спусъка на бордовите картечници в безоблачната синева на небето и видял как самолетът на противника избухва в пламъци и дим, а после се забива в земята далеч долу.

Каква красота! Неочаквана, чиста и прекрасна! Толкова лесна за постигане!

Веднъж Фред Джоунс сподели, че най-красивата гледка на света за него си остават гъстите димни следи от свалените самолети и наблюдателни балони. Сега вече съм в състояние да направя сравнение между описаните от него спираловидни кръгове и облачета дим с онова, което е чувствал Джаксън Полок при гледката на произволните фигури от боя върху платното, проснато върху пода на ателието му.

Щастието и на двамата е било от един и същ вид!

С тази разлика, че на творенията на Полок им е липсвала най-върховната наслада на тълпата – човешкото жертвоприношение!

* * *

Но по отношение на Фред Джоунс искам да подчертая друго – той е открил своя дом в авиационния полк точно така, както аз открих своя в инженерните части.

След което го изритали по съвсем идентични причини – и той изгубил окоето си някъде по пътя.

Тъй че, ако можех да се върна в младостта си и Голямата депресия с оная машина на времето, щях доста да постресна недораслия Рабо Карабекян:

– Хей ти, нахално арменче! – щях да му подвикна. – Да, точно ти! Значи гледката на Фред Джоунс ти се струва смешна и едновременно с това тъжна, а? Точно така ще изглеждаш и ти след известно време – стар едноок войник, който се страхува от жените и хич го няма в цивилния живот!

Тогав често се питах как ли се чувства човек само с едно око, дори прикривах с длан своето, за да проверя. И, честно казано, няхах чувството, че светът се е свил кой знае колко много... Днес също не мисля, че липсата на едно око е чак толкова сериозен недъг.

Сърк Бърман ме попита как изглежда света през едно око само час след като се бяхме запознали. Тя може да пита всеки за всичко.

– Истински сладкиш – отвърнах.

* * *

В сегашните ми спомени Дан Грегъри действително се покрива с описанието, което някога му направи У. С. Фийлдс: „скалпиран апах“. Спомням си ясно и Мерили и Фред Джоунс, на негово разположение по всяко време на денонощието. Мисля, че те двамата биха били великолепен модел за някоя негова илюстрация на тема „Римски император с двойка синеоки и русокоси германски пленници“.

Любопитното е, че Грегъри предпочиташе да демонстрира публично господарското си отношение не към Мерили, а към Фред. Него водеше по приеми, с него заминаваше на лов за лисици във Вирджиния, той му беше компания на прочутата яхта „Арарат“...

Веднага искам да подчертая, че и двамата си бяха мъже на място. Което означава, че не бяха педераста.

Както и да е. Но Грегъри изобщо не обръщаше внимание на мен и Мерили, макар нашите обиколки из Манхатън да ставаха все почести, а хората все по-дълго извърщаха вратове да оглеждат прекрасната ѝ фигура. Очевидно се питаха как хлапак като мен се е докопал до привилегията да придружава такава разкошна жена. Защото бяхме толкова различни, че никой не можеше да допусне наличието на роднински връзки между нас.

– Хората ни мислят за влюбени – рекох ѝ един ден аз.

– И са прави – отвърна тя.

– Знаеш какво имам предвид – казах.

– А какво е според теб любовта?

– Май не знам – признах аз.

– Знаеш най-светлата част от нея – рече тя. – Ей така – да се разохождаме и да чувстваме, че ни е хубаво. Няма да се разплача за теб, ако пропуснеш всичко останало.

После влязохме за петнайсети пореден път в Музея на Модерното изкуство. Вече бях на почти двайсет години, от началото на чиракуването ми у Грегъри бяха изтекли почти три. Вече не бях перспективен художник, а бях на служба при истински художник. Фактът, че изобщо имах някаква служба беше сам по себе си достатъчно красноречив. Защото огромното мнозинство от хората в тази страна се задоволяваха с всякаква работа и чакаха края на Голямата депресия с огромно нетърпение, за да започнат истински да живеят. Но никой не знаеше, че ще се наложи да преминем през още една Световна война, за да започне

истинският живот.

Нима не го обичате? Та нали в момента живеем истинския живот?

Ще ви призная нещо – когато Грегъри ни спипа на изхода на Музея на модерното изкуство през онази далечна 1936 година, животът също ни се струваше съвсем истински. Като Ада.

21

Дан Грегъри ни спипа на излизане от Музея на модерното изкуство заради Деня на Свети Патрик, празнуван шумно на платното на Пето авеню на половин пресечка по-нататък. Тълпата весели хора обърка движението и неговият открит „Корд“ – най-красивото транспортно средство, произвеждано някога в Съединените щати – се оказа блокиран точно пред входа на музея. Беше двуместен спортен автомобил, зад волана му седеше Фред Джоунс, старият авиатор от Първата световна война.

Така и не разбрах какво би могъл да прави Фред със своята сперма. Ако трябва да се опирам на предположения, бих казал, че си я пази точно като мен. Поне такъв вид имаше зад волана на оная върховна кола, но по дяволите Фред! Още доста време всичко щеше да му е наред, а после, когато му видеха сметката в Египет, аз щях волю-неволю да пристъпя в реалния свят и да се опитам да стоя на краката си!

Всеки носеше по нещо зелено! И тогава, съвсем като днес, дори негрите и евреите-хасиди предпочитаха да носят нещо зелено, за да не си навлекат гнева на ирландците-католици. Всички ние – Мерили, Дан Грегъри, Фред Джоунс и аз – също носехме зелено. Дори Сам Ву в кухнята беше намъкнал зелена престилка.

Грегъри насочи пръст към нас и гневно изрева:

– Пипнах ви! Не мърдайте, искам да говоря с вас!

После прескочи вратичката на колата, разблъска навалицата и се изправи насреща ни със свити юмруци и широко разкрасчени крака. Макар често да понатупваше Мерили, мен никога не беше докосвал. Странно, но никой не ме бе удрял. Никога!

Причина за нашето вълнение беше сексът: младостта срещу натрупаните години, богатството и властта срещу физическата привлекателност и откраднатите мигове удоволствие... И прочие, и прочие. Но Грегъри говореше единствено за лоялност, благодарност и модерно изкуство. Между другото модерността на картините в музея се изчерпваше с

факта, че повечето от тях са рисувани преди Първата световна война, т.е. – преди ние с Мерили да сме били родени! Тогавашното общество е приемало изключително бавно промените в художествените похвати. Докато днес, естествено, всяка новост мигновено се обявява за шедевър!

* * *

– Паразити! Неблагодарници! Мръсни хлапета! – фучеше Грегъри. – Любещият татко поиска от вас само едно: никога да не стъпвате в Музея на модерното изкуство! Съмнявам се дали хората, които го слушаха, изобщо си даваха сметка, че се намират пред музей. По-вероятно е да си мислеха, че ни е пипнал на входа на хотел или къща с апартаменти под наем – изобщо място с легла за любовници. А в случай, че буквално са възприели онова „татко“, те положително са решили, че той е мой баща, защото двамата с Грегъри доста си приличахме. – Беше символично, не разбирате ли? – питаше той. – Беше начин да докажете, че сте на моя, а не на тяхна страна! Не се страхувам, че ще разгледате струпаните вътре боклуци! Вие сте част от моя екип и би трябвало да се гордеете с това! – Малко поуспокоен, той тъжно поклати глава: – Точно затова желанието ми беше толкова просто и ясно: „Стойте по-далеч от Музея на модерното изкуство!“

Двамата с Мерили бяхме толкова изненадани от неочакваната среща, че дори забравихме да си пуснем ръцете. Изскочихме навън ръка в ръка като влюбени и съвсем като влюбени забравихме да се пуснем.

Едва сега си давам сметка, че Дан Грегъри ни спипа точно в момента, в който ние с Мерили бяхме стигнали до негласното споразумение да се любим още същия следобед. Вече мисля, че щяхме да го сторим независимо дали Грегъри ни бе спипал, или не. Нещата просто не можеха да бъдат овладени. Досега винаги съм твърдял, че нямаше да стигнем до леглото, ако Грегъри не беше ни хванал.

Нищо подобно.

* * *

– Хич не ми пука какви картини разглеждате! – продължи той. – Единственото, за което ви помолих, беше да не удостоявате с внимание една институция, която си въобразява, че лекетата, храрките, плесканиците, мацаниците, лигите и повръщането на някакви лунатици, дегенерати и шарлатани са безценно съкровище, на което всички трябва да се

възхищаваме!

В опита си да реконструирам точно изречените толкова отдавна от Грегъри думи, аз не мога да не се почувствам трогнат от вниманието, с което той, подобно на повечето разгневени мъже в смесена компания, избягва употребата на думи, които биха прозвучали обидно в ушите на деца или дами – като например „лайно“ и „ебане“.

Сърк Бърман твърди, че употребата на някога забранените думички е нещо съвсем нормално, тъй като днешните жени и деца са свободни да обсъждат без свян своите тела и така могат да се грижат за тях по един наистина интелигентен начин.

– Може и да е така – отвърнах аз. – Но не ти ли се струва, че цялата тази откровеност доведе до изчезване на красноречието? – После й дадох пример с дъщерята на готвачката, която нарича „задник“ всеки, когото не харесва, независимо от причините на своята неприязън. – Нито веднъж не чух от устата ѝ смислено обяснение за причините, които я подтикват да окичи въпросната личност с този проктологичен прякор.

* * *

– Избрахте най-жестокия начин да ме нараните! – Продължи с английския си акцент Грегъри. – Тебе те третирах като свой син – кимна към мен той, после се извърна към Мерили: – А тебе – като родна дъщеря! И ето каква отплата получавам! Не ме боли толкова, че сте влезли вътре, не! Боли ме като ви гледам колко сте щастливи на излизане! Подобно щастие не може да бъде нищо друго, освен гавра с хора като мен, отдали живота си на сериозното изкуство!

После каза, че ще накара Фред да го откара на Сити Айлънд и ще остане на борда на яхтата „Арарат“ дотогава, докато Фред не го увери лично, че двамата с Мерили сме се изнесли от жилището му на Четирйсет и осма улица и от присъствието ни там не е останала никаква следа.

– Махайте се от очите ми! – приключи той. – Радвам се, че се отървавам от боклуци като вас!

Господи, каква сюрреалистична постъпка от един всепризнат майстор на реализма! Възнамеряваше да се засели на борда на трийсетметрова яхта, която дори не е спусната на вода! Ще му се наложи да влиза и излиза от нея с помощта на стълба и да прибягва до услугите на тоалетната и телефона, които са чак на пристанището!

Спомнете си само за невероятното му ателие, за тази жива халюцинация, създадена с толкова труд и средства!

А по-късно ще уреди да бъде убит заедно с единствения си приятел, и двамата намъкнали италиански бойни униформи!

Ако се абстрахираме от картините на Дан Грегъри, неминуемо ще стигнем до заключението, че животът и постъпките му са далеч по-малко свързани с реалността дори и от най-радикалното течение на модерното изкуство!

Кратка вест от настоящето: След дълъг и сложен разпит Сърк Бърман току-що направи откритието, че никога не съм изчел докрай дори една книга на своя бивш приятел Пол Слейзингър.

Оказа се, че тя ги е изчела всичките, и то само откакто се беше наесла тук. Защото аз ги притежавам – там, на малката лавица на честта в ъгъла на библиотеката. Всички са с автограф на автора, поставен под неизбежните признания за дългогодишно вярно приятелство. За повечето от тях съм чел по някоя и друга критика в печата и имам съвсем точна представа за успеха им.

Според мен Пол знае отношението ми, макар че никога не сме говорили открито по този въпрос. Прекрасно зная колко е немарлив в живота и вероятно именно затова не мога да го възприема сериозно като писател. Как бих могъл да дам тежест на високомерните му преценки в печата за неща като любовта и омразата, Бог и Човек, максимата че целта оправдава средствата и прочие, и прочие? Всъщност не му дължа нищо, тъй като и той никога не ме е признавал нито за художник, нито за колекционер.

Но на какво тогава се беше крепила връзката ни?

На самотата и на някои доста сериозни рани, получени през Втората световна война.

* * *

Сърк Бърман наруши обещанието си да не говори за тайната, заключена в хамбара. Изрови от библиотеката голям илюстриран справочник с прокъсана корица, подгънати и оплескани с боя страници, въпреки сравнително скорошното му издаване – преди някакви си три години. В него се дава подробно описание на всички военни униформи, носени по време на Втората световна война, независимо дали става въпрос за пехота, военноморски или военновъздушни сили. После директно ме попита има ли нещо общо с това, което е заключено в хамбара.

– Може да има, може и да няма – отвърнах.

Но на вас ще ви кажа под секрет: има, има!

* * *

И тъй, двамата с Мерили се помъкнахме към дома като посрани девица. Отвреме навреме се хващахме за ръце и избухвахме в смях, настроението ни се подобряваше и все повече се харесвахме.

Пред един бар на Трето авеню се биеха двама бели мъже. Спряхме да погледаме. Никой от двамата не носеше зелено, в замяна на това и двамата ръмжаха на някакъв много странен език. Сигурно бяха македонци, баски, или пък кореняци от Фризийските острови. Нещо таква... Като последица от падането си по стълбите на един арменец, Мерили леко накуцваше с левия крак. Един друг арменец я прегръщаше и рошеше косата ѝ, а с ерекцията му можеше да се счупи кокосов орех! Харесваше ми да си представям, че сме мъж и жена. Сам по себе си животът може да бъде тайнство, в нашия случай пряко свързано с прогонването ни от райската градина. Вкопчени един в друг, ние се отправяхме към неизвестната пустош. Само не мога да разбера защо толкова много се смеехме. Пак припомням възрастта ни: аз няхах още двацет, а тя беше на двацет и девет. Мъжът, на когото възнамерявахме да сложим рога, беше на петдесет и три и му оставаха още само седем – отрязък от време, сам по себе си един цял детски живот, ако се замисли човек. Представяте ли си – цели седем години!

* * *

Вероятно двамата с Мерили бяхме толкова весели, защото ни предстоеше да извършим и четвъртото от онези неща, за които Бог ни е създал. Първите три са ядене, пиене и сън. В него нямаше нито мъст, нито предизвикателство, нито скверност. Не го направихме нито в леглото, което тя бе споделяла с Грегъри, нито в леглото на Фред Джоунс в съседната стая, нито във величествената гостна с френска имперска мебел, нито в ателието. Не го направихме дори в собственото ми легло, макар на практика да имахме на разположение цялата огромна къща с изключение на приземието, където властваше Фу Манчу. До известна степен безумното ни любене наподобяваше абстрактния експресионизъм, защото не можеше да бъде оприличено на нищо друго, освен на себе си. Спомням си как художникът Джим Брукс описваше своя стил, който по нищо не се различаваше от стила на останалите абстрактни импресионисти. – Полагам първата четка върху платното и чакам – казваше той. – И платното върши поне половината от работата!

Ако нещата вървят добре, платното предлага, а понякога дори

изисква следващите щрихи. В случая с Мерили и мен ролята на първата четка изигра една продължителна, влажна, гореща и умопомрачително задушаваша целувка на крачка от входната врата.

Какво ще ми говорите за рисуване!

* * *

Образно казано, нашето платно изискваше нови, още по-влажни целувки, последвани от умопомрачително, близко до припадъка танго нагоре по стълбите, от което ни настръхваше кожата. Прекосихме просторната трапезария, съборихме някакъв стол, после го изправихме. Платното вече вършеше цялата работа, а не половината. То ни насочи към килера и неизползвания склад зад него, който имаше размери два на два. Единствената вещ вътре беше някакъв строшен диван, вероятно забравен от предишните собственици. През малкото прозорче, което гледаше на север, се виждаха единствено голите върхове на дърветата в задната градина.

Задъхани от желанието да създадем шедевър, ние нямахме нужда от по-нататъшните инструкции на платното. Просто го създадохме.

* * *

Нямах нужда и от инструкциите на по-опитната и по-възрастна жена.

Право в целта, после още и още!

Обратната връзка беше страхотна! Сякаш цял живот само това бях правил! Едновременно с това беше и перспективна! Имах чувството, че ще върша това, докато съм жив. Него и нищо друго!

Така и стана. С тази разлика, че никога вече не проявих такива страхотни способности.

Никога вече платното на живота, ако мога да се изразя по този начин, не успя да подтикне мен и някоя от партньорките ми за създаването на нов сексуален шедевър.

Което означава, че Рабо Карабекян все пак е създал своя шедевър. Не върху платната, които му донесоха единствено кратка бележка под линия в дебелия том „История на изкуството“, а върху прекрасния килим на любовта. Нима нищо създадено от мен няма да ме надживее, с изключение вероятно само на хулите от страна на първата ми съпруга, синовете и внучите ми? Какво ми пука от това? Изобщо пука ли му на някого?

Горко ми. Горко на всички останали човеци, които оставят толкова малко наистина трайни и наистина добри неща след себе си!

* * *

След войната споделих с Тери Кичън как в продължение на три часа съвършена любов с Мерили имах чувството, че съм потънал в необятната и страхотно приятна люлка на Космоса.

– Изпитал си небогоявление – рече той.

– Моля?

– Това е мой термин – обясни Тери. Тогава той още не знаеше, че ще стане велик художник и си запълваше времето с приказки, от момента, в който му купих онзи бояджийски пистолет ни деляха много години. От своя страна и аз не бях нищо повече от бърбинец, намерил компания в артистичните среди. Все още вярвах, че ще стана бизнесмен.

– Проблемът на Бог не се крие във факта, че прекалено рядко ни се явява – продължи Тери. – Проблемът Му се състои точно в обратното – Той практически постоянно ни стиска за гушите – мен, теб и всички останали.

Току-що се бил върнал от следобедната си обиколка в Метрополитенския музей на изкуството, в който много картини са плод на Божествена инструкция – онези за Адам и Ева, за Дева Мария и различните светци-многострадалци.

– Ако може да се вярва на художниците, подобни моменти идват изключително рядко – продължи той и си поръча още едно двойно уиски, сигурен, че ще оправя сметката. – Обикновено ги наричат „просветление свише“ или „Богоявление“, но аз мога да те уверя, че се срещат толкова често, колкото и мухите в кухнята.

– Разбирам – рекох. Мисля, че свидетел на тези разсъждения беше и Полок, макар че тримата получихме доста по-късно прозвището „Тримата мускетари“. Той беше истински художник, затова почти не говореше. Когато Тери Кичън стана истински художник, и той почти престана да говори.

– Бил си в необятната и страхотно приятна люлка на Космоса, а? – попита ме Тери. – Това е изключително точно описание на състоянието „небогоявление“ или поточно – на онзи изключително рядък миг, в който Всемогъщия ти пуска гушата и ти позволява да се почувстваш човек. Колко дълго трая това чувство?

– Не зная – колебливо отвърнах аз. – Може би около половин час...

– Точно така! – отвърна той и се облегна назад, изпълнен с дълбоко

задоволство.

* * *

Това се случи май същия следобед, в който наех малко ателие за нас двамата. Намираше се на тавана на една къща на Юниън Скуеър и беше собственост на някакъв фотограф. В онези години наемите на подобни ателиета в Манхатън бяха просто смешни. Всеки художник можеше да си позволи да живее в Ню Йорк! Представяте ли си?!

– Жена ми ще ме убие, ако научи! – предупредих го аз.

– Давай ѝ седем божествени просветления седмично и тя положително ще ти прощава всичко! – отвърна той.

– Лесно е да се каже – рекох.

Онези, които са убедени, че книгите на Поли Медисън разрушават основите на американското общество като обясняват на учениците, че ако не внимават могат да забременеят и прочие неща, положително биха възприели теорията на Тери Кичън за небогоявленията като богохулство. Аз обаче не съм срещал друг човек, който с такава готовност да търси начини да служи на Бога. Би могъл да направи блестяща кариера на всяко поприще – на политиката, финансите, бизнеса или правото, свиреше превъзходно на пиано и беше отличен спортист. Ако беше останал в армията, положително щеше да стане генерал, а дори и Началник на Генералния щаб.

Но когато аз се запознах с него, той вече беше обърнал гръб на всички тези заложи и единствената му мечта бе да стане художник. Въпреки че не беше вземал уроци по рисуване и едва ли беше в състояние да очертае контурите на една обикновена ябълка!

– Все нещо на тоя свят трябва да си струва усилието – каза Тери. – А рисуването е едно от малкото неща в живота, които не съм опитвал никога.

* * *

Много хора са убедени, че Тери би могъл да рисува и, реалистично, стига да е искал. Това убеждение се базира на една малка картина, която доскоро беше окачена във фойето ми. Той така и не ѝ даде име, но днес тя е широко известна с наименованието „Магическия прозорец“. Изключвайки един съвсем малък фрагмент от нея, тя спокойно би могла да се окачестви като типично за Кичън произведение, което наподобява яркоцветен буреносен облак, заснет от спътник в стратосферата или

каквото друго ви хрумне. Но ако внимателно се вгледате в споменатия фрагмент, с удивление ще откриете, че той представлява обърнато наопаки копие от известното платно на Джон Сингър Сарджънт „Портрет на мадам Х.“, с прочутите млечнобели рамене, вирнато носле и всичко останало.

Много съжалявам, приятели, но тази причудлива добавка, този магически прозорец, не е работа на Тери и никога не би могъл да бъде. Направи го един смотан илюстратор, и то след дълги увещания от страна на Тери. Името му е малко странно: Рабо Карабекян.

* * *

Тери Кичън сподели, че е изпитвал небогоявление след уморителен секс само в двата случая, при които беше вземал хероин.

22

Сводка от настоящето: Пол Слейзингър заминал за Полша, представяте ли си? Според тазсутрешния „Ню Йорк Таймс“, той заминал като член на международната организация на писателите, наречена ПЕН, за да провери на място на хала колегите си, задушаваци се там.

Вероятно после поляците ще дойдат да проучат неговия хал. Кой трябва да бъде съжаляван повече? Писател с полицейски белезници и превръзка на устата или напълно свободния му колега, който вече няма какво да каже?

* * *

Сводка от настоящето: Вдовицата Бърман вкара в гостната ми огромна старомодна маса за бiliarд, а намиращите се там мебели изпрати на склад в агенцията „Хоум Суит Хоум“. Този слон е толкова тежък, че се наложи плочата да се подпре с греди откъм мазето. Иначе с положителност би се сгромолясал долу сред бидоните „Сатийн Дура-лукс“.

Не съм играл тази игра откак напуснах армията, но и тогава не бях особено добър. В замяна на това вдовицата Бърман е страшотна – да можехте да я видите как разгонва топките от сукното, независимо от положението им!

– Къде си се научила да играеш толкова добре? – попитах я аз.

Тя отвърна, че след самоубийството на баща си напуснала колежа и гонела топките по масата десет часа дневно, вместо да се отдаде на

сексуален разгул или алкохолизъм. Това станало там, в Лакауана. Не бях длъжен да играя с нея. Никой не беше длъжен да играе с нея, предполагам, че и в Лакауана е било така. Но от време на време ставаше нещо доста любопитно – тя внезапно губеше смъртоносната точност на ръката си, започваше да се прозява и почесва като крастава, след което се качваше горе и си лягаше. Обикновено ставаше чак на другия ден по обед.

Не съм виждал по-меланхолична жена от нея.

* * *

Ами намеците за това, което крия в хамбара? Няма ли да ги прочете в този ръкопис и лесно да отгатне останалото? Не.

Тя държи на обещанията си, а когато започнах тази книга ми обеща, че ще ми осигури пълно спокойствие в този кабинет, ако стигна до сто и петдесет страници.

После добави, че ако успея да достигна тази граница, ние двамата с ръкописа ще постигнем състояние на такава интимност, че вече няма да ѝ е удобно да си пъха носа между нас. Предполагам, че ще е много приятно да си извоювам определени привилегии и уважение чрез собствения си труд, разбира се, ако не беше логичния въпрос, който трябваше да си задам: „Коя е тя да ме възнаграждава и наказва и къде, по дяволите, се намирам – в начално училище или в затвор?“ На нея не го зададох, защото положително щеше да ми отнеме привилегиите.

* * *

Вчера следобед у дома пристигнаха двама наконтени немци, преуспяващи бизнесмени. Имали огромно желание да разгледат моята великолепна колекция. Бяха типични представители на следвоенното поколение на Германия, за което историята не е нищо повече от бяло петно. Бяха чисти, неопетнени, новички! Подобно на Дан Грегъри, и те говореха безупречен академичен английски, но все пак не забравиха да попитат дали Сърк и аз разбираме немски. Сърк и аз казахме не, макар че тя свободно владееше идиш, а аз бях прекарал доста време в плен.

Познанията ни се оказаха достатъчни, за да разгадаем тайния им код – те само се преструваха, че се интересуват от моите картини, истинският им интерес беше насочен към имота. Бяха дошли да проверят дали съм здрав физически, дали съм все още с ума си и дали нямам затруднения от семеен или финансов характер, които биха им позволили да

измъкнат от ръцете ми безценния плаж и да го застроят с жилища.

Не научиха нищо утешително и отпрашиха със спортния си мерцедес. След което Сърк – дъщерята на шивач-евреин, се обърна към мен – синът на обушар-арменец, със следните думи:

– Сега ние сме индианците!

* * *

Бяха от Западна Германия, както вече споменах, но със същия успех биха могли да бъдат и мои съграждани, дори съседи. Започвам да си задавам въпроса дали това не е някаква тайна съставка в отношението на всички, които щъкат по тези земи, независимо дали са американски граждани или не: че този континент все още е девствен, а всеки, който не може да оцени в пари неговата стойност, непременно е индианец или пък някакъв маломумник, който е твърде невеж и слаб, за да се защитава успешно!

* * *

Страхувам се, че зная най-мрачната тайна на тази страна – огромното мнозинство на нейните граждани са убедени, че са част от друга, далеч по-развита цивилизация. Не е задължително тази цивилизация да бъде друга държава, тя може да бъде просто миналото – Съединените щати преди втората имигрантска вълна и премахването на робството за негрите.

Тази душевна нагласа позволява на много от нас да лъжат, мамят и крадат, да предлагат на останалите боклуци, отрови и пошли развлечения. А това повдига закономерния въпрос: какво представляваме ние, останалите? Може би сме непълноценни аборигени, а?

* * *

С тази душевна нагласа се обясняват и голяма част от погребалните ни ритуали. Замислите ли се по този въпрос, несъмнено ще стигнете до заключението, че посланието на изключително разнообразните обреди е само едно: ограбил до шушка този далечен континент, покойникът най-сетне се завръща у дома със златото на Елдорадо.

Но да се върнем обратно в 1936 година! Слушайте: Небогоявление-то, на което се наслаждавахме двамата с Мерили, скоро приключи. Но ние добре се възползвахме от него и, вкопчили се здраво един в друг, започнахме да изследваме онова, което, предполагам, трябваше да бъде

изследвано. Целта ни беше да разберем в какви точно инструменти сме се превърнали. Открихме нещо топло и гъвкаво, опънато върху скеле с неизвестен произход. После долу се затръшна входната врата и ние сторихме точно това, което някога Тери Кичън сподели с мен за подобна ситуация:

– Богоявлението се връща и ние всички трябва да нахлузим дрехите си и да започнем да тичаме в кръг като обезглавени пилета.

Докато се обличахме, аз прошепнах на Мерили, че я обичам с цялата си душа. Какво повече можех да кажа? – Не е вярно, ти не можеш да сториш това – хладно отвърна тя, сякаш бях някакъв напълно непознат човек. – Ще стана не по-малко велик илюстратор от него – обещах ѝ аз.

– С някоя друга, но не и с мен – отвърна тя. Държеше се така, сякаш я свалях на обществено място, сякаш великолепната ни близост изобщо не беше се случила. – Нещо лошо ли направих? – попитах отчаяно аз. – Нито лошо, нито добро – отвърна тя. – Аз също. – После спря да се облича и ме погледна в очите. Тогава все още имах две. – Това никога не се е случило! – И отново се залови с тоалета си. По-късно попита: – Добре ли се чувстваш?

Отвърнах, че се чувствам страхотно.

– И аз – рече тя. – Но няма да трае дълго. А после ми дрънкайте за реализъм!

Въобразявах си, че вече имаме договор за вечно съжителство. Много хора си въобразяват подобни неща след сексуален контакт. Вече си мислех, че Мерили ще роди дете от мен. Още не знаех, че е станала стерилна след някаква инфекция, пипната по време на онзи аборт в уж напълно антисептичната Швейцария. Знаех толкова малко неща за нея! Щях да понауча това-онова чак след четиринайсет години!

– Сега какво ще правим? – попитах я аз.

– Кой какво ще прави?

– Ние.

– Имаш предвид това, което ще правим след като напуснем този уютен дом с храбра усмивка на уста и вплетени ръце? – уточни тя. – Има една опера, която ще ти разбие сърцето.

– Опера ли?

– Красивата любовница на велик художник, два пъти по-възрастен от нея, прелъстява чирака, който пък може да ѝ бъде син – поясни тя. – Хващат ги и ги изхвърлят навън. Тя е убедена, че с любов и съвети ще успее да превърне и момчето във велик художник, но в крайна сметка двамата умират от студ.

И горе-долу точно така стана.

* * *

– Ти ще трябва да си идеш, но аз ще остана – каза тя. – Имам малко спестени пари, ще ти стигнат за седмица-две. И без това ти беше време да се махнеш отгук. Започна да се чувстваш прекалено удобно.

– Как можем да се разделим след всичко, което се случи? – попитах аз.

– Докато то се случваше, часовниците бяха спрели – отвърна тя. – Сега отново вървят. Забрави го, все едно че нищо не е станало.

– Как бих могъл? – попитах отчаяно аз.

– Аз вече го забравих – отвърна тя. – Ти си още хлапе, а на мен ми трябва мъж, който да ме закриля. Дан е мъж.

Объркан и унижен, аз се прибрах в стаята си и започнах да си събирам багажа. Тя не дойде да ме изпрати. Нямах представа в коя от многобройните стаи се скри, нито пък какво прави там. Никой не ме изпрати.

Напуснах завинаги този дом при залез слънце. Беше 1936 година, денят на Свети Патрик. Дори не хвърлих прощален поглед на месинговата горгона на вратата.

Първата самостоятелна нощ в живота си прекарах в YMCA на милионера-филантроп Вандербилт, само на една пряка от къщата на Грегъри. Въпреки това видях Мерили чак след четиринадесет години. Тогавя имах чувството, че тя ме предизвиква да постигна големи финансови успехи, след които да се върна и да я отнема от Дан Грегъри. В продължение на месец-два наистина си фантазирах на тая тема. Нима в разказите, които Грегъри илюстрираше, не ставаше точно така?

Тя няма да ме погледне преди да стана достоен за нея. Когато ме изхвърли, Дан Грегъри току-що бе започнал работа върху илюстрациите на новото издание на „Приказка за крал Артур и неговите рицари“. Мерили му позираше за Гуинъвер. Аз пък щях да ѝ донеса Светия Граал.

Но благодарение на Голямата депресия скоро разбрах, че едва ли ще постигна нещо. Не бях в състояние дори да доставя прилична храна и легло на безценната си особа, често бях принуден да се редя на опашка за чиния супа и безплатна нощувка сред стотици несретници като мен. През деня стоях на топло в библиотеката и попълвах празнотите в образованието си като четях исторически книги, романи, поезия от прочути автори, енциклопедии, речници. Не пропусках и нашумелите по онова време наръчници по злободневни теми – как да се пробие в

Съединените американски щати, как да се поучаваме от грешките си, как да накараме непознатите да ни харесват и да ни се доверяват, как да започнем собствен бизнес, как да продаваме всичко на всички, как да оставим всичко в ръцете на Бога и да престанем да се тревожим. И накрая – как да се храним здравословно.

Несъмнено бях истинска издънка на Дан Грегъри, пък и на времето, в което живеех. Това се доказваше съвсем ясно от начина, по който обогатявах речника си и се запознавах с основните събития и исторически личности, а и от времето – което съвпаднаше точно с времето за усвояване на тези познания от випускниците на големите американски университети. Още повече, че речникът ми (а между другото и речникът на Мерили) беше не по-малко синтезиран от този на Грегъри. Мерили и аз – дъщеря на миньор и син на арменец-обущар – проявявахме достатъчно разум да не се правим на англичани от благородническо потекло. Прикривахме мизерния си произход с приятно за ухото звучно произношение, което в онези дни още нямаше име (доколкото си спомням), но по-късно придоби популярност като „трансатлантическо“ произношение. То не беше нито английско, нито американско, но това още повече изтъкваше неговата непринуденост и изтънченост. По отношение на него двамата с Мерили бяхме като братче и сестричка – толкова еднакво се изразявахме.

* * *

Но докато скитах из Ню Йорк с това великолепно произношение и натъпкана със знания глава, които съвсем не ми помагаша срещу глада и студа, аз изпитах на практика горчивата ирония на вечния стремеж на американеца към самоусъвършенстване: познанието не е нищо друго, освен обикновен боклук, предаден за преработка на големите университети. Докато истинската облага от тези университети е доживотното членство в едно изкуствено създадено, но голямо и влиятелно семейство.

* * *

Моите родители също произхождат от големи и влиятелни (поне сред арменците в Турция) семейства, но тези семейства са били естествени, на биологична основа. Докато самият аз, роден в Америка, лишен от присъствието на други арменци, ако не броим родителите ми, постепенно успях да стана член на две изкуствени семейства, които, макар и

не толкова престижни като Харвард и Йейл, също бяха достойни за уважение. Ето ги:

1. Офицерският корпус на армията на САЩ по време на войната.
2. Школата за абстрактен експресионизъм след войната.

23

Не успях да си намеря работа в нито една от компаниите, където ме познаваха като момчето за поръчки на Дан Грегъри. Нямам доказателства, но допускам, че им се е обадил да им обясни с какъв нелоялен и бездарен егоист биха си имали работа. Кое то си е истина. Освен това, защо в тази безработица трябва да приберат точно мен – арменец? Откъде накъде? Нека арменците сами да се грижат за своите безработни!

Така и стана. Именно арменец ми се притече на помощ, докато срещу стойността на чаша кафе рисувах комични портрети на хората, разхождащи се из Централ Парк. Не беше нито турски, нито руски арменец. Оказа се, че родителите му – арменци от България, го бяха завели в Париж още като дете. Били приети с отворени обятия в многобройната и просперираща арменска общност на този град, превърнал се по-късно в Световна столица на изкуството. Вече споменах, че моето семейство също щеше да се присъедини към общността на парижките арменци, ако оня престъпник Варган Мамигонян не беше измамил родителите ми с приказки за златното калифорнийско градче Сан Игнасио. Истинското име на моят спасител беше Марктич Коюмджан, след известно време неизбежно пофренчено на Марк Коюлом.

И до днес фамилията Коюлом е един от гигантите в туристическата индустрия с агенции по всички краища на света, които предлагат почивка във всички възможни посоки. Когато Марк Коюлом ме заговори в Централ Парк, той беше едва двацет и петгодишен, пристигнал от Париж да намери някоя престижна рекламна агенция, която да популяризира семейния бизнес в САЩ. Показа искрено възхищение от артистичните ми способности и каза, че ако искам да стана истински художник, трябва да ида в Париж.

Разбира се, далечното бъдеще предлагаше една особена ирония и за тази ситуация: след години щях да бъда причислен към онази група художници, благодарение на която Париж загуби репутацията си на световна столица на изкуството, отстъпвайки я на Ню Йорк. Мисля, че благодарение на расовите предрасъдъци, които карат всеки арменец да се

грижи за ближния си, аз получих чисто нов костюм, риза и вратовръзка, след което моят благодетел ми купи обувки и ме взе със себе си в рекламната агенция, на която се беше спрял – „Лейдвелд и Мур“. Там заяви, че ще получат поръчката на Коюлом само ако ме назначат на работа като художник. И те приеха.

Повече нито го видях, нито го чух. Но знаете ли какво стана? Днес сутринта, когато за пръв път от петдесет години насам се замислих по-сериозно за Марк Коюлом, „Ню Йорк Таймс“ беше отпечатал некролога му. В него се казваше, че Марк бил герой от френската Съпротива, а смъртта го заварила като президент на „Братя Коюлом и сие“ – най-голямата туристическа организация в света. Какво съвпадение! Все пак човек не трябва да обръща прекалено голямо внимание на подобни неща. Съвпадението си е съвпадение и нищо повече.

* * *

Сводка от настоящето: Сърк Бърман е откачила на темата танци. Хваща, когото ѝ попадне, без оглед на възраст и физическо състояние и го мъкне на всяка вечеринка, която се организира в радиус петдесет километра оттук. Повечето от тези мероприятия са с чисто благотворителна цел и събират средства за разни пожарни команди, съставени от доброволци.

От доста време насам ме убеждава да се запиша в курса по салонни танци, който са организирали някакви смахнати в хотел „Елкс Лодж“ в Източен Куог.

– Нямам никакво намерение да жертвам последните останки на гордостта си пред олтара на Терпсихора – отвърнах ѝ аз.

* * *

В „Лейдвелд и Мур“ постигнах скромнен напредък. Именно там нарисувах „Нормандия“ – най-красивият презокеански лайнер на света. На преден план беше „Корд“ – най-красивият автомобил на света, а за фон ми послужи най-красивата сграда на света – небостъргачът на „Крайслър“. От корда слизаше най-красивата актриса на света – Мадлен Карол. Какъв живот беше, господи!

Рязко подобрените условия на живот ми изиграха лоша шега – една вечер се озовах пред Лигата на студентите-творци с папка под мишница. Бях решил да вземам уроци по живопис, за да стана истински художник. Папката със свои произведения предадох на Нелсън Бауърбек –

утвърден художник като повечето преподаватели по онова време. Беше известен предимно като портретист, част от произведенията му и до днес висят в моята стара Алма Матер – щатският университет на Ню Йорк. Беше нарисувал портрети на двама от деканите, далеч преди мое-то постъпване там. И ги беше дарил с безсмъртието, което единствено портретите могат да дарят.

* * *

В залата имаше дванайсетина курсисти, всички извънредно заети да рисуват един и същ гол модел. Горях от желание да се присъединя към тях и техните стативи. Гледани отстрани, те приличаха на щастливо семейство, а аз имах остра нужда от такова. Не успях да стана член на семейството в „Лейдвелд и Мур“ просто защото там не одобриха начина, по който бях получил мястото си.

Бауърбек беше стар за учител – някъде около шейсет и петгодишен. От шефа на отдел „Изкуство“ в рекламната агенция, който някога беше учил при него, разбрах, че е родом от Синсинати, Охайо, но подобно на много американски художници от онова време, беше живял почти непрекъснато в Европа. Беше толкова древен, че познавате, макар и бегло, Джеймс Уистлър, Хенри Джеймс, Емил Зола, дори и самия Пол Сезан! Говори се, че във Виена бил близък приятел с Хитлер, който преди Първата световна война бил обикновен гладен художник.

Очевидно и старият Бауърбек беше гладен художник – иначе едва ли би се захванал с преподавателска дейност в академията на тези години. Така и не разбрах какво стана с него в крайна сметка. Човек ту го виждаше, ту му се губеше напълно...

Не станахме приятели. Докато прехвърляше рисунките в папката, от устата му едва чуто, слава богу, се разнасяха възклицания от рода на: „Ох, господи!“, „Бедното момче!“, „Ти сам ли стори тая поразия?“ и тъй нататък, и тъй нататък...

Попитах го какво им е толкова на моите рисунки, а той отвърна:

– Трудно ми е да го изразя с думи. – После, наистина дълбоко замислен, добави: – Може да ти прозвучи странно, но от техническа гледна точка нищо не можеш да направиш... Разбираш ли какво имам предвид?

– Не – рекох.

– И аз не съм много сигурен – поклати глава той и лицето му се изкриви. – Мисля... Мисля, че за всеки художник е полезно, а дори и необходимо да осъзнае нещата, които не може да прави и да не измъчва

платното. Според мен именно с това ни привличат сериозните творби-с липсата на онова, което наричаме „характер“, а понякога дори и „болка“...

– Разбирам – промълвих аз.

– Май и аз започнах да разбирам – видимо се отпусна той. – За пръв път изричам подобни неща на глас. Колко е интересно!

– Не мога да разбера дали ме приемате за обучение или не – настоях аз.

– Не, отхвърлен си! – махна с ръка той. – Не би било честно да те приема!

Ядосах се и извиках:

– Отхвърляте ме въз основа на някаква мъглява теория, която току-що измислихте!

– Не, не – възрази той. – Отхвърлих те още преди да ми хрумне каквото и да било!

– Въз основа на какво?

– Въз основа на първата рисунка в твоята папка – отвърна той. – „Пред теб е човек, лишен от страст“, каза ми тя. А аз си зададох въпроса, който сега ще задам и на теб: „Защо да го уча на езика на живописата, след като у него не съществува нищо, за което иска да говори до болка?“

* * *

Трудни времена!

Така попаднах в курса по писателско майсторство, провеждан три пъти седмично от един сравнително известен писател на име Мартин Шауп. Макар и бял, той пишеше изключително за черни. Дан Грегъри беше илюстрирал поне два от неговите разкази. Естествено, с обичайното задоволство и симпатия, които изпитваше към всички хора, вярващи че са орангутани.

Шауп каза, че няма да стигна далеч, ако не проявя по-голям ентузиазъм към описанията, особено когато става въпрос за човешки лица. Той знаеше, че рисувам и му се струваше странно, че пренебрегвам подробните описания.

– Идеята за словесно описание на хора или предмети ще се стори толкова странна на всеки, който поне малко умее да рисува, колкото може би идеята за благотворителна вечеря, състояща се от сачмени лагери и натрошени стъкла – отвърнах му аз.

– В такъв случай ще е по-добре да се откажеш от този курс – рече

той. И аз го послушах.

Нямам представа какво е станало и с Мартин Шауп. Може би са го убили по време на войната. Сърк Бърман никога не беше чувала за него. Човек ту го вижда, ту му се губи напълно...

* * *

Сводка от настоящето: Пол Слейзингър, който също преподава писателско майсторство от дъжд на вятър, се завърна триумфално в нашия живот! Всичко е простено и забравено. В момента е горе в спалнята и спи като заклан. А като се събуди ще става каквото ще става!

Снощи бе докаран тук от спасителния екип на Доброволческия противопожарен отряд в Спрингс. Събудил всичките си комшии посред нощ като викал за помощ през всички възможни прозорци на къщата си. Спасителният екип искал да го закара в Ривърхед, в болницата за администратори-ветерани. Всички виждали, че е ветеран. Аз също съм ветеран!

Но той се успокоил и обещал на спасителите си да бъде кротък, само да го докарат дотук. Те позвъниха на входната врата, аз станах и ги поканих да влязат във фойето с момиченцата и люлките. В средата на групата, стегнат в усмирителната риза и едновременно подкрепян от нея, се поклащаше любимият ми приятел Слейзингър. Придружителите му нямаха нищо против да го освободят с експериментална цел, но все пак искаха да получат моето съгласие.

Междувременно долу се появи и Сърк Бърман, и тя като мен по пижама. Хората вършат странни неща, когато се сблъскат с някой, за когото изобщо не им минава през ум. Сърк Бърман възнагради Пол Слейзингър с тежък, мрачен и продължителен поглед, след което ни обърна гръб и се зае да изравнява рамките на момиченцата с люлките. Най-накрая разбрах, че тази на пръв поглед неустрашима жена, все пак се бои от нещо. Бои се от лудостта.

Очевидно за нея ненормалните са горгони. Погледне ли някой луд, значи веднага ще се превърне в камък. В тая работа май има хляб!

24

Слейзингър беше кротък като агънце, докато го разопаковаха.

– Само ме сложете да си легна – рече, после назова името на стаята, в която желаше да бъде – онази на втория етаж с картината

„Замръзнали звуци № 7“ на Адолф Готлиб над камината и прозорец, обърнат към дюните на широкия плаж и океана. Искаше точно тази стая и никоя друга, сякаш имаше наследствени права над нея. Което означава, че е обмислял предварително да се нанесе при мен. Обмислял го е поне няколко часа, а може би и десетилетия наред. Аз бях неговата застрахователна полица. Знаел е, че рано или късно просто ще се предаде, ще се вцепени и ще се остави да бъде закаран в крайбрежния дом на един приказно богат арменец.

Той, между другото, произхожда от много стара американска фамилия. Първият Слейзингър, стъпил на този континент, бил хесенски наемник, постъпил на служба при генерал Джон Бъргойн – английски военачалник, претърпял разгром от армията на разбунтувалия се генерал Бенедикт Арнолд, който пък по-късно – при втората битка край Фриймън Фарм, северно от Олбъни, ще дезертира при англичаните. Всичко това станало преди двеста години. Прародителят на Слейзингър бил взет в плен и никога вече не се върнал у дома – там, в германския град Висбаден, където го чакал баща му. А знаете ли какъв бил той?

Обущар!

* * *

„Всички Божи чеда си имат обувки“ Стар негърски спиричуал

* * *

Трябва да отбележа, че вдовицата Бърман беше много по-страшна от Пол Слейзингър в нощта, в която го докараха окован в усмирителна риза. Когато спасителният отряд го развърза във фойето ми, той си беше все същия стар Слейзингър. Докато Сърк беше в такова почти истерично състояние, в каквото никога не бях я виждал.

Сложих Слейзингър в леглото без чужда помощ. Не го съблякох. И без това нямаше кой знае колко дрехи на себе си – къси панталони за езда и фланелка с надпис „СПРЕТЕ ШОЪРХЕМ“. Шоърхем е атомната електроцентрала недалеч оттук. Ако вземе да се повреди и излезе от контрол, тя може да убие стотици хиляди хора и да превърне Лонг Айленд във вековна пустиня. Много хора са против нея. Много хора са за нея. Аз самият предпочитам да не мисля по този въпрос.

Ето какво ще ви кажа за нея, макар да съм я виждал само на снимка: никога в живота си не съм виждал постройка, която толкова недвусмислено да крещи: „Аз съм от друга планета, хич не ми пука кои сте

вие, какво искате и какво вършите! Нещастници, вие сте колонизирани!“

* * *

Хрумнаха ми някои добри подзаглавия за тази книга. Например: „Изповедите на един късно узрял арменец“ или „Човекът, който винаги научаваше последен“. Чуйте само: дори за миг не съм подозирал, че вдовицата Бърман е луда на темата хапчета. Научих го едва в оная нощ, в която докараха Слейзингър.

След като го сложих да си легне и придърпах белгийските ленени чаршафи чак до големия му хесенски нос, аз реших че няма да е лошо да му дам някое сънотворно. Не разполагах с подобни лекарства, но се надявах, че госпожа Бърман има. Чух я как бавно се качва по стълбите и влиза в спалнята си.

Вратата ѝ беше широко отворена и аз влязох. Тя седеше на ръба на леглото и гледаше право пред себе си. Помолих я за сънотворно, а тя ми каза да ида в банята и да си взема. Не бях влизал в тази баня откак тя се нанесе, всъщност от години. А може би и никога не съм влизал точно в тази баня...

Господи, бих желал да видите хапчетата ѝ! Предполагам, че такова количество е било събирано години наред, най-вероятно от покойният ѝ съпруг, който като медицинско лице е получавал безплатни мостри от търговците на лекарства. Шкафчето над умивалника беше тясно да ги побере, а мраморният плот около същия умивалник, по моя приблизителна преценка дълъг поне метър и половина и широк петдесет сантиметра, беше буквално отрупан с шишенца. Изведнъж ми просветна и всичко си дойде на мястото. Всичко стана напълно обяснимо – странният ѝ поздрав при първата ни среща на плажа, импулсивното преустройство на фойето, непобедимостта ѝ на билиард, лудостта ѝ по танците, всичко, всичко!

Ами сега? Кой от двамата пациенти се нуждаеше повече от присъствието ми в късната нощ?

Всъщност, какво бих могъл да направя за една пристрастена към хапчетата хипохондричка? Нищо, което тя не би сторила и без моя помощ. Върнах се при Слейзингър с празни ръце, седнах до него и си поговорихме за пътуването му до Полша. И защо не? При буря всяко пристанище е добро.

* * *

Ето ви едно решение на проблема с пристрастяването към лекарствата, който е проблем на много американци. Откри го преди две години съпругата на нашия президент:

– Просто кажете „не“!

Госпожа Бърман може и да успее да каже „не“ на своите хапчета, но бедният Пол Слейзингър беше напълно безпомощен срещу опасните съединения, които произвеждаше организма му и които безпрепятствено нахлуваха в неговото кръвообращение. Той просто нямаше избор и беше принуден да си мисли за хиляди шантави неща. Известно време мълчаливо слушах какви великолепни книги щял да напише, ако мине в нелегалност или го затворят в някой полски затвор; тръпнех от възторжените му твърдения, че книгите на Поли Медисън са най-добрата литература на света от „Дон Кихот“ насам.

Макар да съм сигурен, че не го съзнаваше, в своите бръщолевици той й намери едно изключително подходящо определение – нарече я „Пощенски гълъб на тъпата с дъвка в уста“.

Хайде вече, веднъж и завинаги, да си изясним нещата относно качествата на книгите, написани от Поли Медисън. За да бъда наясно относно тези качества без да ми се налага да ги чета, аз прибегнах до телефонни интервюта с един собственик на книжарница и един библиотекар в Ийст Хамптън, плюс вдовиците на двама абстрактни експресионисти, чиито внуци бяха вече в пубертета.

Всички мнения бяха горе-долу едни и същи и могат да се обобщат така: „Полезни, откровени и интелигентно написани книги, но без каквито и да било литературни достойнства“.

Това е положението. Затова, ако Пол Слейзингър наистина желае да се държи по-далеч от лудницата, той положително не трябва да повтаря наляво-надясно, че цяло лято не е чел нищо друго, освен Книгите на Поли Медисън.

* * *

Не трябва да споменава и факта, че още почти юноша е легнал върху онази японска граната, а оттогава насам непрекъснато се занимава със странни, дори смешни неща. Очевидно се е родил не само с лингвистична дарба, но и с един доста опасен биологичен часовник, който го кара да полудява приблизително веднъж на всеки три години. Внимавайте с боговете, които ви носят дарби!

Снощи, малко преди да заспи, той каза, че нищо не може да се направи. За добро или зло, той е това, което е – „такава е молекулата му“.

– Такава молекула ще си остана чак до деня, в който дойде да ме прибере Великия Атомен Трошач!

* * *

– Какво е литературата, Рабо? – попита ме той. – Нищо друго, освен поглед отвътре към живота на молекулите. Живот, който е без значение за Вселената като цяло и засяга само онези няколко молекули, които са заразени от болестта, наречена „мисъл“.

* * *

– Сега всичко ми е ясно – рече той. – Всичко разбирам.
– И миналия път каза същото – напомних му аз.
– Значи отново ми е ясно – рече той. – Роден съм на този свят с две точно определени мисии: да донеса заслужено признание на книгите на Поли Медисън – най-добрата литература на света и да публикувам своята „Теория на революцията“.

– Добре – рекох.
– Налудничаво ли звучи? – попита той.
– Да.
– Чудесно! – доволно кимна той. – Значи трябва да издигна два паметника. Един на нея и един на мен. И след хиляда години хората ще продължават да четат нейните книги и да обсъждат „Теория на революцията“ от Слейзингър.

– Хубаво е да си мислиш подобни неща – рекох. А той се наежи.
– Никога не съм ти обяснявал своята теория, нали?
– Не.
Той почука с пръст слепоочието си.
– Защото я държа заключена тук, в този хамбар за картофи от дълги години! Ти, Рабо, не си единственият старец, който пази най-доброто за десерт!

– Какво знаеш ти за картофения хамбар? – попитах.
– Нищо. Честна дума – съвсем нищичко! Но защо един старец ще държи хамбара си под девет ключа, ако вътре не е скрил най-доброто за десерт? Молекулите добре познават себеподобните си!
– Това, което се намира в моя хамбар, не е нито най-доброто, нито най-лошото. Макар че не трябва да е особено добро, за да бъде върха на създаденото от мен и обратно – трябва да е наистина ужасно, ако трябва да маркира паденията ми. Искаш ли да научиш какво има там? –

Разбира се, стига да имаш желание да ми кажеш – отвърна той.

– То представлява най-празното и едновременно с това най-пълно-
то човешко послание – рекох.

– И то е?

– Сбогом! – отвърнах.

* * *

Купон у дома!

И кой приготвя храната и леглата за моите все по-пленителни гости? Незаменимата Алисън Уайт, ето кой! Слава богу, че госпожа Бърман я убеди да не напуска!

И докато госпожа Бърман вероятно скоро ще се прибере в Балтимор, тъй като сама казва, че е написала девет десети от поредния си епос, Алисън Уайт ще си остане тук, при мен! Преди всичко, защото стоковата борса се сгромоляса съвсем наскоро и като следствие от този акт рязко се сви търсенето на домашни помощници. На второ място е друга, доста по-прозаична причина – тя пак е бременна и този път е твърдо решена да износи плода докрай. Дойде и ме помоли двете със Силести да останат поне през зимата.

– Колкото по-дълго, толкова по-добре – отвърнах й аз.

* * *

Може би нямаше да е зле да пръсна известно количество пътепоказатели по странните маршрути на тази книга. Например „Днес е Четвърти юли“, или пък: „Казват, че това е най-студеният август в историята, вероятно има нещо общо с озоновата дупка над Северния полюс“... Такива неща... Нямах идея, че това ще стане не само автобиография, а и нещо като дневник.

Нека вметна, че Денят на труда отмина преди две седмици, също като крахът на борсата. Щрак – и просперитетът го няма! Щрак – и още едно лято си отиде!

* * *

Силести и нейните приятелчета отново тръгнаха на училище. Сутринта ме попита какво зная за вселената, тъй като трябвало да пишат съчинение на тази тема.

– Защо питаш мен? – учудих се аз.

– Защото всеки ден четеш „Ню Йорк Таймс“ – отвърна тя.

Достатъчно убедителен аргумент, за да отстъпя и да ѝ кажа, че отначало Вселената е била голяма колкото трикилограмова ягода и е експлодирала точно седем минути след полунощ преди три трилиона години.

– Аз ти говоря сериозно! – рече тя.

– Аз пък ти казвам това, което съм прочел в „Ню Йорк Таймс“ – отвърнах.

* * *

Пол Слейзингър поиска да му докарат всички дрехи и пособия за писане, след което здраво се залови за работа. Предстоеше му да създаде първото си публицистично произведение, което носеше следното заглавие: „Единственият начин за успешна революция във всяка област на човешката дейност“.

Слейзингър твърди, че историята го е научила на нещо наистина важно: повечето хора са неспособни да отворят съзнанието си за нови идеи без помощта на специален екип, който да им помогне в тази насока. Иначе животът ще продължи да тече по старому – тъп, безнадежден, болезнен, нереалистичен, несправедлив, нелеп...

Екипът трябва да е съставен от три вида специалисти, твърди той. Иначе революцията ще се провали, независимо дали е в областта на политиката, изкуството, науката или в някоя друга област на човешката дейност.

Най-ценният от тези специалисти е истински гений, твърди той. Това е човек, който е способен да предлага приемливи за всички идеи, без те да са в широка циркулация.

– Когато геният работи сам, неизбежно го смятат за лунатик и го игнорират – твърди Слейзингър.

Другият тип специалист се намира далеч по-лесно – той или тя трябва да бъдат високоинтелигентни граждани с добро положение в обществото, които разбират и се възхищават на свежите идеи на гения, а освен това са готови да се закълнат, че той е гений, а не луд.

– Когато такъв човек работи сам, той обикновено само изразява желанието си за промяна, но не може да посочи пътищата за нейното постигане – казва Слейзингър.

Третият тип специалист е човек, способен да обяснява и най-заплетените неща на слушателите си, независимо от степента на тяхното невежество и тъпота.

– Той е готов да дрънка какво ли не, за да бъде интересен – казва Слейзингър. – Ако работи сам и разчита единствено на собствените си незадълбочени идеи, несъмнено ще го възприемат като натъпкана с фъшкии коледна пуйка!

* * *

Въодушевен и възбуден, Слейзингър твърди, че всяка успешна революция – включително и революцията на абстрактния експресионизъм, в която съм участвал и аз – се ръководи от току-що описаният екип. В нашия случай геният е Полок. В Русия тази роля е изпълнявал Ленин, а в християнските обреди – Христос.

Той е убеден, че ако този екип бъде събран на едно място, спокойно можем да кажем сбогом на всякакви промени.

* * *

Представете си само! Тази къща на брега на морето, доскоро празна и мъртва, днес се превръща в люлка на една велика книга за успешно бунтарство, на друга – която изследва чувствата на бедните момичета към богатите Момчета; и на трета – която съдържа мемоарите на художник, чиито картини са изчезнали в небитието поради некачествена боя!

А на всичкото отгоре очакваме и дете!

* * *

Поглеждам през прозореца и виждам как един обикновен човек е яхнал раздрънкан трактор и го управлява през моите ливади, а зад него вдигат оглушителен шум няколко механични косачки. Почти не го познавам. Зная единствено, че се казва Франклин Кули, има шест деца и кара стар кадилак „Купе дьо Вил“ с цвят на прясна детска диария. Не зная дори дали господин Кули може да чете и пише. Според последния брой на „Ню Йорк Таймс“ най-малко четирийсет милиона американци не могат нито да четат, нито да пишат. Което означава, че неграмотните в тази страна са шест пъти повече от всички арменци на света! Господи, колко са много! Господи, колко сме малко! Дали Франклин Кули, това тъпо, бедно и нещастно копеле с шест деца на гърба, полуоглушало от грохота на косачките, има някаква представа за гръмовното творчество, което кипи зад тези стени?

* * *

А сега познайте какво пише в тазсутрешното издание на „Ню Йорк Таймс“! Генетиците разполагали с неопровержими доказателства, че мъжете и жените някога били отделни раси! Мъжете се въдели в Азия, а жените – предимно в Африка! Чиста случайност бил фактът, че когато се срещнали били в състояние да се оплодяват!

Клиторът, продължава вестникът, бил остатък от оплодителния орган на една малощенна, покорена, поробена и в крайна сметка оприличена на мъжа раса, състояща се предимно от антропоиди, които едва ли са били по-тъпи от днешните мъже!

Ще си прекратя абонамента!

25

Обратно при Голямата депресия!

Няма да ви отегчавам с подробности: докато Германия окупираше Австрия, Чехословакия и накрая Полша и Франция, аз претърпях незначителна от гледна точка на световните събития злополука в Ню Йорк. „Братя Коюлом и Сие“ излязоха от бизнеса и аз изгубих мястото си в рекламната агенция. Това стана малко след мюсюлманското погребение на баща ми. Записах се доброволец във все още мирновременната армия на Съединените щати, постигайки изключително висок резултат в техния приемен тест. Голямата депресия продължаваше все така обезкуражаващо да се точи, армията на тази страна все още представляваше ограничено по състав семейство и аз бях късметлия да ме приемат в него. Помня какво ми каза сержантът, който записваше доброволците на Таймс Скуеър – много по-лесно Ще бъда приет за близък роднина, ако направя постъпки за официална смяна на името. Трябвало ми нещо по-американско.

Помня дори услужливото предложение, което ми направи: да се прекръстя на Робърт Кинг. Представете си само какво страхопочитание щеше да изпита някой нарушител на частния ми плаж днес, ако му бяха казали: „Собственик на този рай е господин Робърт Кинг!“

* * *

Но армията ме осинови под името Рабо Карабекян. Не след дълго открих и причината: генерал-майор Даниел Уайтхол, тогавашният главнокомандващ на Инженерните войски, искал някой да го нарисува с маслени бои в пълен ръст и в пълна парадна униформа. И кой знае защо

си въобразил, че това най-добре може да стори човек с чуждестранна фамилия. Разбира се, в качеството си на обикновен войник, аз трябваше да го нарисувам безплатно. А този човек беше жаден за безсмъртие. Само шест месеца по-късно обаче го изпратиха в запаса, тъй като имаше болни бъбреци. Така малко не му достигна да стане участник в две световни войни.

Един господ знае какво стана с портрета, който му нарисувах – между другото само в часовете след единичната подготовка. Използвах най-скъпите бои и материали, които той с удоволствие ми достави. Сигурен съм, че поне тази моя творба има реалните шансове да надживее Мона Лиза! Ако по онова време си давах сметка за подобна възможност, положително щях да му окача на лицето една загадъчна усмивка, чието значение щях да зная само аз – макар да бе достигнал чин генерал, този мъж на портрета беше успял да се измъкне и от двете големи войни на своето време.

Друга моя творба, която евентуално би могла да надживее Мона Лиза, за добро или зло е онзи огромен кучи син в хамбара.

* * *

За всичко това обаче си давам сметка едва днес! Когато рисувах портрета на генерал Уайтхол в една къща – военна собственост, чиито размери не отстъпваха на сегашния ми дом, аз си действах по чисто арменски стереотип. Поздрав към моя истински нрав! Тогава бях просто един мършав наемник, а той беше истински паша – румен и дебел, повече от сто кило. Би могъл да ме размаже като муха, когато му скимне!

Но заедно с неизбежните за човек в моето положение, ласкателства от сорта на: „Знаете ли, че имате изключително волева брадичка?“ и тем подобни подмазвачески похвати, аз съумях да му дам и един изключително полезен съвет.

По подбие на безправните арменски съветници в двора на турския султан, аз го поздравявах за хрумвания, които с положителност никога не бяха минавали през главата му. Например: „Вероятно сериозно се замисляте за значението на фотоснимките от въздуха в случай на война, дали?“ По онова време войната вече беше действителност за почти целия свят, с изключение на Съединените щати.

– Да – отвърна той.

– Бихте ли се извърнали леко наляво, моля? – попитах го аз. – Чудесно! Така сенките под очите ви почти изчезват. Никак не ми се иска да изпусна изражението на тези очи! Представете си, че се намирате на

някакъв връх и гледате по посока на залеза... Например към лежащата в краката ви равнина, която утре ще бъде център на тежки сражения...

Той се подчини, изпълнен с готовност да бъде един наистина безупречен модел. Наложих му се да мълчи, за да не развали всичко. Аз пък, подобно на кварталния зъболекар, имах пълната възможност да бърбям, колкото искам.

– Добре! Чудесно! Превъзходно! Не мърдайте! – След тези повелителни заповеди взех четката и някак разсеяно добавих: – Всеки род войски държи сам да осъществява маскировката си срещу въздушни нападения, но на практика това е работа само на Инженерния корпус.

И по-късно:

– Художниците са просто родени за камуфлаж и предполагам, че аз ще бъда първия от много като мен, взети на служба в Инженерните войски.

* * *

Минаха ли тези тромави и очевидно лукави съвети и ласкателства? Съдете сами:

Картината беше официално връчена на генерала по време на церемонията по преминаването му в запаса. Аз вече бях изкарал единичната подготовка и бях произведен в ефрейтор. Но въпреки това по нищо не се отличавах от сивата войнишка маса, застанал мирно пред покрития със сукно оръдеен лафет, върху който беше поставен статива с картината и от който генералът произнасяше прощалната си реч.

Тя беше изпълнена почти изцяло със съвети относно аерофотоснимките, както и с изтъкване на мястото и значението на инженерните части при маскировъчните операции на всички родове войски. После каза, че една от последните му заповеди ще бъде за назначението на всички военнслужещи с „творчески наклонности“ в специално създадена рота за маскировъчни операции под командването на, обърнете внимание! – Старши сержант Рабо Карабекян! – Усмихна се и добави: – Дано правилно да съм произнесъл името му...

Правилно го произнесе, правилно!

* * *

Бях старши сержант във форт Белвоа, когато прочетох за смъртта на Дан Грегъри и Фред Джоунс в Египет. За Мерили не се споменаваше нищо. Макар и в униформи, те бяха умрели като цивилни граждани, а

благодарение на факта, че САЩ все още не бяха се намесили във войната, получиха и уважение, и почит. Италианците още не бяха наши врагове, нито пък англичаните, които видяха сметката на Дан и Фред – наши съюзници. Добре помня, че вестниците казаха сбогом на Грегъри, титулуйки го „най-великият американски художник“, а Фред изпратиха пред Страшния съд като „истински въздушен ас от Първата световна война“, какъвто той никога не е бил, и „пионер-авиатор“.

А аз, естествено, тънех в догадки за съдбата на Мерили. Тя беше все още млада и предполагам хубава, което ѝ даваше всички шансове да си намери някой далеч по-богат от мен, който да се грижи за нея. Бях далеч от състоянието, което би ми позволило да я превърна в своя собственост. Заплащането в армията беше все още мизерно, дори и за един старши сержант. А в пощата не се продаваха никакви Свети Граали.

* * *

Когато моята родина най-сетне се включи във войната като всички останали, аз бях произведен в лейтенант и заминах не толкова да се бия, колкото да служа в Северна Африка, а после в Сицилия, Англия и Франция. В истински бой влязох едва на границата на Германия, но там ме раниха и плениха още преди да успея дори веднъж да натисна спусъка. Сполетя ме оная ослепителна светкавица, нали си спомняте?

Войната в Европа свърши на 8 май 1945 година. Нашият пленнически лагер все още не беше попаднал в ръцете на руснаците. Заедно със стотици пленени офицери от Великобритания, Франция, Белгия, Югославия, Русия, Италия (междувременно минала на наша страна), Канада, Нова Зеландия, Австралия, Южна Африка – с една дума от цял свят – потеглих на поход към една все още ничия земя. Една нощ охраната ни изчезна и ние се оказахме абсолютно свободни на ръба на една голяма зелена равнина, през която днес минава границата между Източна Германия и Чехословакия. Там бяха събрани поне десет хиляди души – оцелели концлагеристи, работници-роби, пуснати от лудницата ненормални, избягали от затворите обикновени престъпници, пленени офицери и доброволци от армиите на всички страни, които бяха воювали срещу немците.

Каква гледка, господи! А ако някой смята, че подобна гледка не е достатъчна, за да я помни докато е жив, чуйте и това: там бяха натикани и последните остатъци от хитлеристката армия – в парцаливи униформи, но с все така безупречно поддържани инструменти за убиване.

Незабравимо!

След войната родината, в която познавах единствено някакъв си китаец-перач, плати изцяло пластичната операция, която ми направиха на мястото на липсващото око Изпитвах ли горчивина? Не, аз просто не изпитвах нищо. Състояние, което някога бях забелязал и у Фред Джоунс, но едва сега осъзнах. И двамата няхахме за какво да се връщаме у дома.

Но кой точно плати за операцията на окоето ми, извършена във Форт Бенджамин Харисън, недалеч от Индианаполис? Беше един висок и кльощав тип, твърд, но честен, лаконичен, но умен. Не, нямам предвид Дядо Мраз, чийто образ по днешните коледни картички е копие на една от илюстрациите на Дан Грегъри, направена през 1923 година за списание „Либърти“. Говоря ви за моя Чичо Сам.

* * *

Ожених се за сестрата, която се грижеше за мен в болницата. Мисля, че вече споменах това. Споменах ви също, че имахме двама сина, които вече не искат да разговарят с мен. Те вече дори не са Карабекян, тъй като официално си смениха фамилното име и приеха това на втория си баща. Той се казваше Рой Стийл.

Веднъж Тери Кичън ме попита защо изобщо съм се оженил, след като не съм притежавал дарбата да бъда съпруг и баща.

– Такъв филм давах след войната – чух се да отвърщам аз.

Този разговор се проведе около пет години след края на войната.

Двамата май лежахме на дюшеците, които бях купил за нашето току-що наето ателие над Юниън Скуеър. То веднага се превърна и в постоянен дом за Кичън, докато аз се задоволявах да пренощувам там два-три пъти седмично, макар ясно да усещах, че все по-малко ме харесват в приземния апартамент три преки по-нататък, който обитаваха жена ми и децата ми.

* * *

От какво се оплакваше жена ми? Бях напуснал работата си като търговец на застрахователни полици в „Кънектикът Дженерал“. Почти постоянно бях в състояние на силно опиянение, не само от алкохол, а и от създаването на огромни едноцветни платна с помощта на „Сатийн Дура-лукс“. Бях наел един хамбар за картофи и бях направил първата

вноска за къщата тук, а това „тук“ тогава си беше истински пуштинак.

На всичкото отгоре, точно в разгара на тази семейна трагедия, на мое име пристигна препоръчано писмо от Италия – страна, която никога не бях виждал. То съдържаше покана за едно пътуване до Флоренция с напълно платени разходи и пътни разноски за сам човек. Трябваше да свидетелствам по някакво дело за две картини – едната на Джото, другата на Мазачо – които американски войници отнели от немски генерал в Париж. После били предадени на моя взвод експерти по изкуството, който трябвало да ги опише в съответния каталог, а след това да ги изпрати на склад в Льо Хавр. Генералът очевидно ги задигнал от частен дом по време на отстъплението си на север.

Опаковането на картините в Льо Хавр било поверено на някакви италиански военнопленници, които се занимавали с подобна дейност и в цивилния живот. Един от тях очевидно е открил начин да изпрати двете платна на жена си в Рим, където, след края на войната, грижливо ги криел и ги показвал само на тесен кръг приятели. Законните собственици завели дело да си ги върнат обратно.

И тъй, аз заминах и дадох показания. Името ми се появи във вестниците във връзка с изсяняването на начина, по който тези картини бяха пътували от Париж до Льо Хавр.

* * *

Между другото имам една тайна, която не съм споделял с никого досега: „Станеш ли веднъж илюстратор, цял живот ще си бъдеш такъв“! По тази причина постоянно ми се явяваха какви ли не истории, докато създавах оригиналните си композиции от разноцветни лепенки на фона на огромни и безлични полета от „Сатийн Дура-лукс“. Може би затова идеята се появи в главата ми съвсем неочаквано, подобно на натрапчив рефрен от радиореклама. И си остана завинаги там. Представих си, че всяка лентичка скоч е душата на някакъв човек или по-низше създание.

В мига, в който посягах към поредната лепенка, у мен се пробуждаше безсмъртния дух на илюстратора и казваше например това:

– Оранжевата лепенка е душата на заблудил се арктически изследовател, а бялата – на разгневена полярна мечка.

Тези тайни видения влияеха и продължават да влияят върху начина, по който гледам на действителността. Ако видя двама души да си приказват на ъгъла, аз виждам не само техните фигури и облеклото им, а и тясната отвесна лепенка вътре в тях. Всъщност това не е толкова цветна лепенка, колкото нещо като неонова тръба с ниско напрежение.

* * *

В последния ден от престоя си във Флоренция се прибрах в хотела около обяд. Там ме очакваше бележка, въпреки че в Италия не познавах жива душа. Беше написана на скъпа хартия, с благороднически герб отгоре. И гласеше следното:

На света едва ли има чак толкова хора с името Рабо Карабекян. Дори да не си истинския, пак ела! Луда съм по арменците. Но кой не е? Ще ти позволя да търкаш подметки в килимите ми и да правиш искри. Звучи забавно, нали? Долу модерното изкуство! Облечи си нещо зелено! Подписана беше:

Графиня Мерили Портомаджоре (дъщерята на миньора) Еха!

27

Веднага й позвъних от хотела. Тя ме попита бих ли приел поканата й за чай след един час! Как да не бих, отвърнах! Сърцето ми блъскаше като лудо!

Тя се оказа на някакви си четири пресечки от хотела. Живееше в палаци, построено от Леон Батиста Алберти през XV век специално за Иноченцо Де Медичи, известен в историята с прозвището „Невидимият“. Беше огромна сграда във формата на кръст, чиито четири крила се събираха под купола на кръгла ротонда с диаметър дванайсет метра, поддържан от осемнайсет коринтски колони, високи четири метра и половина. Над капителите имаше трийсет и шест наредени в кръг прозорци с оцветени стъкла, а над тях се извисяваше свода на купола, изографисан от четката на Паоло Учело и представляващ Всемогъщия Бог, Исус и Дева Мария, надничащи иззад пухести облачета в компанията на няколко ангела. Етажът с терасата беше дело на неизвестен венециански майстор и беше изцяло покрит със стенописи, изобразяващи селяни, заети с обичайната си дейност – оран, жътва, печене на хляб, правене на вино и прочие.

* * *

Но несравнимият Рабо Карабекян не е тук, за да ви демонстрира познатия си в областта на изкуството, чисто арменската си дарба да запаметява и най-дребните детайли, или пък свободното ползване на метричната система. Информацията по-горе идва изцяло от една току-

що излязла от печат книга на издателство „Алфред А. Кнопф & Инк.“, която носи заглавието „Частни съкровища на изкуството в Тоскана“ и е дело на политически емигрант от Южна Корея, който се казва Ким Бум Сук. В предговора се посочва, че това е темата, с която Ким Бум Сук е защитил докторат по история на архитектурата в Масачузетския технологически институт. Авторът успял да проучи и заснеме редица великолепни частни дворци във Флоренция и околностите ѝ, пръв сред всички изследователи показвал на света техните безценни съкровища, до този момент останали извън каквито и да било каталози. Сред тези доскоро недостъпни дворци беше и палацото на Иноченцо Де Медичи „Невидимият“, в който лично проникнах преди трийсет и седем години.

* * *

Палацото и неговите съкровища – неприкосновена частна собственост в продължение на цели пет века и половина, и до днес си остават такива. След смъртта на моята приятелка графиня Мерили Портомаджоре, която според онзи предговор лично допуснала Ким Бум Сук с фотоапарат и измервателни инструменти в покоите си, дворецът станал собственост на най-близкия роднина на покойния ѝ съпруг по мъжка линия, който се оказал някакъв търговец на коли от Милано, негов втори братовчед. Той пък веднага го продал на един мистериозен египтянин, за когото се говорело, че търгува с оръжие. Името му ли? Хванете по-здрави шапките си: името му е Лео Мамигонян!

Колко е малък светът!

Той е син на Вартан Мамигонян – човекът, който изпрати родителите ми в Сан Игнасио вместо в Париж, а това впоследствие стана причина да изгубя окото си и още доста неща. Как бих могъл някога да простя на Вартан Мамигонян?

Лео Мамигонян е купил всичко, което се е намирало в двореца. Следователно притежава и колекцията на Мерили от платна на абстрактни експресионисти, която е най-добрата в Европа, а в световен мащаб отстъпва единствено на моята.

Какво ли е това, което помага на арменците винаги да се уреждат така? Тема, която наистина заслужава задълбочено изследване.

* * *

Но как стана така, че безценната докторска дисертация на Ким Бум Сук се появи в ръцете ми точно в момента, в който се готвех да опиша

повторната ни среща с Мерили през 1950 година? Още едно съвпадение, което суеверните читатели несъмнено ще приемат напълно сериозно.

Преди два дни вдовицата Бърман, кипяща от жизненост благодарение бог знае на кое от поредните следвоенни чудеса на фармацевтиката, влязла в книжарницата на Ийст Хамптън и чула (по собствените ѝ думи) как една от стотиците изложени книги настойчиво я вика. Тя я купила, тъй като получила уверението, че непременно ще я харесам.

Няма начин да е знаела, че се готвя да пиша за Флоренция. Никой не го знаеше. Подаде ми книгата без дори да я беше прелистила, така че не можеше да предполага за двореца на старата ми приятелка.

Започнем ли да приемаме прекалено сериозно подобни съвпадения, сигурно бързо ще откачим. Неволно си внушаваме, че не проумяваме нищо от това, което става във Вселената.

* * *

Доктор Ким, доктор Бум или доктор Сук – знае ли някой кое от трите е фамилното име на корейците (ако изобщо имат такива) – ми помогна да си отговоря на два въпроса относно купола, възникнали неволно в съзнанието ми тогава, при моето първо посещение в двореца. Единият беше свързан с тайнствения начин, по който дневната светлина достигаше до него. Оказа се, че на первазите на прозорчетата под свода има огледала, които отразяват светлината, уловена от други огледала на покрива и така я насочват към вътрешната част на купола.

Втората загадка беше следната: защо правоъгълниците между подпорните колони на нивото на пода бяха голи? Как е възможен подобен пропуск от страна на собствениците, които очевидно са разбирали от изкуство? Когато ги видях, те бяха боядисани в съвсем блед розово-оранжев цвят, който доста ми заприлича на една от разновидностите на „Сатийн Дура-лукс“, която май се наричаше „Здрач в Мауи“...

Доктор Ким (доктор Бум или доктор Сук) обяснява това с факта, че на тези места някога е имало фигури на езически божества, които са отдавна унищожени или изгубени. Защото не са ги замазали с боя, както обикновено се правело в онези години, а направо ги изчегъртали от стените. Това станало по време на изгнанието на Медичите, започнало през 1494 година (само две години след откриването на Америка) и приключило през 1531-ва. Стенописите били унищожени по настояване на доминиканския монах Джироламо Савонарола, който се заел с тежката задача да изкорени езичеството, отровило Флоренция по времето на Медичите.

Стенописите са били дело на Джовани Вители, за когото не се знае нищо друго, освен че вероятно е бил родом от Пиза. Човек лесно може да стигне до заключението, че той е бил Рабо Карабекян на своето време, а Християнският фундаментализъм – неговата „Сатийн Дура-лукс“.

* * *

Ким Бум Сук между другото бил изхвърлен от родната си Южна Корея, защото основал студентска организация, която се борела за промяна на образователната система.

Джироламо Савонарола между другото бил обесен и изгорен на пиацата пред някогашното палацо на Иноченцо Де Медичи „Невидимият“ през 1494 година.

Наистина обичам историята. И не разбирам защо Силести и нейните приятели не се интересуват повече от нея.

* * *

Сега си представям, че ротондата на онова палацо със своите езицески и християнски стенописи е била нещо като опит да се създаде атомна бомба по времето на Ренесанса. Този опит е струвал много пари, ангажирал е най-блестящите умове на своето време, концентрирал е в едно ограничено пространство и по странен начин най-могъщите сили на Вселената – такава, каквато е била възприемана през XV век.

А оттогава до днес Вселената положително е извървяла дълъг, много дълъг път.

* * *

Ето какво пише Ким Бум Сук за Иноченцо Де Медичи „Невидимият“: той бил банкер, което аз предпочитам да превода като „лихварска акула и изнудвач“ или просто „гангстер“ и това би отговаряло най-точно на съвременната терминология. Бил едновременно най-богатият и най-малко известният член на прочутата фамилия. Никога не е рисуван, имал само един мраморен бюст, който скулпторът Лоренцо Гиберти му направил като дете. Натрошил го със собствените си ръце, когато навършил петнайсет години и го хвърлил в Арно. В зряла възраст не ходел на приеми и не давал такива, никога не излизал на разходка из града, придвижвал се само със закритата карета.

След като строителството на двореца му завършило, той се появявал пред най-близките си сподвижници, включително и пред двама от

братовчедите си, които били Папи, единствено в ротондата. Те имали право да стоят на прага, докато той, облечен в безформено монашеско расо и мъртвешка маска на главата, заемал средата на помещението.

Удавил се по време на изгнанието си във Венеция. Тогава спасителните пояси все още не били открити.

Когато Мерили каза по телефона да отивам веднага в двореца, тонът на гласа ѝ, комбиниран с признанието, че точно в този момент мъже в живота ѝ няма, ме накара да повярвам, че най-много след два часа ще мога отново да се наслаждавам на най-сладостната страст в живота си – при това не като неопитен юноша, а като препатил герой от войната, груб и мъжествен космополит!

Аз на свой ред побързах да я предупредя, че в бой съм загубил около си и ще нося превръзка. После ѝ признах, че съм женен, но бракът ми се разпада.

Страхувам се, че ѝ казах и още нещо – че през военските си дни непрекъснато съм „разресвал косата си от котенца“, което би трябвало да ѝ внуши, че през ръцете ми да минали купища жени. Всъщност този малко странен идиом е вариант на една метафора, която звучи далеч по-смислено: човек, който е прекарал дълго време под обстрела на противника, спокойно може да каже, че е вадел трески от косата си.

И тъй, аз се появих в уречения час изпънат като струена от суетност и похотливост. Една прислужничка ме подведе по дълъг коридор, който водеше към ротондата. Всичките прислужници на графиня Портомаджоре бяха жени, включително портиерите и градинарите. Тази, която ме посрещна, беше недружелюбна мъжкарана, а гласът, с който ми заповяда да спра в ротондата, ми прозвуча съвсем фелдфебелски.

* * *

Мерили стоеше в средата на величественото помещение, облечена в черно отгоре-додолу. Все още беше в траур за покойния си съпруг – граф Бруно.

На лицето ѝ нямаше мъртвешка маска, но то беше толкова бледо и толкова близо по цвят до сламенорусата ѝ коса, че под слабата светлина, идваща откъм купола, главата ѝ приличаше на скулптура, изваяна от къс стара слонова кост.

Бях ужасен.

А гласът ѝ прозвуча осъдително и едновременно с това надменно.

– Ето че отново се срещнахме с моето малко и безбожно арменско протеже – каза тя.

– Бас държа, че пристигаш наточен за чукане – каза тя. Думите ѝ отлетяха към купола и се върнаха към нас под формата на шепот. Сякаш Светата Троица, изографисана горе, се бе заела да ги обсъди.

– Но те чака изненада – продължи тя. – Днес дори няма да се ръкуваме!

Поклатих глава в знак на разочарование и попитах:

– Защо си ми толкова ядосана?

– По време на Голямата депресия мислех, че ти си единственият ми истински приятел на този свят – отвърна тя. – Но след като си легнахме, ти изчезна и повече не се появи!

– Невероятно! – рекох. – Нали ти беше тази, която ми каза да се махам... за доброто и на двама ни! Забравила ли си това?

– Сигурно си бил дяволски доволен да го чуеш, нали? Защото побърза да изчезнеш!

– А ти какво очакваше да сторя?

– Да ми дадеш някакъв знак, че мислиш за мен – отвърна тя. – Какъвто и да е! Имаше на разположение цели четиринайсет години да го сториш, но уви! Не се обади по телефона, не прати дори една пощенска картичка! А сега се появяваш тук и очакваш какво? Очакваш пак да чукаш!

– Искаш да кажеш, че можехме да продължаваме да бъдем любовници, така ли? – попитах с недоверие аз.

– Любовници? Любовници? Любовници? – дрезгаво ме имитира тя. Ехото на презрението ѝ към думата „любовници“ прозвуча над главите ни така, сякаш горе се бяха вцепкали ято косове.

– На Мерили Кемп никога не ѝ е липсвала обич! – продължи тя. – Баща ми ме обичаше толкова много, че всеки ден ме биеше. Футболният отбор на колежа ме обичаше толкова много, че ми се изреди до последната резерва в нощта на абитуриентския бал. Помощник-режисьорът на „Фоли Зигфилд“ ме обичаше толкова много, че ме заплаши с уволнение и киселина в лицето, ако не се включа в харема на любовниците му. Дан Грегъри ме обичаше толкова много, че ме хвърли по стълбите, когато разбра, че ти изпращам от неговите материали.

– Какво?! – смях се аз.

Тогавя тя ми разказа истинската история покрай приемането ми за чирак на Дан Грегъри. Бях сащисан.

– Но... Но няма той не хареса рисунките ми? – промърморих объркано аз.

– Не! – отсече тя.

* * *

– Това беше първият бой, който отнесох заради теб – информира ме тя. – Вторият отнесох след като правихме любов и ти се измъкна! Сега нека си поговорим за всички чудесни неща, които ти си сторил за мен!

– Никога в живота си не съм се чувствал толкова засрамен! – промълвих аз.

– Добре, тогава аз ще ти ги припомня – рече тя. – Излизаше с мен на глупави, но прекрасни и щастливи разходки.

– Да – кимнах. – Помня ги.

– Търкаше крака в килима и наелектризираше врата ми когато най-малко очаквах това.

– И това помня.

– И понякога беше много лош!

– Вероятно когато се любехме – рекох.

– Не, не! – отново избухна тя. – Мръсник такъв! Невероятен мръсник! Музеят на модерното изкуство!

* * *

– Значи изгуби окото си във войната – рече тя.

– Фред Джоунс също – отвърнах.

– Като Лукреция и Мария.

– Те пък кои са?

– Готвачката ми и жената, която те посрещна – отвърна тя.

* * *

– Много медали ли получи? – попита тя. Всъщност, в това отношение съвсем не бях зле. Имах

„Бронзова звезда“ с лентички, „Пурпурно сърце“ за раняването, „Президентска похвала пред строя“, „Войнишки медал“, значка „Отлична служба“ и накрая – „Почетна лента за Евро-африканско-близкоизточната военна операция“, декорирана със седем „Бойни звезди“.

Най-много се гордеех с „Войнишкия медал“, който обикновено се дава на боец, спасил живота на свой другар, независимо дали това е

станало на бойното поле или не. През 1941 година водех курс по маскировка на група школници във Форт Бенинг, щат Джорджия. Видях, че в едно от помещенията избухва пожар и вдигнах тревога. После, без да мисля за собствената си безопасност, се втурнах вътре. Сторих го два пъти и измъкнах двама новобранци, и двамата в безсъзнание.

Бяха единствените войници в помещението, което по това време би трябвало да е празно. Скрили се вътре да пийнат и сами предизвикали пожара. За това провинение получиха по две години поправителен труд. плюс разжалване и лишаване от заплата.

По отношение на медалите си казах на Мерили, че вероятно съм получил заслуженото.

Между другото Тери Кичън страхотно ми завиждаше за „Войнишкия медал“. Той самият имаше „Сребърна звезда“ и твърдеше, че един войнишки медал струва колкото десет звезди.

* * *

– Видя ли човек с медал, веднага ми се приплаква – рече Мерили. – Иска ми се да го прегърна и да му кажа: – Бедничкият! Колко ли ужасни неща си преживял, за да осигуриш спокойствието на жената и децата, там, у дома!

После каза, че искала да иде при Мусолини, който имал толкова много ордени и медали, че куртката му била покрита с тях чак до кръста. И щяла да му каже следното:

– Как изобщо е останало нещо от теб, след като си преживял толкова много ужасни неща?

След което се върна на нещастния израз, който бях употребил по телефона.

– Каза, че по време на войната си тръскал косата си от котенца, или нещо подобно, нали?

Казах, че съжалявам за този израз и наистина беше така.

– Никога не бях го чувала – призна тя. – Доста се позамислих върху значението му.

– Забрави, че съм го казал – предложих аз.

– Искаш ли да чуеш до какво заключение стигнах? – попита тя. – Че там, където си воювал, жените са били готови на всичко за храна и закрила на своите деца и възрастни родители. Просто защото мъжете им са били мъртви или далеч. Близко ли съм до истината?

– Ох, боже, боже! – въздъхнах аз.

- Какво има, Рабо? – попита ме тя.
- Улучи право в десетката – отвърнах.

* * *

– Не беше много трудно да се досетя – рече тя. – ' Единственият смисъл на войната се състои именно в това

– да постави жените в безнадеждно състояние. Войната винаги означава битка на мъжете срещу жените, макар мъжете да се преструват, че воюват помежду си.

- Понякога се преструват доста успешно – отбелязах аз.
- Защото знаят, че който се преструва най-добре, ще Получи медал, а снимката му ще се появи във вестниците
- отвърна тя.

* * *

– Имаш ли изкуствен крак? – попита ме тя.

– Не – рекох.
– Лукреция – жената, която те посрещна, е изгубила и един крак, заедно с окото си. Помислих си, че и твоето положение може да е такова...

- Нямах този късмет – рекох.
- Една сутрин тръгнала през ливадата да занесе две скъпоценни яйца на съседката, която родила през нощта
- поясни Мерили. – И стъпила върху мина. И до, днес не знаем коя от воюващите страни е виновна. Знаем единствено виновният пол. Само мъж може да направи такъв дяволски уред и да го закопае в земята. Преди да си тръгнеш, опитай да я накараш да си покаже медалите...

После добави:

– Жените са толкова безполезни и лишени от въображение, нали? Вечно мислят, че в земята се заравят само семенца, от които се ражда нещо красиво или годно за ядене. А единствената ракета, която биха си позволили да изстрелят към ближния, е топка или булченски букет.

- Добре, Мерили – въздъгнах аз, безкрайно уморен.
- Постигна това, което си беше намислила. Никога през живота си не съм се чувствал толкова зле. Единствената ми надежда в момента е Арно да бъде достатъчно пълноводна, за да мога да се удавя! Ще ми позволиш ли да се завърна в хотела?

– Не – рече тя. – Мисля, че просто успях Да сваля самочувствието

ти на онова ниво, което мъжете винаги изискват от жените. И ако наистина съм успяла да сторя това, с удоволствие ще потвърдя поканата си за чаша чай, която ти отправих по телефона. Кой знае, може пък и отново да станем приятели!

29

Мерили ме въведе в малка и уютна библиотека, в която, по собствените ѝ думи, покойният ѝ съпруг държал великолепната си колекция от хомосексуална порнография. Попитах я къде е дянала книгите, а тя отвърна, че ги продала за много пари, а парите разпределила между прислужничките си – всички малко или повече пострадали от войната.

Седнахме един срещу друг в меки столове, разположени край малка масичка за кафе. Тя ми отправи една ослепителна усмивка и каза:

– Ето го най-сетне моето младо протеже! Как е работата? Отдавна не бяхме се срещали. Казваш, че бракът ти е пред провал, а?

– Съжалявам, че го казах – отвърнах аз. – Съжалявам за всичко, което ти казах. Чувствам се като кълбо прежда, с което си е играла котката!

Чаят ни поднесе жена, която вместо ръце имаше две стоманени щипки. Мерили подхвърли нещо на италиански и жената се засмя.

– Какво ѝ каза? – полюбопитствах аз.

– Че бракът ти е в руини – отвърна тя.

После жената с щипките каза нещо на италиански и аз Помолих за превод.

– Казва, че следващия път трябва да се ожениш за мъж – обясни Мерили, после добави: – Мъжът ѝ искал да

Научи имената на любовниците ѝ, докато той бил в казармата. За тази цел ѝ натопил ръцете във вряла вода, а тя развила гангрена. А любовниците ѝ, между другото, били първо германци, а след това американци...

* * *

Над камината в уютната библиотека на Мерили висеше онази картина в стил Дан Грегъри, за която вече ви споменах. Онази с разстрела на покойният ѝ съпруг граф Бруно в момента, в който отказва да му вържат очите пред насочените пушки на войниците. Тя каза, че в действителност нещата не стояли точно така, но какво ли в този живот стои

точно. Попитах я как е успяла да стане графиня Портомаджоре с това прекрасно палацо и плодородни плантации на север от града.

Когато пристигнала тук заедно с Дан Грегъри и Фред Джоунс, Съединените щати още не се били включили във войната срещу Италия, Германия и Япония. По тази причина ги посрещнали като знаменитости, пристигането им в Италия се тълкувало като една от големите победи на Мусолини в пропагандната война. Диктаторът лично ги нарекъл „най-великият жив американски художник, един от най-талантливите авиатори на Америка и недостижимата красива и талантлива актриса Мерили Кемп“.

– После посочи, че ние сме пристигнали, за да бъдем свидетели на духовното, физическо и икономическо чудо, което щяло да превърне Италия в пример за останалите народи по света за хиляда години напред – допълни Мерили.

Пропагандната им стойност била толкова висока, че Мерили наистина се радвала на вниманието на вестниците и обществеността като велика актриса.

– Изведнъж престанах да бъда тъпа флърца – въздъхна тя. – Вместо това се превърнах в перла в короната на новия римски император. Трябва да призная обаче, че Дан и Фред се объркаха сериозно от този факт. Нямаха избор и трябваше да се отнасят пред хората с нужното уважение към мен, а аз се забавлявах чудесно. Естествено, всички в тази страна са луди по блондинките, затова аз навсякъде влизах първа, а те се влачеха подире ми като второстепенен антураж.

Освен това се оказа, че италианският език ми се удава изключително лесно. Много скоро надминах Дан, който беше вземал специални уроци в Ню Йорк. Фред, разбира се, така и не научи нито дума...

Фред и Дан станали герои на Италия едва след като загинали за нейната кауза (до известна степен, разбира се). Но славата на Мерили ги надживяла – едно извънредно красиво и очарователно напомняне за тяхната върховна саможертва в името на това, което вероятно са изпитвали и други американци – поклонение пред Мусолини.

Между другото тя продължаваше да бъде очарователна, въпреки липсата на грим върху бледото си лице но време на нашата нова среща и въпреки траурните одежди. След всичко преживяно би трябвало да бъде съсипана старица, но фактически беше едва на четирийсет и три и пред нея лежах още трийсетина години живот!

И, както вече споменах, тя щеше да стане най-големия представител на „Сони“ в Европа, наред с още много неща. Имаше още много

хляб в нея!

Приемайки мъжете като безполезни идиоти и направо опасни създания, графинята също беше крачка напред пред своите съвременници. Това схващане щеше да се разпространи в родната ѝ страна едва през последните три години на Виетнамската война.

* * *

След смъртта на Дан Грегъри, ролята на неин почетен придружител в Рим поема красивият ерген граф Бруно Портомаджоре, министър на културата в кабинета на Мусолини с оксфордско образование. Той без колебание ѝ признава, че сексуалните му интереси се ограничават върху мъжете и младите момчета и по тази причина между тях не може да съществува физически контакт. В онези години предпочитания от подобен характер попадали под ударите на закона, но граф Бруно се чувствал в пълна безопасност, сигурен че Мусолини ще го защити независимо от размерите на евентуалния скандал. Защото бил единствения представител на старата аристокрация, който приел отговорен пост в това правителство, а освен това тръпнел от истинско възхищение в краката на диктатора.

– Беше страхотен задник! – кратко го охарактеризира Мерили. Хората се смеели на женствената му суета и боязън. След което добави: – Но едновременно с това беше безупречен ръководител на английското разузнаване в Италия.

* * *

В краткия отрязък от време между смъртта на Дан и Фред и включването на Съединените щати във войната, Мерили била най-големият хит на Рим. Забавлявала се чудесно в компанията на графа, обикаляла скъпите магазини и танцувала, танцувала до насита! Той изпитвал огромно удоволствие да слуша гласа ѝ, държал се като безупречен джентълмен, приемал като закон дори и най-капризните ѝ желания. Нито веднъж не проявил желание за физически контакт, никога не поискал от нея каквото и да било. Докато една нощ ѝ съобщил, че Мусолини му заповядал да се ожени за нея!

– Имаше много врагове – поясни Мерили. – Те непрекъснато го клепали пред Мусолини, постоянно му повтаряли, че графът е педераст и английски шпионин. Диктаторът без съмнение е знаел за слабостта му към мъжете и младите момчета, но и през ум не му е минавало, че

подобен глупак би имал куража и самообладанието да бъде шпионин.

Когато Мусолини заповядал на своя министър да докаже мъжествеността си като се ожени за Мерили, той му връчил и един документ за подпис от евентуалната младоженка. Идеята му била да неутрализира евентуалното недоволство от страна на старата италианска аристокрация, която едва ли би приела мълчаливо наследяването на стари имоти с историческо значение от една американска флорца. В документа се посочвало, че ако графът почине преди своята съпруга, тя ще разполага с неговата собственост, докато е жива, но не може да я продава или завещава на никого. А след смъртта ѝ имотите ще минат във владение на най-близкият роднина на графа по мъжка линия, който, както вече ви казах, се оказа някакъв търговец на автомобили в Милано.

На другия ден японците извършили своето изненадващо нападение над Пърл Харбър и потопили значителна част от бойните кораби на Съединените щати. Така тази все още пацифистки настроена и антимилитаристична страна била принудена да обяви война не само на Япония, но и на нейните съюзници – Германия и Италия.

* * *

Но още преди Пърл Харбър Мерили отговорила отрицателно на единственото в живота си предложение за брак, въпреки че то идвало от един истински, при това богат, благородник. Тя му благодарила за щастливите мигове, които ѝ донесла неговата компания, но категорично подчертала, че предложението и придружаващият го документ я накарали да се събуди от чудесния сън и да реши, че е крайно време да се прибере обратно в Съединените щати. Там, макар и без покрив над главата си, щяла да направи опит да разбере собствената си същност и да постигне духовно равновесие.

На другата сутрин, тръпнеща от вълнение при мисълта за скорошното си завръщане у дома, тя изведнъж открила, че въпреки топлото слънце и синьото небе, Рим изведнъж се превърнал в мрачен и студен град, сякаш потънал в тъмен порой – според признанието, което направил пред мен във Флоренция.

Същата сутрин чула по радиото за нападението над Пърл Харбър. Една от новините се отнасяла до онези близо седем хиляди американски граждани, които живеели в Италия. Посолството на Съединените щати, които, технически погледнато, все още имали нормални мирновременни отношения с Италия, съобщавало, че взема мерки за незабавната евакуация на всички, които желаят да се приберат у дома. От своя страна

италианското правителство декларираше, че ще предостави всички възможни улеснения на желаещите да напуснат страната американски граждани, но едновременно с това подчерташе, че няма никакви причини за масово бягство, тъй като между Италия и САЩ съществуват тесни исторически връзки, които не би трябвало да се прекъсват само за да бъдат задоволени политическите амбиции на евреи, комунисти и разлагачата се Британска империя.

В този момент се появила личната камериерка на Мерили с баналното съобщение, че пристигнал някакъв майстор, натоварен със задачата да провери спалнята ѝ за евентуално изтичане на газ от инсталацията. Човекът се вмъкнал вътре със своите инструменти и защитно облекло, започнал да почуква стените и да си мърмори нещо под носа. На италиански, разбира се. Едва след като се уверил, че е останал насаме със стопанката, той изведнъж преминал на мекото произношение, характерно за американците от Средния запад.

Без да извърща лице от стената, той съобщил на Мерили, че е представител на Военния департамент на Съединените щати – така се наричало тогава Министерството на отбраната. В онези години все още не сме имали специална разузнавателна служба. Мъжът казал, че няма представа за отношението ѝ към демокрацията и фашизма, но бил длъжен да я помоли от името на родината да остане в Италия и да продължи близките си отношения с правителството на Мусолини.

Между другото, Мерили едва тогава се замислила сериозно за отношението си към фашизма и демокрацията. И бързо стигнала до заключението, че демокрацията ѝ звучи по-привлекателно.

– Но защо трябва да остана тук? – заинтересувала се тя.

– Защото рано или късно ще чуете нещо, което би било от огромно значение за нас – отвърнал мъжът. – Защото рано или късно родината може да изпита нужда от вас. Което, естествено, може и да не стане.

Тя му признала, че според нея целия свят е полудял.

Той отвърнал, че в това няма нищо чудно, тъй като от доста време насам светът и тъй и тъй приличал на лудница или затвор.

В желанието си да илюстрира по-убедително своето твърдение, тя му разказала за заповедта на Мусолини, според която министърът на културата трябвало да се ожени за нея.

А ето какъв бил неговия отговор, разбира се, според това, което ми каза Мерили:

– Ако в сърцето ви съществува капчица обич към Америка, вие трябва да приемете!

Ето как дъщерята на миньора се превърнала в графиня Портомаджоре.

30

Мерили разбрала, че съпругът ѝ е английски агент чак в края на войната. До този момент и тя, като всички останали, го смятала за безволев глупак, но му прощавала, тъй като двамата живеели изключително леко и безпроблемно.

– Винаги беше забавен и любезен, засипваше ме с комплименти – каза тя. – Изпитваше истинска наслада от компанията ми, двамата непрекъснато танцувахме!

Оказа се, че още една жена в живота ми е обзета от манията за танци, готова да приеме поканата на всеки евентуален партньор.

– Но ти никога не си танцувала с Дан Грегъри – изразих недоумението си аз.

– Той не искаше – отвърна тя. – Ти също.

– Но аз никога не съм умеел да танцувам!

– Който иска, умее! – отвърна тя.

* * *

Новината, че съпругът ѝ е английски шпионин, почти не я изненадала.

– Гардеробът му беше пълен с парадни униформи, а аз така и не си направих труда да науча коя при какъв случай се носи – рече тя. – Всички бяха обсипани с разни емблеми и инициали, значението на които така и не успях да дешифрирам. Никога не го попитах: „За какво са ти дали този медал. Бруно? Какво означава орелът на ръкава ти? Какви са тези кръстове на якичката?“ Може би затова приех признанието му, че е английски шпионин, просто като част от многобройните му военни дрънкулки. То просто нямаше нищо общо нито с мен, нито с него.

Очаквала, че ще се чувства ужасно след разстрела му, но на практика не станало нищо подобно. А после си дала сметка, че италианския народ е единственият ѝ истински и верен приятел.

– Отнасях се към мен с обич, Рабо – рече тя. – Аз също ги обичах и пет пари не давах за дрънкулките, с които се кичеха!

– Тук съм си у дома, Рабо – добави тя. – Никога не бих подозирала за съществуването на тази прекрасна страна, ако не беше онай откачен

Дан Грегъри. Но благодарение на няколко разхлабени винтчета в главата на някакъв московски арменец, аз съм си у дома. У дома!

* * *

– А сега ми разкажи какво прави ти през всичките тези години – подкани ме тя.

– Не знам защо, но имам чувството, че в живота ми няма абсолютно нищо, което би представлявало интерес за теб – отвърнах аз.

– Хайде, хайде! – рече тя. – Изгубил си едно око, оженил си се, възпроизвел си се на два пъти и отново си се заловил да рисуваш! Нима това е безинтересен живот?

А аз си помислих, че от онзи празник на Свети Патрик насам, в който изгубих своята девственост с тази красива жена, наистина се бяха случили няколко интересни събития, от които се чувствах горд и щастлив. Не бяха много наистина, но все пак се бяха случили. Знаех купища вицове, които си разказвахме с моите приятелчета край масата в кръчмата „Седар“. Заех се да ѝ ги разказвам. Тя беше живяла истински живот, докато аз бях събирал вицове. Тя си беше у дома, а аз няхах дом и едва ли някога щях да имам.

* * *

Войнишки анекдот номер едно:

– По време на освобождението на Париж отивам да видя как е Пабло Пикасо – този истински Сатана в очите на Дан Грегъри – започнах аз. – Той отваря вратата без да сваля веригата и вика, че е зает и не иска да го безпокоят. Навън все още продължават престрелките. После затръшва вратата и я заключва.

– Вероятно е научил какви ужасни неща е казвал за него нашият господар и закрилник! – засмя се Мерили. После добави, че ако знаела, че съм жив щяла да запази едно италианско списание, в което имало колаж на Пикасо от реклами на американски цигари – нещо, което само ние двамата бихме оценили по достойнство. Оригиначните реклами показвали как трима каубои пушат около лагерен огън, а Пикасо ги разместил така, че от тях се получила котка.

Сред всички експерти на света само Мерили и аз бихме успели да идентифицираме художника на изопачения плакат – и той можеше да бъде единствено Дан Грегъри.

Тривиално, нали?

* * *

- Вероятно Пикасо за пръв и последен път обръща някакво внимание на най-известния художник в историята на Америка – рекох.
- Вероятно – кимна Мерили.

* * *

Войнишки анекдот номер две:

– Плениха ме само няколко месеца преди края на войната – рекох. – Позакърпиха ме в някаква болница, после ме пратиха в един лагер южно от Дрезден, в който изобщо не даваха храна. В Германия всичко беше изядено. Ставахме все по-кльоцави и кльоцави, с изключение на един тип, когото бяхме избрали да разпределя оскъдната дажба.

Нито за миг не го оставяхме насаме с храната. Наблюдавахме го внимателно от момента на пристигането ѝ до разпределянето и на равни порции. Въпреки всичко той запази теглото си и изглеждаше напълно щастлив, докато всички останали се бяхме превърнали в скелети.

Единствената му облага бяха трохите по масата и това, което оставаше по ножа и черпака.

Между другото, точно с това явление се обяснява просперитетата на голяма част от съседите ми по крайбрежието. Извоювали си репутацията на надеждни хора, те управляват почти цялото богатство на тази общо взето банкрутирала държава, а трохите от него са им напълно достатъчни за едно охолно и безметежно съществуване.

* * *

Стар войнишки анекдот номер три:

- Една майска вечер ни изкараха от лагера под строй – започнах аз.
- Дадоха ни почивка някъде около три сутринта и ни казаха да поспим под открито небе, кой както се устрои.

На разсъмване открихме, че конвоят е изчезнал и ние сме съвсем сами в подстъпите на закътана долина, край руините на древна наблюдателна кула. В ниското се бяха скупчили хиляди хора като нас, изоставени или по-скоро изхвърлени там от своите пазачи. Те не бяха само военнопленници. Сред тях имаше хора, изхвърлени от концентрационни лагери, от фабрики и заводи, където бяха упражнявали робски труд, от обикновени затвори за престъпници, от психиатрични заведения. Идеята беше да ни стоварят колкото може по-далеч от населените места, пък ние да се оправяме както можем.

Имаше и много цивилни, избягали от руския, английския или американския фронт. Фактически тези фронтове се бяха срещнали и слели около нас, както на север, така и на юг.

И накрая – в тълпата имаше и стотици войници от редовната германска армия в пълно бойно снаряжение. Те просто чакаха да видят на кого трябва да се предадат.

– Царството на Мира – рече Мерили.

Смених военната тема и разказах на Мерили как след дълго прекъсване се бях завърнал към рисуването и за свое собствено удивление бях създал няколко толкова сериозни платна, които несъмнено биха накарали Дан Грегъри да се обърне в геройския си гроб, там в Египет. Платна, които никой никога не беше създавал до този момент.

– Моля те, моля те! – изрази шеговит протест тя. – Не започвай пак с изкуството! И без това цял живот няма да се измъкна от неговото бласто!

Въпреки това слушаше внимателно разказа ми за нашата малка банда в Ню Йорк, чиито платна си приличаха само по едно: че не изразяваха абсолютно нищо, освен собствената си самобитност.

Когато свърших, тя поклати глава и въздъхна: – Направили сте това, което никой сериозен художник не би посмял да стори на своето платно. И сега оставяте американците да напишат отдолу КРАЙ с едри букви.

– Надявам се, че не това е била нашата цел – рекох. – Аз пък се надявам, че е точно това – възрази тя. – След всичко, което мъжете са сторили на жените, децата и всички останали беззащитни същества на тази земя, мисля че е крайно време не само под техните картини, но и под всяка скулптура, пиеса, поема или книга, създадена от мъж, да се постави следния надпис: „Ние сме твърде ужасни за този хубав божи свят! Предаваме се! Отиваме си! Край!“

* * *

После каза, че неочакваната ни среща е истински късмет за нея, тъй като само аз съм в състояние да разреша успешно проблема ѝ с част от вътрешното обзавеждане, който я мъчи от години: какви картини да постави на голите правоъгълници между подпорните колони на ротондата.

– Иска ми се да оставя някаква следа от присъствието си тук – рече тя. – И мисля, че ротондата е най-подходящото място.

– По едно време бях решила да наема жени и деца и да ги накарам да направят стенописи за всичко, което са преживели – лагерите на смъртта, атомната бомбардировка над Хирошима, минирането на пътища и сгради, а може би и изгарянето на вещици и хвърлянето на християните в клетките на дивите зверове през Средновековието... Но после стигнах до заключението, че подобен акт със сигурност ще накара мъжете да проявят още по-голяма жестокост и деструктивност, ще ги накара да си кажат: „А! Та ние сме по-могъщи от боговете! Нищо не може да ни спре, дори когато вършим най-ужасни неща!“

– Ето защо твоята идея е много по-разумна, Рабо. Нека мъжете, които дойдат в моята ротонда, да не открият нищо окуражително в нея. Нека стените крещат насреща им: Край! Край!

* * *

Така бе родена втората голяма колекция от творби на американските абстрактни експресионисти след моята. А тя, между другото, бавно, но сигурно, превръщаше в просяци както мен, така и семейството ми, защото разходите по съхранението ѝ бяха съсипващи, а никой не искаше да купува подобни картини!

Мерили поръча десет парчета, по хиляда долара всяко. Без да ги вижда, доверявайки се изцяло на моята преценка.

– Ти се шегуваш! – възкликнах аз.

– Графиня Портомаджоре никога не се шегува! – отвърна тя. – А аз съм толкова благородна и богата, колкото всички предишни обитатели на този дворец! Затова прави каквото ти казвам!

И аз се подчиних.

* * *

После попита дали нашата малка банда се беше кръстила някак. Не, изобщо не бяхме мислили за това. Кръстиха ни критиците. По нейно мнение би трябвало да се наречем „Банда Генезис“, тъй като сме се завърнали към самото начало на Битието – още преди формирането на Материята.

Идеята ми се стори добра и реших да я предложа на останалите като се върна у дома. Но стана така, че никой от нас не я възприе, по неизвестни за мен причини.

Приказвахме часове, навън се мръкна.

– Мисля, че вече е време да си вървиш – каза накрая Мерили.

– Звучи ми като това, което ми каза преди четиринайсет години, на деня на Свети Патрик – рекох.

– Дано този път не ме забравиш толкова бързо – отвърна тя.

– Никога не съм го правил.

– Забрави да се тревожиш за мен – рече тя. – Давам ти честната си дума, графиньо – изправих се аз. – Това повече няма да се случи.

Оказа се, че това е последната ни среща, въпреки че си разменихме по няколко писма. Едно от тях току-що изрових от архивите си – датирано е 7 юни, 1953-а, около три години след нашия разговор във Флоренция. В него тя твърди, че в крайна сметка не сме успели да рисуваме картини за нищото, тъй като във всяко от платната ни откривала присъствието на хаоса. „Кажете това и на останалите членове на «Генезис»“, пише тя. Всичко, разбира се, е една приятна шега.

Пазя копието на телеграмата, с която отговорих на това писмо. Ето го:

ТАМ НЕ ТРЯБВА ДА ИМА ДОРИ ХАОС. ЩЕ ДОЙДЕМ ДА ГО НАРИСУВАМЕ НА МЯСТО. ЧЕРВЕНИ ЛИ СА ЛИЦАТА НИ. СВЕТИ ПАТРИК.

Сводка от настоящето: Пол Слейзингър доброволно реши да иде в психиатричната клиника на болницата за администратори-ветерани в Ривърхед. Наистина не знам как да се справя с лошите химически съединения, които тровят кръвообращението му. Дори сам си признава, че се превръща в маниак. Госпожа Бърман не крие удоволствието си, че той се маха оттук.

Май наистина ще е по-добре грижата за Слейзингър да поеме неговия Чичо Сам.

31

Много неща ме карат да се срамувам, но старото ми сърце най-много се свива при мисълта за провала ми като съпруг на добрата и храбра Доръти и неизбежното отчуждаване на синовете ми Анри и Тери. От мен – техният татко!

Какво ли ще пише срещу името Рабо Карабекян в големия тефтер, който ще бъде отворен в деня на Страшния съд? Вероятно следното:

Воиник: – отличен!

Съпруг и баща: – пълен провал!

Сериозен художник: – пълен провал!

* * *

Когато се върнах от Флоренция, у дома ме чакаше истински ад. Добрата храбра Доръти и двете момчета бяха пипнали някакъв нов вид грип – поредното следвоенно чудо. Идвал да ги преглежда лекар, пак щял да дойде. Жената от горния етаж им приготвяла по нещо за хапване. Договорихме се да се държа по-надалеч, докато Доръти се изправи на крака – най-добре в ателието над Юниън Скуеър, което бяхме наели заедно с Тери Кичън.

Колко по-умно бихме постъпили, ако се бяхме договорили да се държа настрана за следващите сто години!

– Преди да тръгна искам да ти кажа, че нося наистина добри новини – рекох.

– Да не би да се местим в оная проклета къща наред с пушинаците? – попита тя.

– Не – отвърнах. – Макар че и ти, и децата положително ще обикнете това място. Там има чудесен въздух и прекрасна гледка към океана.

– Да не би някой там да ти е предложил постоянна работа? – зададе следващия си въпрос тя.

– Не.

– Но ти ще си потърсиш, нали? Ще вземеш най-сетне тази диплома по бизнес-администрация, в името на която се лишавахме от толкова много неща! А после ще почнеш да чукаш от врата на врата, докато си намериш сериозна работа, за да имаме все пак някакъв сигурен доход!

– Чуй какво ще ти кажа, скъпа – прекъснах я аз. – Във Флоренция продадох картини за десет хиляди долара!

Приземният ни апартамент приличаше на склад за театрален реквизит, направо претъпкан с огромни платна, с които авторите им предпочитаха да ми връщат иначе несъбираеми заеми. „Ще свършиш в затвора – мрачно се шегуваше жена ми. – Защото тези боклуци тук не струват дори три долара!“

Бях я направил толкова нещастна, че дори придоби чувство за хумор. Когато се женехме такава изобщо й липсваше.

– Трябва да си на трийсет и четири години, нали? – попита ме тя. Нейните бяха едва двайсет и три!

– Наистина съм на толкова – уверих я аз.

– Защо тогава не се държиш като трийсет и четиригодишен? – избухна тя. – Защо не се държиш като мъж с жена и деца, който няма да усети как ще чукне четирийсетата и тогава никой няма да му предложи

святна работа? Нима искаш да разнасяш покупки по домовете или да висиш на някоя бензиностанция?

– Това ми намирисва на открита война! – рекох.

– Не я вода аз, а живота, Рабо! Какво стана с човека, за когото се омъжих, господи? Имахме толкова разумни планове за бъдещето! Но ти се събра с онези разхайтени типове и всичко пропадна!

– Винаги съм искал да бъда художник – рекох.

– Никога не си ми го казвал.

– Мислех, че беше невъзможно, но сега съм на друго мнение.

– Твърде късно и твърде рисковано за човек със семейство! – отсече тя. – Събуди се, Рабо! Защо не можеш да бъдеш щастлив с такова хубаво семейство като нашето? Всички други могат!

– Пак ти повтарям – във Флоренция продадох картини за десет хиляди долара!

– И това ще се окажат празни приказки като всичко останало!

– Ако ме обичаш, би трябвало да имаш повече вяра в таланта ми!

– Аз те обичам, но мразя картините и приятелите ти! – извика тя. – Освен това се страхувам за себе си и децата! Войната свърши, Рабо!

– Това пък какво означава?

– Означава, че не е необходимо да правиш велики и опасни неща, които са обречени на провал! Вече си получи медалите, никой не те кара да завладяваш Франция! – Това последното беше намек за амбициозните ни проекти да превърнем Ню Йорк в световна столица на изкуството за сметка на Париж.

– Нали и без това ни бяха съюзници? – добави тя. – Защо трябва да ги завладяваш, какво са ти направили?

Тези въпроси жена ми зададе, когато вече бях на улицата. Следователно, за да приключи разговора, тя трябваше да стори само това, което стори на мен Пикасо – да затвори вратата и да я залости.

Чух я как плаче вътре. Бедната душичка!

* * *

Беше късен следобед. Влязох в ателието и оставих куфара си. Тери Кичън спеше на кушетката. Преди да го събудя реших да видя какво е създал в мое отсъствие. Оказа се, че всичките му картини са нарязани с бръснача с дръжка от слонова кост, който беше наследил от дядо си по бащина линия – някогашен президент на Централното управление на железниците в Ню Йорк. От тази постъпка светът на изкуството не беше обеднял кой знае колко, а на мен ми мина през главата една съвсем

логична мисъл: добре, че все пак не си е прерязал и китите! Сънят му беше прекрасен, съвсем англосаксонски! Приемаше на Фред Джоунс, който някога беше позирал на Грегъри за илюстрация на някакъв типичен американски герой. А когато двамата с Тери обикаляхме заедно насам-натам, ние наистина си бяхме лика-прилика с Джоунс и Грегъри. На всичкото отгоре Кичън се отнасяше към мен с огромно уважение, съвсем като Фред към Грегъри. Но това вече беше нелепо! Защото Фред наистина си беше един обикновен дръвник, докато приятелчето, което кротко нанка отсреща, имаше диплома от Правния факултет на Йейл, освен това спокойно можеше да бъде професионален пианист, тенисист или играч на голф.

Заедно с този бръснач беше наследил куп разностранни таланти. Баща му е бил първокласен челюст, шахматист и градинар, освен това и великолепен юрисконсулт в ред големи компании и един от пионерите за граждански права на негрите.

Спящият ми приятел ме беше задминал и във военното поприще – беше достигнал чин подполковник от десантните войски и се беше прочул с безразсъдната си смелост! Но той предпочиташе да се отнася със страхопочитание към мен поради единственото нещо, което не можеше да върши по-добре – да рисува с фотографическа точност всичко, което се изпречи пред очите му.

А собствените ми платна в това ателие – огромни цветни полета, пред които стоях като омагьосан в продължение на часове – имаха един-единствен смисъл: те трябваше да бъдат началото! Очаквах от тях да стават все по-сложни и по-сложни, докато аз – техният автор – бавно, но сигурно се приближавам към това, което ми убягва от толкова време насам: душата, душата, душата!

* * *

Събудих го и му казах, че ще го черпя една вечеря в кръчмата „Седар“. Не му казах нищо за голямата ми флорентинска сделка, тъй като той не можеше да бъде участник в нея. Едва два дни по-късно в ръцете му щеше да се появи бояджийския пистолет.

Между другото, след смъртта на графиня Портомаджоре, в колекцията ѝ се оказаха цели шестнайсет платна на Тери Кичън!

* * *

Вечеря в този час означаваше, разбира се, и пиене. Край

обичайната ни маса в задната част вече седяха трима художници. Ще ги нарека Х, У и 2. В знак на внимание и уважение към еснафите, които с нетърпение очакват да чуят какви пропаднали пияници са били първите абстрактни експресионисти, аз ще им кажа какви не са били тези тримата.

Те не бяха, повтарям не бяха: Уилям Базойтс, Джеймс Брукс, Вилем Де Коонинг, Арчил Горки (който, между другото, вече беше покойник), Адолф Готлиб, Филип Гъстън, Ханс Хофман, Барнет Нюман, Джексън Полок, Ад Райнхарт, Марк Ротко, Клифърд Стил, Сид Соломон или Брадли Уокър Томлин.

По-късно Полок наистина щеше да се появи, но той беше толкова налюлян, че не каза нито дума и скоро си тръгна. Освен това един от присъстващите изобщо не беше художник, доколкото ни бе известно нещо за него. Казваше се Изидор Финкелщайн и беше шивач. Работилницата му бе точно над кръчмата. След две чаши можеше да говори за живопис не по-зле от останалите. Дядо му бил шивач във Виена и ушил няколко костюма на художника Густав Климт още преди Първата световна война.

Обсъждахме въпроса защо не успяваме дори да се издържаме от нашето творчество, макар вече да бяхме направили няколко изложби, бяхме привлекли вниманието на критиката, а списание „Лайф“ помести голяма статия за Джексън Полок.

Стигнахме до заключението, че към дъното ни теглят единствено дрехите и прическите. Това беше нещо като виц, разбира се. Всичко, което си приказвахме, беше нещо като виц. А аз все още не мога да проумея защо нещата станаха толкова безнадеждни за Полок и Кичън, при това само някакви си шест години по-късно.

* * *

И Слейзингър беше там, всъщност тогава се запознахме.

Събираше материал за бъдещата си книга, която трябваше да хвърли светлина върху живота на художниците. И тя, подобно на дузини като нея, така и си остана ненаписана.

Помня какво ми каза някъде към края на вечерта:

– Едно нещо не мога да разбера за вас, дявол да го вземе! Изглежда да сте толкова всеотдайни, а в същото време сте отчаяно несериозни!

– Всичко в живота е шега – рекох. – Не знаеш ли това?

– Не – отвърна той.

* * *

Финкелщайн изрази готовност да реши проблема с облеклото на всеки, който чувства, че има такъв проблем. Срещу незначителна първоначална вноска и на променливо по дати изплащане. В следващия миг цялата компания – X, Y, Z, Кичън и моята особа се озовахме в шивачницата на горния етаж и Финкелщайн се зае да ни взема мерки за костюми. Полок и Слейзингър също присъстваха, но само като зрители. На практика никой освен мен не разполагаше с пари, така че аз платих аванса за всички с пътническите чекове, които ми бяха останали от разходката до Флоренция.

Стана така, че художниците X, Y и Z си върнаха дълга с картини още на следващия следобед. Художникът X разполагаше с ключ от апартамента ни – бях му го дал преди време, когато го бяха изхвърлили от хотела за проститутки, който обитаваше, защото си подпалил юргана с цигара. Тъй че той и другите двама вкарали картините си у дома и се измъкнали още преди бедната Доръти да успее да се защити.

* * *

Шивачът Финкелщайн е бил истински убиец по време на войната, Кичън също. А аз – никога.

Финкелщайн бил мерач на танк в Трета армия на генерал Патън. Докато ми вземаше мерки за костюма, който притежавам и до днес, той разказваше през зъби (устата му бе пълна с карфици) как два дни преди края на войната в Европа някакво хлапе насочило ръчен противотанков снаряд в гсениците им и те го направили на решето с картчницата още преди да разберат, че насреща им е недорасло момче.

* * *

Изненадата ни връхлетя три години по-късно. Финкелщайн получи удар и умря, а ние вече бяхме започнали да се стабилизираме финансово. И чак тогава разбрахме, че този човек през цялото време тайно е рисувал!

Младата му вдовица Рашел, която, като се замисля сега, страшно много приличаше на Сърк Бърман, направи нещо като самостоятелна изложба от платната му горе в шивачницата, а после я затвори завинаги. Творбите му бяха лишени от амбиция, но въпреки това силни и въздействащи. Величествени и по своему представителни, те до голяма степен отразяваха именно това, което са вършили неговите колеги по героизъм

във войната Уинстън Чърчил и Дуайт Дейвид Айзенхауер.

И той като тях обичаше боята. И той като тях оценявал по достойнство действителността. Такъв беше покойният художник Изидор Финкелщайн.

След като приключихме с мерките за костюми, ние се върнахме обратно в кръчмата за още ядене и пиене, а най-вече за още сладки приказки. Там към нас се присъедини един очевидно богат и уважаван в обществото джентълмен на около шейсет години. Доколкото си спомням, никой от нас не го познаваше.

– Чух, че сте художници – рече той. – Ще позволите ли да поседна при вас и да ви послушам?

Настани се между мен и Полок, точно срещу Кичън, който беше от другата страна на масата.

– Повечето от нас наистина са художници – рекох. Нямахме никакво намерение да бъдем груби, тъй като имаше вероятност този джентълмен да се окаже колекционер или пък дори член на директорския съвет на някой музей. Прекрасно знаехме как изглеждат критиците и търговците на картини и веднага си дадохме сметка, че този човек е твърде честен, за да бъде представител на някое от тези съсловия.

– Повечето от вас, а? – повтори той. – Значи ще бъде много по-просто ако ми кажете кой не е художник.

Като такива се идентифицираха Финкелщайн и Слейзингър.

– Значи догадката ми е била погрешна – поклати глава старият джентълмен и посочи Кичън: – Него никога не бих взел за художник, въпреки лошото облекло... Прилича ми по-скоро на музикант, адвокат или професионален спортист... Художник? Не, никога не бих допуснал това!

Помислих си, че този човек положително притежава качества на ясновидец – толкова точна беше преценката му за Кичън! Вниманието му си остана приковано в моя приятел, имах чувството че четете мислите му. Но защо го привличаше човек, който все още не бе нарисувал нищо значително, докато до него седеше Полок – един художник, чието творчество вече бе предизвикало доста шум и противоречиви мнения?

Попита Кичън дали случайно не е служил в армията.

Кичън лаконично отвърна, че е служил.

– Това повлия ли на решението ви да станете художник? – попита възрастният джентълмен.

– Не – отвърна Кичън.

По-късно Слейзингър ми каза, че останал с едно особено

впечатление от Кичън. Имал чувството, че този човек е изпитвал от войната единствено притеснение – притеснение от това, че винаги е бил привилегирован, че с лекота е станал виртуоз на пианото, че с лекота е завършил най-доброто учебно заведение, че с лекота побеждава всички в почти всички игри, че с лекота стига до чин подполковник. И прочие, и прочие...

– Избрал е едно от малкото поприща, в които е бил убеден, че не може да бъде нещо друго освен безнадежден некадърник, само и само да научи нещо за реалния живот – заключи моят нов приятел.

– Рисуването е Монт Еверест за мен – отвърна на своя нов събеседник Кичън. По онова време никой не беше изкачвал Монт Еверест. Това щеше да стане през 1953 година – същата, в която погребяхме Финкелщайн и посетихме единствената му самостоятелна изложба.

Очевидно доволен от отговора, старият джентълмен се облегна назад. А след това, по мое мнение, навлезе в прекалено интимна тематика и започна да разпитва Кичън дали не разполага с независимо от сегашната му дейност състояние и дали не получава финансова подкрепа от семейството си за това трудно изкачване. Знаех, че Кичън щеше да стане изключително богат, ако беше надживял своите родители. Знаех и друго – тези родители не му даваха нито стотинка с надеждата, че ще го принудят да започне адвокатска практика, да навлезе в политиката или пък да си намери работа на Уолстрийт, където успехът му беше сигурен.

Мислех, че всичко това не влизаше в работата на стария джентълмен и много исках Тери да му го каже. Но Кичън отговори изчерпателно на всичките му въпроси, а по израза на лицето му личеше, че е готов да отговаря и на всякакви други.

А следващият беше такъв:

– Вие, разбира се, сте женен, нали?

– Не – отвърна Кичън.

– Но харесвате жените, нали?

Този въпрос беше зададен на човека, който още преди края на войната си беше извоювал репутацията на един от най-големите любовници на света!

– На този етап от живота ми всяка жена би си губила времето с мен, сър – любезно отвърна Кичън. – Пък и аз с нея.

– Благодаря за откровените отговори и любезността – изправи се на крака възрастният джентълмен.

– Поне се опитам – отвърна Кичън.

След като човекът си отиде, ние започнахме да правим догадки –

откъде е, с какво се занимава. Помня мнението на Финкелщайн. Той каза, че каквото и да е този стар джентълмен, дрехите му без всякакво съмнение са закупени в Англия.

* * *

Казах, че на другия ден ще наема кола и ще ида да подготвя новата къща за преместването на семейството си. Освен това много ми се искаше да хвърля още един поглед на хамбара, който бях наел.

Кичън попита дали може да дойде с мен и аз казах „разбира се“.

А там, в Монтаук го чакаше бояджийския пистолет. Кажете сега, че няма съдба!

* * *

Преди да потънем в сън на тесните си кушетки, аз го попитах има ли представа кой може да бъде възрастния джентълмен, който прояви такъв интерес към него.

– Мога да направя едно доста произволно предположение – отвърна той.

– И то е?

– Може и да греша, но имам чувството, че това беше баща ми – отвърна Тери. – Приличаше на татко, говореше като татко, беше облечен като татко и също като татко подмяташе язвителни забележки. Наблюдавах го внимателно, Рабо. И знаеш ли какво си рекох? „Ако този човек не е баща ми, значи е превъзходен имитатор!“ Ти си умен, Рабо, освен това си моят най-добър и единствен приятел. И затова те моля да отговориш на един-единствен въпрос: Каква игра играе, ако се окаже, че е просто добър имитатор на баща ми?

32

Камион вместо кола наех за съдбоносния ни набег дотук. Съдбоносен, защото ако бях наел кола, нямаше как да натикаме вътре бояджийския пистолет с дългата му пръскалка и Кичън вероятно и до днес щеше да си бъде адвокат с добра клиентела.

Понякога, макар и не достатъчно често, аз все пак се замислях как бих могъл да понамаля неприятностите, които причинявах на семейството си. Бог ми е свидетел, че съм го правил. Наемането на камионетката представляваше точно такъв опит. Най-малкото, което можех да

направя за Доръти, беше да махна от жилището ни всички онези огромни платна, при гледката на които тя се чувстваше като болно куче, дори и когато беше здрава.

– Няма да ги замъкнеш в новата къща, нали? – попита ме тя.

Но аз мислех да сторя точно това. Никога не съм си падал по предварителното планиране.

– Не, разбира се – отвърнах, светкавично преценил, че картините спокойно ще се вместят в онзи хамбар за картофи, който вече бях наел. Не й казах нищо, разбира се. Не ми стигна куража да й призная, че съм наел и някакъв си хамбар за картофи. Кое то не й попречи да открие това, а заедно с него и факта, че едва на предната вечер бях купил за себе си, Кичън и художниците Х, У и 2 костюми от най-добро качество и изработка.

– Можеш да ги сложиш в своя хамбар и да ги заровиш в картофите – посъветва ме Доръти. – Поне картофите ще ни бъдат от някаква полза.

Ако вземем под внимание днешната стойност на някои от превозените през онзи ден картини, би трябвало да наемем не камионетка, а бронирана кола с ескорт от моторизирани представители на щатската полиция. Аз още тогава ги смятах за ценни, но откровено признавам, че и през ум не ми е минавала днешната им цена. Все пак не ми даде сърце да ги оставя на съхранение в хамбара, който тогава си беше една обикновена влажна дупка, съхранявала единствено картофи, пръст и бактерии, с неизбежните гъбички, разбира се.

Затова наех един чист и сух склад в местната компания за съхранение и транспорт на мебели, носеща името „Хоум Суит Хоум“. През следващите години наема за този склад поглъщаше значителна част от доходите ми, а аз така и не успях да се отърва от навика да подпомагам приятелите си художници с всичките пари, до които успявах да се докопам. Както и от друг един навик – да приемам техните картини като погашение на дълговете. Все пак съумявах някак да спестя на Доръти всички последици от тези мои навизи. Всяка картина, която погасяваше изцяло съответния борч, заминаваше директно за складовете на „Хоум Суит Хоум“.

А ето какво ни каза тя, когато двамата с Кичън най-сетне измъкнахме всички картини от апартамента и ги натоварихме на камионетката:

– Има едно нещо в Хамптънс, което много ми харесва: там на всяка крачка може да се види надпис: „Градско сметище“!

* * *

Ако Кичън беше точно копие на Фред Джоунс, зад волана несъмнено би седнал той. Но поради факта, че беше израснал в среда, която предполагаше наличието на шофьор за всяко пътуване, той механично се настани на мястото вдясно. Аз се настаних зад кормилото и потеглихме.

Започнах да говоря за брака си, за войната и Голямата депресия, за това, колко по-стари изглеждаме двамата с Тери от типични ветерани.

– Би трябвало още преди много години да създам семейство и да се установя стабилно някъде – рекох. – Но как бих могъл да го сторя, когато годините ми бяха подходящи за подобни неща? Какви жени познавах тогава?

– На кино всички ветерани, завръщащи се от фронта, са на наша възраст, пък и по-стари – отвърна Тери. Това беше истина. На кино човек никога не вижда невръстните хлапета, които изнасят на плещите си най-тежките сражения.

– Така е – рекох. – А повечето актьори дори и не са помирисвали фронт. Прибират се у дома при жените и децата си край плувните басейни. Денят им е преминал в тежки битки пред камерите, изгърмели са купища халосни патрони и са натръшкали още по-големи купища сплескани с кетчуп „противници“.

– След петдесет години младите ще си представят нашата война именно така – кимна Кичън. – Старци, халосни патрони и кетчуп.

Точно така и стана.

– Благодарение на киното никой няма да вярва, че войната е била изнесена от невръстни хлапаци – предрече той.

* * *

– Три години от живота ни! – въздъхна той, имайки предвид войната.

– Все забравяш, че съм започнал от редник! – рекох. – На мен ми отне цели осем! Младостта ми отиде там, но Бог ми е свидетел, че пак я искам!

Бедната Доръти си въобразяваше, че взема за съпруг зрял и бащински настроен ветеран от армията. Но вместо това получи един невероятно егоцентричен и недисциплиниран новобранец, който се държеше като деветнайсет-годишен хлапак!

– Нищо не мога да направя – казах. – Душата ми съзнава, че тялото ми върши лоши неща и се притеснява. Но на тялото ми изобщо не му пука и продължава с дивотиите си.

– Кое, кое? – не разбра Тери. – Душата ми и тялото ми. – Те отделни ли са?

– Надявам се – ухилих се аз. – Защото никак не ми ще да се чувствам отговорен за това, дето го върши тялото ми!

После полу на майтап му разказах как съм си представял, че човешката душа, включително и моята, не е нищо друго, освен една неоновата тръба някъде в нас. И тази тръба може само да регистрира това, което става с тялото, без да е в състояние да упражнява контрол над него.

– Ето защо, когато стана свидетел на ужасната постъпка на свой приятел, аз просто го одирам и му прощавам.

– Одираш ли? – учуди се той. – Какво значи одираш?

– Това, което вършат китоловците след като издърпат на борда уловения кит – отвърнах. – Смъкват му кожата, тлъстините и месото чак до кокал. Същото правя и аз хората, но единствено в главата си – махам месото и всички останали обвивки, докато пред мен остане единствено душата им... А после им прощавам. – Как пък ти хрумна да употребяваш такава дума – одирам!

– Открих я в едно издание на „Моби Дик“, което беше илюстрирано от Дан Грегъри – рекох. – И много си харесах.

Той започна да говори за баща си, който между другото още е жив и съвсем наскоро отпразнува стотния си рожден ден. Представяте ли си?

Обожаваше го. Едновременно с това не искаше никога и в нищо да се състезава с него.

– Бих се намразил за това! – рече.

– За какво?

– Да го победа в каквото и да било.

Поетът Конрад Айкен четял лекции в Йейл по време на следването му в тамошния правен факултет. Той твърдял, че синовете на надарените хора винаги се специализирали в онези области от познанието на своите бащи, в които те били най-неподготвени. Бащата на Айкен бил великолепен лекар, политик и любовник, но покрай всичко това си въобразявал, че е и поет.

– Поезията му била толкова калпава, че Айкен станал именно поет – поясни Кичън. – Аз обаче никога не мога да свия подобен номер на моя старец!

* * *

Това, което можа да стори на баща си шест години по-късно, беше

да го гръмне с револвер в двора на собствената си колиба, разположена на десетина километра оттук. Както обикновено Кичън бил пиан и както обикновено баща му пристигнал кой знае за кой пореден път да го моли да се лекува от алкохолизма. Макар никой нищо да не успя да докаже, този изстрел е бил израз на едно особено внимание.

Когато Кичън видял, че е гръмнал собствения си баща (между другото куршумът попаднал в рамото му), той не виждал какво друго може да направи, освен да налага револвера и да се застреля.

Но това вече било случайност.

* * *

Благодарение на същото това пътуване с камионетката, аз зърнах за пръв път в живота си своята втора съпруга – Едит Тафт Феърбанк. Наемането на хамбара бях уговорил със съпруга ѝ – един приветлив безделник, когото по онова време приех просто като безобиден и безполезен за живота тип, но който, след смъртта си, изведнъж се превърна в пример за подражание от моя страна. Защото заех мястото му като съпруг на Едит.

Когато я видях за пръв път, в ръцете ѝ имаше опитомено мече и това беше твърде знаменателно. Тя беше фантастична укротителка на животни от почти всякакви породи, невероятно любеща и снизходителна по отношение на всичко, което даваше някакви признаци на живот. Именно тези свои качества приложи и върху мен, когато аз се бях заврял като термит в онзи хамбар, а тя имаше нужда от нов съпруг – опитоми ме с нежна поезия за природата и вкусните неща за ядене, които оставяше пред плъзгащата се врата на хамбара. Убеден съм, че по този начин е опитомила и първия си съпруг, а после е мислила за него с обич и чувство за покровителство – така, както се мисли за някоя тъпа животинка.

Никога не ми каза на каква животинка го е оприличавала. Аз обаче знаех на каква животинка оприличава мен, тъй като тя сама си го каза. Стана по време на сватбеното ни тържество когато аз, стегнат в тъмно-синия костюм, който ми уши Изи Финкелщайн, притеснено се оглеждах, а Едит ме поведе към някаква своя братовчедка от Синсинати и ме представи така: „Запознай се с моето питомно мече“.

* * *

С този костюм ще бъда погребан. В завещанието ми е записано

дословно следното: „Искам да бъда погребан в гробището Грийн Ривър редом със съпругата ми Едит. Искам да бъда облечен в тъмносиния костюм, на чийто етикет пише: «Ушит от Изидор Финкелщайн по поръчка на Рабо Карабекян.»“ Няма скъсване тоя костюм и това си е!

* * *

Изпълнението на това завещание все пак принадлежи на бъдещето, докато всичко останало, включително Сърк Бърман, безвъзвратно отлита в миналото. Преди две седмици тя свърши поредния си роман и се прибра в Балтимор.

В последната вечер на престоя си отново помоли да я заведе на танци и аз отново отказах. Вместо това я заведох на вечеря в хотел „Американ“ на Саг Харбър. Макар днес да е просто един от капаните за туристи, Преди години Саг Харбър беше типично китоловно пристанище. Там все още могат да се видят дървените къщи на смелите капитани, които вдигали платна към Тихия океан, заобикаляли Южна Америка и се връщали у дома милионери.

Във фойето на хотела е изложен стар регистър на посетителите, а страницата на която е отворен отбелязва датата 1 март 1849 година – дата, свързана с бума на китоловната индустрия, която днес всички ненавиждат. По онова време предците на Сърк са си били още в руската империя, а моите – в турската. От което следва, че са били врагове.

Хапвахме раци и пийвахме умерено – толкова, колкото да се разбърим. Днес всички твърдят, че не е хубаво да ти се пие, а аз всъщност изкарах без капка алкохол целия си период на термит. Но чувствата ми към госпожа Бърман в навечерието на нейното заминаване бяха толкова противоречиви, че ако не бяха питиетата, положително щях да дъвча в мъртво мълчание. Същевременно няха никакво намерение да шофирам с две-три питиета в стомаха, тя също. Някога беше въпрос на чест да караш пиян, но вече отдавна не е така.

Затова направих друго – наех едно от приятелчетата на Силести да ни откара дотам с колата на баща си, а после да дойде да ни вземе.

Казано с прости думи аз съжалявах, че си отива. Защото присъствието й у дома ми беше приятно. Не само присъствието й разбира се. А и начина, по който даваше акъл на всички. Едновременно с това бях доволен, че заминава, тъй като колкото по-близък беше краят на книгата ми, толкова повече се нуждаех от тишина и спокойствие. Казано другояче – ние двамата с нея си останахме просто добри познати, въпреки че живяхме под един покрив месеци наред. Не успяхме да станем истински

приятели.

Това, разбира се, щеше да се промени след като ѝ покажа съдържанието на хамбара.

Да, точно така: преди да си тръгне, тази решителна балтиморска вдовица все пак успя да убеди арменското старче да отключи катинарите и да запали всички лампи в хамбара!

И какво получих в замяна? Според мен, вече сме истински приятели.

33

В момента, в който се прибрахме от хотел „Америкън“, тя рече:

– Има едно нещо, от което изобщо не бива да се притесняваш. И дума няма да отворя за ключовете на проклетия ти хамбар!

– Слава Богу! – рекох.

Според мен още в същия миг тя е била убедена, че ще види вътрешността на хамбара преди да се разсъмне, каквото и да става!

– Искам от теб само да ми нарисуваш една картина – подхвърли Сърк.

– Какво?

– Ти си толкова скромна, че хората наистина те мислят за пълен некадърник!

– Но не и в маскировката – рекох. – Забравяш, че взводът ми получи похвала от президента за своите умения в маскировката!

– Добре де, в маскировката те бива – призна неохотно тя.

– Бяхме толкова добри – ентусиазирах се аз, – че дори до днес никой не е открил поне половината от нещата, които скрихме тогава от врага!

– Това не е вярно – рече тя.

– Нали празнуваме? – отвърнах. – Когато хората празнуват, никога не говорят истината! Така е прието.

* * *

– Значи искаш да си замина за Балтимор с мисълта, че всичко, което зная за теб, не е истина, така ли?

– Като имам предвид изключителните ти способности да си пъхаш носа навсякъде, аз съм сигурен, че отдавна знаеш какво за мен е истина и какво не е – отвърнах.

– Сега просто празнуваме.

– Все още не зная дали наистина можеш да рисуваш! – изтъкна тя.

– Това не бива да те тревожи.

– Но нали сам твърдиш, че рисуването и маскировката са дълбоките корени на живота ти? – попита тя. – Хич те е нямало като сериозен художник, в ролята на съпруг и баща също си бил цяло нещастие, а ценната ти колекция е просто една случайност! Въпреки това постоянно се връщаш към онова, с което несъмнено се гордееш – че можеш да рисуваш!

– Вярно е – рекох. – Не бях си давал сметка досега, но наистина е така.

– Значи трябва да го докажеш!

– Гордостта ми в това отношение е съвсем скромна – рекох. – Не съм Албрехт Дюрер. Мога да рисувам малко по-добре от теб, Слейзингър или готвачката... а също и от Полок, или Тери Кичън. Просто съм роден с тази дарба, но тя е нищо, ако вземем да я сравняваме с дарбата на великите художници, живи или мъртви. От мен се възхищаваха в началното училище и гимназията на Сан Игнасио, Калифорния, но ако бях живял преди десет хиляди години, така щяха със сигурност да ми се възхищават и рисувачите на скални рисунки в пещерата Ласко във Франция, чиито критерии за художествено умение едва ли са били по-различни от тези на Сан Игнасио.

* * *

– Ако възнамеряваш да публикуваш книгата си, в нея трябва да включиш поне една рисунка, за да докажеш, че можеш да рисуваш – каза Сърк Бърман. – Читателите ще настояват за това!

– Бедничките! Най-лошото, което може да се случи на човек с моите години...

– Не си чак толкова стар! – прекъсна ме тя.

– Но достатъчно стар! – рекох. – А най-лошото е, че разговорите се въртят все около едно и също, независимо от личността на събеседниците ми. Слейзингър беше убеден, че не мога да рисувам, първата ми съпруга – също. Втората пък изобщо не се вълнуваше от този въпрос, за нея аз си бях един стар мечок, когото беше измъкнала от хамбара, за да превърне в домашен питомник. Тя обичаше животните, независимо дали могат да рисуват или не.

* * *

– Какво рече на първата ти жена, когато тя се обзаложи, че не можеш да рисуаш? – попита тя.

– Тъкмо се бяхме преместили в провинцията и тя не познаваше абсолютно никого там – рекох. – В къщата все още нямаше централно отопление и аз се опитвах да я топя с разпалването на трите огнища, съвсем като дедите си. А Доръти най-сетне се залови да прочете някоя и друга книга за изкуство, примирила се с факта, че така или иначе е свързала живота си с нещо като художник. Никога не ме беше виждала да рисувам, защото на онзи етап аз бях убеден, че единствения начин да стана сериозен художник е да не пипам четката и да забравя всичко, което съм научил за това изкуство.

– И тъй, седнала пред огъня в кухнята, който вместо да ни топли, отправяше цялата топлина нагоре в комина, тя попадна на мнението на някакъв италиански скулптор за първите абстрактно-експресионистични платна, показани на голяма изложба в Европа. Мнението му беше отразено от някакво специализирано списание, а изложбата – Биеналето във Венеция през 1950 година.

– Ти си имал свое платно там, така ли? – попита Сърк.

– Не – отвърнах. – Там показах картини само на Горки, Полок и Де Коонинг. А този италиански скулптор, когото вече едва ли някой помни, но тогава беше на върха на славата си, беше казал за нашето творчество приблизително следното: „Много са странни тези американци – гмуркат се във водата още преди да са се научили да плуват“. Искаше да каже, че не умеем да рисуваме.

Доръти веднага се хвана за тези думи. Изгаряща от желание да ме нарани поне толкова, колкото аз бях наранил нея, тя заяви: „Ето каква била работата! Вие рисувате по този начин, просто защото не можете да нарисувате нищо свястно!“

Не й отвърнах нищо. Просто грабнах зеления тебешир, с който тя записваше всичко, което подлежи на поправка вътре в къщата и извън нея, а сетне, направо върху кухненската стена нарисовах портрети на двете ни момчета, които кротко спяха пред камината в гостната. Нарисувах само главите им, в естествен размер. Дори не прескочих до гостната да им хвърля по едно око. Стената беше покрита с правоъгълни парчета „шийтрок“, които бях заковал направо върху напуканата мазилка. Все още не бях запълнил с боя цепнатините между отделните парчета, нито пък бях боядисал главичките на гвоздеите. И до днес не съм го направила...

– Доръти се вцепени от смайване – продължих историята си аз. –

„Но защо не вършиш това постоянно?“ – прошепна тя. А аз за пръв път в живота си изругах направо в лицето ѝ. „Защото е прекалено лесно, мамка му!“ – рекох.

* * *

– Така и не запълни разстоянието между листовите „шиитрок“, а? – попита госпожа Бърман.

– Типично женски въпрос – отвърнах. – Не, не го запълних! – ето ти моят типично мъжки отговор.

– А какво стана с портретите? Замаза ли ги с боя?

– Не – отвърнах. – Останаха си върху тапета в продължение на шест години. А после, когато един следобед се прибрах у дома леко пийнал, открих че ги няма. Бяха изчезнали заедно с Доръти и децата, а на масата имаше бележка, от която разбрах, че са си отишли завинаги. Жена ми беше изразяла тапета с портретите, на мястото им зееха два големи правоъгълника.

– Сигурно си се почувствал ужасно – рече госпожа Бърман.

– Да – признах си аз. – Само няколко седмици преди това се бяха самоубили Полок и Кичън, а собствените ми картини неудържимо се разпадаха. И когато видях тези дупки върху тапетите в празната къща, аз... – Млъкнах, после добавих: – Не, това вече е без значение...

– Довърши си мисълта, Рабо – помоли ме тя.

– ... Почувствах се така, както сигурно се е почувствал баща ми, когато разбрал, че е единствения оцелял след онова клане в селото...

* * *

Слейзингър също не ме беше виждал да рисувам и също изпитваше силно съмнение в моите способности. Живеех тук вече около две години, когато той се появи в хамбара да наблюдава работата ми. Тъкмо бях опънал едно платно три на три метра и се готвех да го покрия със „Сатийн Дура-лукс“ като за целта си бях приготвил едно бояджийско мече. Цветът на боята беше яркооранжев със зеленикави оттенъци, наречен „Унгарска рапсодия“. Не знаех, че по същото време Доръти се е разбесняла в къщата и е заляла цялата ни спалня със същата „Унгарска рапсодия“. Но това е друга история...

– Каж ми, Рабо – промълви Слейзингър, – ако аз взема това мече и покрия платното със същата тази боя, дали картината пак ще си бъде творба на Карабекян?

– Абсолютно – кимнах аз. – Стига да имаш в запас това, което има Карабекян.

– И какво е то? – полюбопитства той.

– Ето това – рекох, след което натопих върховете на пръстите си в кутията с прах в краката ми и скицирах върху платното карикатура на собственото му лице. Всичко беше готово за по-малко от трийсет секунди.

– Господи! – възкликна смаяно той. – Нямах представа, че можеш да рисуваш толкова добре!

– Стоиш пред човек, който разполага с избор – обясних му аз.

– Май наистина е така! – прошепна той.

* * *

Покрих карикатурата с двоен пласт „Унгарска рапсодия“, а след това започнах да поставям разноцветните си лепенки. Те би трябвало да бъдат чиста абстракция, но вътре в душата си аз тайно ги оприличавах на шест елена, изправени сред горска полянка. Елените бяха близо до левия край, а вдясно от тях имаше червена, отвесно поставена лепенка. Пак тайно в душата си аз я оприличавах на чувствата, които изпитва прицелилият се в животните ловец. Този творба нарекох „Унгарска рапсодия № 6“, откупи я музеят „Гугенхайм“.

Започнала да се разпада като всички останали, още докато била в хранилището. Някаква уредничка случайно минала край нея, видяла по пода лепенките и изсъхналата боя и ми позвъни да ме пита може ли да се реставрира картината и дали случайно разрухата не е по тяхна вина. Не я знам къде е била през последната година, тъй като именно в този период станах широко известен с малотрайните си творби. Тя беше искрено загрижена за съдбата на гениалното ми произведение и допускаше, че „Гугенхайм“ не е осигурил подходяща за него температура и влажност на въздуха. По това време живеех като добиче в хамбара за картофи, никой не ме обичаше, нямаш приятели.

Но имах телефон.

– Най-странното е – продължи жената, – че под олющената боя се появи едно голямо лице... – Това беше онази карикатура на Слейзингър, разбира се. Същата, която бях нахвърлил с мръсните си пръсти.

– Трябва да уведомите папата – рекох.

– Папата ли?!

– Да. Може би ще се окаже, че разполагате с шедьовър, който съперничи на „Торинския саван“.

Тук му е мястото да обясня на по-младите читатели, че „Торинския саван“ е ленен чаршаф, носещ ясни отпечатьци от разпънато на кръст мъжко тяло, увито някога в него. Дори и най-изтъкнатите съвременни учени са единодушни по въпроса, че възрастта му е поне две хиляди години. Легендата твърди, че именно в него е бил увит Исус

Христос. Днес чаршафът е най-ценната реликва на катедралата Сан Джовани Батиста в Торино, Италия. Целта на майтапа ми с мадамата от „Гугенхайм“ беше да ѝ внуша, че от платното я гледа Исус, появил се отново, за да предотврати Третата световна война. Но тя направо ме удари в земята.

– Наистина бих позвънила на Папата – рече. – Но има една малка подробност... – Каква е тя? – попитах.

– Ами просто разговаряте с жена, която по една случайност някога ходеше на срещи с Пол Слейзингър!

* * *

Направих и предложението, което правех и на всички останали: да направя точно копие на картината, но вече с далеч по-трайни бои, лепенки и спомагателни материали. Така че тя наистина да надживее усмивката на Мона Лиза.

Но и „Гугенхайм“, подобно на всички останали, отклони предложението ми. Никой нямаше желание да раз валя смешната бележка под линия, с която бях отбелязан в историята на световното изкуство. С малко късмет фамилното ми име спокойно би могло да намери място и в енциклопедичните речници:

Кар • а • бек • и • ан (ка-ра-бе-кян), съществ. соб. име

(от Рабо Карабекян, ам. худ. XX в.) – Наричателно за фиаско, при което човек причинява тотална разруха на собствените си достижения и репутация, посредством глупост, небрежност или двете заедно.

34

Когато отказах на госпожа Бърман да ѝ нарисувам нещо, тя каза:

– О, колко упорито момче си ти!

– Аз съм упорит възрастен джентълмен – отвърнах. – Който прави всичко възможно да запази достойнство и самоуважение!

– Каж ми само едно – извъртя се тя. – От какъв вид са нещата в този хамбар – животински, растителен, или минерален?

– И от трите – отвърнах.

– И колко са големи?

– Височина два метра и половина. – Казах й истината. – Дължина двайсет метра.

– Пак си правиш майтап – рече тя.

– Разбира се – отвърнах.

В хамбара бяха подредени осем добре изпънати платна с размери два и половина на два и половина метра. Те представляваха една обща композиция с дължина двайсет метра, както вече й казах. Подпрени на специални стойки, те наподобяваха на нещо като ограда, издигната в средата на хамбара. И на практика бяха същите, от които се изрони боята и паднаха лепенките, проваляйки най-прочутото, а след това и най-скандалното ми произведение – картината, която красеше, а после и грозеше фойето на GEFFCo на Парк Авеню, носеща името „Уиндзорско Синьо Номер Седемнадесет“.

Ето как тези платна отново станаха мое притежание три месеца преди смъртта на скъпата Едит: Открили ги заключени в някакъв килер на най-долното от трите мазета на Мацумото Билдинг, някогашната главна квартира на компанията GEFFCo. Разпознал ги инспекторът на застрахователната компания на Мацумото, който правел противопожарна проверка дълбоко под земята и успял да различи изсъхналите масури „Сатийн Дура-лукс“ и навитите на руло лепенки. Вратата била стоманена и заключена, никой не знаел какво има зад нея. Инспекторът получил разрешение да я разбие. Всъщност инспекторът се оказа жена, която лично ме увери по телефона, че е не само първата жена-инспектор в тази компания, но и първата негърка на подобна длъжност. – Нещо като два пъти белязана овца – засмя се в слушалката тя. Имаше много приятен смях, без капка злорадство или подигравка в него. В предложението й да ми върне платната след толкова години, потвърдено безразсъдно от ръководството на Мацумото, прозираше единствено желанието да не се похабяват вещи, от които все някой може да има полза.

– Никой не го е грижа за тях освен мен, така че вие ми кажете какво да направя – предложи жената. – В случай, че си ги искате обратно, трябва сам да си осигурите транспорта.

– Но как разбрахте какво са били някога? – попитах аз. Учила за медицинска сестра в Скидмор Колидж, където изкарала и извънсеместриален курс по история на изкуството. Била дипломирана медицинска сестра (като първата ми съпруга Доръти), но напуснала професията, защото докторите се отнасяли с нея като с полунормална робиня. Освен

това работата била изтощителна и ниско платена, а тя трябвало да се грижи за племенничето си сираче, което живеело при нея.

Преподавателят по история на изкуството им показвал диапозитиви на известни картини, два от които били на „Уиндзорско Синьо Номер Седемнадесет“ – преди и след разпадането ѝ.

– Не зная как да му благодаря! – възкликнах аз.

– Според мен се опитваше малко да олекоти преподаваната материя – отвърна тя. – Всичко друго беше толкова сериозно!

– Искате ли си платната или не? – попита тя, изчака малко и тъй като аз мълчах, извика в слушалката: – Ало, ало?

– Съжалявам – обадох се аз. – Проблемът вероятно е прост от ваша гледна точка, но за мен не е така... Имам чувството, че ми се обаждате от небитието и ме питате дали съм пораснал!

След като безобидни предмети като някакви дървени правоъгълници с опънато върху тях платно могат да се превърнат в истински таласъми за мен, могат да ме изпълнят със срам, а и с гняв към света, който ме третира като непрокопсаник и посмешище, аз положително още не съм пораснал! Макар че по онова време вече бях навършил шейсет и осем години!

– Чакам решението ви – обади се инспекторката в слушалката.

– И аз го чакам – рекох. Нямах нужда от платната, поне така мислех тогава. Бях сигурен, че никога вече няма да рисувам, от друга страна съхраняването им не беше проблем, тъй като в хамбара имаше място колкото щеш. Но дали щях да спя спокойно в съседство с един от най-шумните провали на живота си? Надявах се.

Накрая се чух да казвам следното:

– Моля ви, не ги изхвърляйте! Ще се обадя веднага на местната компания „Хоум Суит Хоум“ и ще ги прибера веднага! Само ми повторете името си, ако обичате – да знаят към кого да се обърнат...

Ето го и него:

– Мона Лиза Трипингъм.

* * *

Когато GEFFCo окачи във файето си „Уиндзорско Синьо Номер Седемнайсет“ и вдигна шум до бога, че една толкова стара компания е водеща не само в технологическо отношение, но и в полето на авангардното изкуство, нейните рекламни агенти положително хранеха надежди, че платното ще се окаже най-голямото, ако не в света, то поне в чертите на град Ню Йорк. На практика обаче съвсем не беше така. Един господ

знае какво е положението в света, но в Ню Йорк положително имаше няколко стенописа, които далеч надвишаваха моите относително скромни 165 квадратни метра.

Рекламните агенти взеха да се чудят дали пък моето платно няма да се окаже рекордър за окачена на стената картина, игнорирайки факта, че тя на практика се състоеше от осем отделни панела, съшити откъм гърба с телени скоби. И това беше напразна надежда, тъй като се оказа, че в Градския музей на Ню Йорк има три картини с продължение, доста по-дълги от моята и съшити по абсолютно същия начин! Бяха доста интересни произведения, в двата им края имаше ролки за навиване – човек би казал, че са нещо като предшественик на киното, тъй като с помощта на ролките можеха да бъдат наблюдавани в развитие, а също така и кадър по кадър. Тази гигантска лента беше изпъстрена с планини, потоци, девствени гори и тучни пасища, върху които хрупаха бизони, с безкрайни пустини, богати на диаманти, рубини и злато... На практика лентата изобразяваше Съединените американски щати.

Преди години с подобни платна са обикаляли из Северна Европа. Подпомагани от своите многобройни асистенти, агитаторите са развивали картините си и са убеждавали всички амбициозни и способни хора да зарежат уморената стара Европа и да завладеят приказните богатства на Обетованата земя, която на практика си била тяхна.

И защо наистина истинският мъж трябва да си стои у дома, когато може да иде и да изнасили един цял девствен континент?

* * *

Почистих осемте платна от всички следи на коварната „Сатийн Дура-лукс“, опънах ги и изцяло ги обнових. После ги подредих в хамбара, блестящобели с възстановената си девственост, съвсем такива, каквито бяха преди да ги превърна във „Уиндзорско Синьо Номер Седемнайсет“.

На жена си обясних, че тази ексцентрична дейност е символично заклинание срещу духовете на миналото, един вид излекуване от злото, което бях сторил на себе си и околните по време на кратката си кариера като художник. Въсъщност ето ви още един пример за словесно изразяване на това, което не може да бъде казано с думи: как и защо се ражда една картина.

Дългият и тесен стогодишен хамбар беше част от тази картина в осветително бяло.

Мощните прожектори, които висяха от гредите под покрива, също

бяха част от нея, изсипващи мегавати енергия върху тази белота, по-бяла от всичко, което до този момент можех да си представя като бяло. Получих възможност да инсталирам тези изкуствени слънца именно благодарение на аванса, който взех за „Уиндзорско Синьо Номер Седемнайсет“!

– Какво мислиш да правиш с тях? – попита скъпата Едит.

– Вече е направено – отвърнах.

– Ще го подпишеш ли?

– Това ще я развали – отвърнах. – Дори муха да я наплюе, пак ще се развали!

– Има ли име?

– Да – отвърнах. След което я кръстих направо на място. По дължина името ѝ спокойно можеше да съперничи на заглавието, което Пол Слейзингър даде на своята книга за успешните революции. Ето го: „Опитах се, не сполучих и почистих всичко, сега е твой ред“.

Имах предвид смъртта си, както и това, което ще кажат хората за мен след това. Тогава за пръв път заключих хамбара, но само с един катинар и кука. Също като татко, пък и повечето женени мъже, аз бях сигурен, че жена ми ще ме надживее. И затова бях изготвил подробни, изпълнени със самосъжаление инструкции, които Едит трябваше да изпълни веднага след моето погребение.

– Поддържай живи следите ми в хамбара, Едит – казах ѝ аз. – И когато хората те питат защо всичко там е толкова бяло, ще им кажеш, че това е последната картина на съпруга ти, макар и нерисувана. А след това ще им кажеш и как се казва.

* * *

Но тя умря първа, при това само два месеца по-късно. Сърцето ѝ спря и тя се просна в лехата с цветя.

– Без болка – рече докторът.

Погребях я по обед в гробището Грийн Ривър, само на няколко метра от гробовете на другите двама мускетари – Джаксън Полок и Тери Кичън. Пред очите ми се появи невероятно ясно видение – бях сигурен, че виждам как човешката душа се освобождава от всички притеснения и обременения на плътта. В земята зееше познатата на всички правоъгълна дупка, а край нея бяха наредени все чисти и невинни неоновни тръби.

Откачил ли бях? Сигурно, можете да се обзаложите в това!

Нейните следи останаха не в моя дом, а в дома на един от нейните приятели, на около миля по брега. Съпругът не присъстваше!

Нито пък влезе отново в този дом, в който беше живял доволно и безполезно една трета от живота си и една четвърт от XX век, при това обичан без никакви видими причини.

Той отиде при хамбара, отключи плъзгащата се врата и запали прожекторите. После се втренчи в ослепителната белота.

По-късно се качи на своя мерцедес и отпраши към един магазин за домашни потреби в Ийст Хамптънс, в който се продаваха и пособия за рисуване. Там накупих всичко, за което може да мечтае един художник, с изключение на онази малка съставка, която всеки сам трябва да си достави: душата, душата, душата!

Продавачът беше нов и не ме познаваше. Пред очите му стоеше просто един безименен старец с бяла риза и вратовръзка, а костюмът му беше правен по поръчка при Изи Финкелщайн. На всичкото отгоре и с превръзка на окото – един доста развълнуван циклоп.

– Нали сте художник, сър? – попита ме продавачът – хлапак на не повече от двайсет години. Дори не е бил роден, когато спрях да рисувам и да създавам каквито и да било картини.

Преди да си тръгна му казах една-единствена дума. Ето я:

– Ренесанс.

* * *

Прислугата напусна. Отново се превърнах в неопитомен стар мечок, който прекарваше цялото си време във или около хамбара за картофи. Внимавах хлъзгащите се врати да бъдат винаги затворени, за да не се вижда какво правя вътре. А аз го правех вече шест месеца!

Когато свърших, отидох да купя още пет катинара и куки, които окачих на различна височина по вратата. Наех нова прислуга, отидох при нотариуса и си направих ново завещание. В него, както вече ви казах, потвърдих желанието си да бъде погребан с костюма на Изи Финкелщайн, а цялото ми имущество да мине в ръцете на двамата ми сина при две условия: да сторят някои определени неща в памет на своите арменски деди и да не отварят хамбара преди погребението ми.

Въпреки ужасите на детството си, синовете ми са доста добре уредени в живота. Вече ви казах, че носят фамилията на добрия си втори баща. Анри Стийл е цивилен посредник за строителни поръчки на Пентагона, а Тери Стийл е рекламен агент на „Мечките от Чикаго“, което ни прави съвсем футболна фамилия, като се има предвид, че аз държа част от акциите на „Бенгалските тигри на Синсинати“.

След като свърших всичко това аз открих, че отново съм в

състояние да живее в къщата, да наема нова прислуга и да се превърна в онзи празноглав и приветлив старец, когото Сърк Бърман попита преди четири месеца:

– Кажете, как умряха родителите ви?

А днес, в последната вечер от своя престой в Хамптънс. тя попита:

– Значи и от трите, а? Животински, растителен и минерален?

– Честна дума – уверих я аз. – И от трите!

Цветовете и останалите съставки на бои и платна несъмнено имат природен произход, тъй че всички картини наистина съдържат и трите споменати компонента.

– Защо не ми го покажеш? – попита тя. – Защото това е последното нещо, което имам да дам на света – отвърнах. – И не искам да съм тук, когато хората ще си дават преценката за неговите качества.

– Значи си страхливец! – заключи тя. – Така и ще те запомня!

Обмислих чутото, след като някак внезапно рекох: – Добре, отивам да взема ключовете. След което ще се радвам да ме последвате, госпожо Бърман.

Излязохме в мрака, пътят ни осветяваше единствено лъчът на малко фенерче. Тя беше тиха и вглъбена в себе си, девствено чиста и потръпваща от страхопочитание. Аз бях на седмото небе, възбуден и едновременно с това окаменял от ужас.

Плочите на пътеката свършиха и ние свърнахме към коларския навес. Зад него започваше тесен проход сред избуялата растителност, прокаран от Франклин Кули с неговата косачка. Запрепъвахме се през него.

Отключих вратата и сложих пръст на копчето за осветление.

– Страх ли те е?

– Да – отвърна тя.

– И мен.

Сега искам да запомните добре това, което ще ви опиша: стояхме в десния край на едно платно с височина два метра и половина и дължина двайсет. След включването на прожекторите щяхме да го виждаме пак със същата височина, но под ъгъл и следователно много по-скъсено – най-много два-три метра на дължина. От тази гледна точка то не можеше да бъде оценено, т.е. не можеше да се разбере смисъла на картината. Натиснах бутона.

Секунди мълчание, после госпожа Бърман учудено се пое дъх.

– Не мърдай от мястото си – предупредих я аз. – И ми кажи какво мислиш.

– Не мога да се приближа, така ли? – попита тя.

– По-късно – рекох. – Сега искам да ми кажеш какво виждаш оттам.

– Една голяма ограда – рече тя.

– Продължавай.

– Много голяма ограда, невероятно висока и дълга – поясни тя. – И всеки квадратен сантиметър от нея изглежда инкрустиран с прекрасни скъпоценности...

– Много ти благодаря – рекох. – А сега дай ръка и затвори очи. Ще те отведе до средата и там ще ги отвориш отново.

Тя затвори очи и ме последва с покорството на детски балон.

Когато стигнахме средата и от двете ни страни се простираше по десет метра платно, аз ѝ позволих да отвори очи.

Стояхме в крайнините на красива зелена долина, беше пролет. Ако трябва да бъда абсолютно точен ще кажа, че заедно с нас и вътре в самата долина имаше общо пет хиляди двеста и деветдесет души. Най-едрата от тези фигури имаше размерите на цигара, а най-дребната – на точицата, която мухата оставя върху стъклото. Тук-там бяха пръснати селски къщи, край нас се забелязваха руините на древна наблюдателна кула. Картината беше толкова реалистична, че спокойно можеше да се сравнява с фотография.

– Къде сме? – попита Сърк Бърман.

– Там, където бях, когато над Европа изгръ слънцето и Втората световна война свърши – отвърнах.

35

Днес вече всичко е включено в музейната обиколка. Първо са обречените момиченца с люлките във фойето, следват ранните творби на първите абстрактни експресионисти и обиколката завършва с гиганската ми епическа творба в хамбара. Махнах куките от плъзгащите се врати и сега потокът посетители вече може да влиза от едната и да излиза през другата като се избягва блъсканицата. Голяма част от хората минават втори и трети път – не през цялата експозиция, а само през хамбара.

Ха!

Нито един критик още не си е подал носа насам, но доста от профаните ме питат как се нарича тази картина. Отговарям им така, както бих отговорил и на критиците (ако се появят, разбира се, тъй като моят гигант е прекалено привлекателен за обикновените хорица):

– Това изобщо не е картина! – казвам. – Това е туристическа

атракция! Това е Експо, това е Дисниленд!

* * *

Това е един страховит Дисниленд. Никой в него не изглежда миличък.

Всеки квадратен фут на картината съдържа средно десетина ясно изрисувани оцелели от касапницата на Втората световна война човешки фигури. Дори онези от тях, които са на втори план и са толкова дребни, че трябва да се разглеждат през няколкото лупи, които държа на разположение в хамбара, съвсем недвусмислено показват, че принадлежат на концлагеристи, работници-роби или военнопленници от различни страни, или пък на немски войници, местни селяни заедно със своите семейства, пуснати на свобода психически болни и прочие, и прочие...

Всяка фигурка върху платното, независимо от своята големина, си има отделна военна сага. Аз първо измислях съответната история, а след това рисувах и фигурата, на която тази история приляга най-добре. Отначало стоях в хамбара постоянно, готов да разяснявам историята на всяка от фигурките, но скоро се отказах тъй като това се оказва крайно изтощително. „Гледайте картината и си представяйте на кого какво се е случило“, съветвах посетителите аз. Вече си стоях в къщата и само насочвах хората към хамбара.

* * *

Но в нощта, в която показах произведението си на Сърк Бърман, аз с удоволствие ѝ разказвах патилата на всяка от нарисуваните фигурки.

– Ти вътре ли си? – попита ме тя.

Посочих една фигура долу вдясно, малко над равнището на пода. Посочих я с крак. Бях се изрисувал в едър план, фигурата ми бе висока почти колкото цигара. И бях единствения участник в епичното платно, обърнал гръб на камерата, образно казано, разбира се. Цепнатината между четвъртия и петия панел минаваше точно през гърба и главата ми, човек би казал, че това е душата на Рабо Карабекян.

– Този, дето се е вкопчил в крачола ти, те гледа като Бог – отбеляза тя.

– Умира от пневмония, остават му само два часа живот – отвърнах. – Той е пилот на канадски бомбардировач, свален над някаква петролна рафинерия в Унгария. Изобщо не ме познава, не е в състояние дори да зърне лицето ми. Пред очите му плува мъгла, постоянно ме пита кога

ще пристигнем у дома.

– А ти какво му казваш?

– Ако си на мое място, какво ще му кажеш? – попитах. – „У дома сме, вече сме у дома!“ – ето какво му казвам.

– А кой е този със смешния костюм?

– Този е надзирател в концлагер, който е захвърлил есесовската си униформа и е намъкнал парцалите на някакво бостанско плашило – отвърнах, след което посочих групичката концлагеристи в съседство, повечето от които умираха като канадския пилот: – Охранявал е тези хора преди да ги изхвърлят тук, но сега не знае къде да отиде. Лесно ще разберат, че е есесовец, тъй като номерът му е татуиран под лявата мишница.

– А тези двамата?

– Югославски партизани – рекох.

– Този?

– Старши сержант от мароканските части, пленен в Северна Африка. – А този с лулата?

– Шотландец. Пилот на безмоторен самолет, пленен в първия ден на офанзивата на Запада. – Тук има хора от цял свят, нали? – попита тя. – Точно така – кимнах аз. – Ето ти един гурка, пристигнал да се бие чак от Непал. А този взвод автоматчици в немски униформи на практика се състои от украинци, преминали на страната на противника още в началото на войната. Когато руснаците се доберат до тази долина, всички ще бъдат разстреляни или обесени. – Не виждам жени – отбеляза Сърк. – Вгледай се по-добре – рекох. – Жени са поне половината от концлагеристите и пуснатите от лудниците. Но малко приличат на жени, а още по-малко биха били наречени „кинозвезди“...

– Май не виждам нито една здрава жена – рече тя.

– Грешка – казах. – Ще видиш много здрави жени в двата края на платното, долу в ниското.

Приближихме се до десния край на творбата да ги погледнем.

– Господи! – промълви тя. – Изглеждат ми като експонати в природонаучен музей!

Така си беше. И в двата края на платното имаше по една селска къща, затворени и непристъпни като крепости. Зад заключените порти се виждаха домашните животни. Бях направил напречно сечение на земята пред тях, за да покажа и оборите – точно както в музеите се показват подземните галерии на животните, които предпочитат да живеят под

повърхността.

– Здравите жени са в килерите, сврени сред купища цвекло, ряпа и картофи – рекох. – Надяват се да отложат момента, в който ще бъдат изнасилени, но от историята на предишни войни знаят, че рано или късно този момент ще настъпи.

– Има ли име тази картина? – попита тя, докато двамата се връщаха към центъра ѝ.

– Има – рекох.

– И как се казва?

– „Сега е ред на жените“ – отвърнах.

* * *

– Аз ли съм откачила или това наистина е японски войник? – попита тя и посочи към една фигурка, която надничаше от руините на дървената наблюдателна кула.

– Точно такъв е – потвърдих аз. – Майор от японската армия – това си личи от златната звезда и двете кафяви нашивки на левия ръкав. Все още притежава сабята си. Предпочита да умре, но няма да се раздели с нея.

– Не е ли странно, че там е имало и японци? – попита тя.

– Не е имало – рекох. – Сложих един, просто защото си мислех, че е по-добре да има.

– Защо?

– Защото японците са точно толкова виновни, колкото и немците за превръщането на Америка в държава на истерични милитаристи! Спомни си колко добра работа свършихме след Първата световна война, когато бяхме убедени противници на всякакви войни!

– А тази жена, дето лежи тук... Мъртва ли е?

– Да – кимнах аз. – Стара циганска царица.

– Много е дебела – отбеляза Сърк. – Не виждам други като нея... Всички са толкова кльошави!

– В Долината на Щастието можеш да напълнееш само като умреш – отвърнах. – Тя е дебела като изрод от цирка просто защото е мъртва от три дни.

– Долината на Щастието – унесено повтори Сърк.

– Можеш да я наричаш както ти хрумне – „Мир“, „Рай“, „Райска градина“, „Пролет“...

– Тя ли е единствената, която е съвсем сама?

– Почти – отвърнах. – Хората не миришат особено приятно, когато са мъртви цели три дни. Тя първа идва в Долината на Щастието и е съвсем сама. Веднага след това умира.

– А къде са другите цигани?

– Онези с цигулките, дайретата и ярко нашарените каруци ли? – попитах. – Забрави ли, че се славят като страхотни крадци, при това съвсем заслужено?

* * *

Госпожа Бърман ми разказа една легенда за циганите, която чувах за пръв път.

– Откраднали пироните от римските войници, които се готвели да приковат Исус на кръста – рече тя. – Когато войниците ги потърсили, пироните били потънали вдън земя. Наложило се Исус и тълпата да чакат, докато [се намерят нови пирони. След този инцидент Всемогъщият разрешил официално на циганите да задигат всичко, което могат. – Посочи с пръст подутото тяло на циганската царица и добави: – Тя е вярвала на тази легенда. Всички цигани вярват в нея. – Толкова по-зле за нея – рекох. – А може би не е имало никакво значение дали ѝ вярва или не, тъй като се е добрала до Долината на Щастието полумъртва от глад и съвсем сама. После продължих:

– Опитала се да открадне пиле от една селска къща, но селянинът я видял през прозореца на спалнята си и я гръмнал с малокалибрена пушка, която криел под дюшека си. Тя побягнала и той решил, че не е улучил. Но на практика не било така – преди да легне и да умре, циганката получила една малка дупка в корема си. Три дни по-късно се появихме и ние.

* * *

– Но къде са ѝ поданиците, след като наистина е била циганска царица? – попита Сърк.

Обясних, че в зенита на своята власт циганката е била царица на около четирийсет души, включително пеленачетата. Макар да се е разкъсвала от благородни спорове относно произхода и расовата принадлежност на тази сган, Европа е била напълно единодушна по въпроса, че крадливите ясновидци с особена слабост към чужди деца са врагове на човешкия род. И са били преследвани като такива. Царицата и нейния табун зарязали шарените каруци и самобитното си облекло, зарязали

всичко, което свидетелствало за циганския им произход. Денем се криели по горите, а нощем тръгвали да търсят храна.

Една нощ, докато царицата излязла сама да търси храна, четири-найсетгодишно циганче от нейния табун било заловено да краде шунка от словашки минометен взвод, който бил напуснал германската армия и се придвижвал към родните си места, съвсем близо до Долината на Щастието. Войниците накарали хлапето да ги заведе до циганския бивак и избили всички, които се намирали там. И когато царицата се върнала, тя вече не разполагала с поданица.

Такава беше историята, която съчиних специално за Сърк Бърман.

* * *

А тя пък предложи липсващата брънка от веригата:

– Значи циганката е тръгнала да се лута из Долината на Щастието с надеждата да открие други цигани.

– Точно така! – кимнах. – Но по онова време в Европа вече почти нямало цигани. Всички били изпратени в газовите камери, недоволни нямало. Та кой обича крадците?

Тя се вгледа отблизо в мъртвата жена, после се отдръпна с отвращение.

– Уф! – изпъшка тя. – Какво е това, дето се подава от устата й? Кръв и червеи?!

– Рубини и брилянти – поклатих глава аз. – Тя вони така ужасно и изглежда толкова отвратително, че никой не се е приближил достатъчно, за да ги забележи.

– И кой ще го стори пръв от цялата тази тълпа? – попита тя.

– Ето този – отвърнах и посочих бившия надзирател в концлагер, облечен в дрипите на плашилото.

36

– Колко войници, колко униформи! – изрази възхищението си тя.

Униформите, или по-скоро това, което беше останало от тях, направих максимално автентични. По този начин исках да изразя почитта си към своя учител, Дан Грегъри.

– Бащите толкова се гордеят, когато видят за пръв път синовете си в униформа – каза тя.

– Зная, че е така от Големия Джон Карпински – рекох. Това,

разбира се, е моят съсед от север. Синът му – Малкия Джон, едва крета-ше в училище, на всичкото отгоре полицията го пипна да продава наркотици. Тогава Виетнамската война още не беше свършила и Малкия Джон побърза да се запише в армията. Когато се прибра за пръв път у дома с униформа, Големия Джон беше на седмото небе. Струваше му се, че Малкия Джон най-сетне е влязъл в пътя и от него ще стане човек.

Но после Малкия Джон се върна у дома затворен в найлонов чувал.

* * *

Между другото, Големия Джон и съпругата му Дорийн са решили да разделят фермата си на шестакрови парцели, въпреки че в нея са живели три поколения на фамилията Карпински. Пишеше го във вчерашния вестник. Парцелите ще се лапнат като топъл хляб, тъй като голяма част от прозорците на къщите, които ще се издигнат върху тях и които ще гледат към моето имение, ще разполагат и с чудесна гледка към океана.

Големия Джон и Дорийн ще станат милионери и ще се преместят в голяма къща във Флорида, където няма зима. Но едновременно с това ще изгубят късчето свещена земя в подножието на своя връх Арарат. Все пак това ще стане без да изпитат на гърба си най-голямото нещастие – клането.

– А твоят баща беше ли горд, когато те видя във военна униформа? – попита Сърк.

– Не доживя този момент – отвърнах аз. – И по-добре. Ако ме беше видял в униформа, положително би запратил по мен я шило, я обувка!

– Защо?

– Не забравяй, че само родителите на съвсем млади войници са се радвали на униформите и са си въобразявали, че синовете им ще станат хора като трепят наред. Ако баща ми ме беше видял в подобни одежди, той щеше да се озъби като бясно куче и да изръмжи: „Свиня! Говедо! Убиец! Махай се от очите ми!“

– Какво ще стане с тази картина според теб? – попита тя.

– Много е голяма за боклука – рекох. – Може би ще намери място в един частен музей, който се намира в Лъбок, Тексас. Там са събрани голяма част от творбите на Дан Грегъри. А може и да се разгърне зад най-дългия бар в света, който вероятно пак е там – в Тексас. Но клиентите постоянно ще се катерят по бара, за да я разгледат по-отблизо. А това означава да трошат чаши и да газят безплатните оръдоври.

После добавих, че по всяка вероятност синовете ми Тери и Анри

ще решат съдбата на „Сега е ред на жените“.

– На тях я оставяш, така ли? – попита тя. Знаеше отлично колко много ме мразят момчетата и как са направили законни постъпки да приемат фамилията на Рой – вторият съпруг на Доръти и техният истински баща.

– Мислиш, че това ще бъде една шега, така ли? Мислиш, че тази творба няма никаква стойност! – Сърк, здравата разпалена, ми хвърли един искрящ поглед и добави: – Но аз ще ти кажа друго – тази картина е страхотно важна по свой особен начин!

– Според мен е страхотно важна по начина, по който е важно и едно челно сблъскване – рекох. – Колизията не подлежи на съмнение, съвсем ясно е, че нещо се е случило, дявол да го вземе!

– Оставиш ли я на тези неблагодарници, положително ще ги направиш мултимилionери!

– И без нея ще бъдат такива – успокоих я аз. – Завещал съм им всичко, което притежавам, включително твоите момиченца с люлките и масата за билиард. Ако не си ги поискаш обратно, разбира се. След смъртта ми ще получат всичко това само като изпълнят едно малко условие.

– И какво е то?

– Да направят съответните юридически постъпки и отново да вземат фамилното име Карабекян. Кое то да носят и внуците ми.

– Толкова ли държиш на това?

– Правя го заради мама – отвърнах. – Макар да не бе Карабекян по рождение, тя искаше фамилията Карабекян да живее на всяка цена, при всички обстоятелства!

– Колко от тези портрети са на действително съществували хора? – попита Сърк.

– Пилотът на бомбардировача е истински, помня отлично лицето му. Тези двама естонци в германски униформи всъщност са Лаурел и Харди. Този френски колаборационист тук пък е Чарли Чаплин. Двамата поляци-роби отгатакъ наблюдателната кула са Джаксън Полок и Тери Кичън.

– Значи и тримата мускетари сте тук, в долния край.

– Така е.

– Смъртта на двамата, толкова бързо един след друг, сигурно е била ужасен удар за теб!

– Дълго преди това бяхме престанали да бъдем приятели – рекох. – Наричаха ни така единствено благодарение на пиенето. Но то нямаше

нищо общо с рисуването – спокойно бихме могли да бъдем и трима водопроводчици. По някое време, поотделно или заедно, спряхме къркането и Тримата мускетари се разпаднаха. Но то стана далеч преди двама от тях да се самоубият. Ужасен удар, казваш, госпожо Бърман... Нищо подобно. Когато научих за смъртта им направих единствено това, което ми се искаше да направя и без това – превърнах се в термит и останах в това състояние цели осем години.

* * *

– След което се самоуби и Ротко – подхвърли тя.

– Аха – изръмжах аз. Вече се откъсвахме от Долината на Щастието и се връщахме в реалния свят. А там ни чакаше дългата поредица самоубийства на абстрактни експресионисти: Горки се обеси през 1948-а, Поллок и почти веднага след него Кичън – съответно от шофиране в пияно състояние и револвер, през 1956-а, накрая Ротко – вероятно от проявена небрежност с хладно оръжие през 1970-а.

С острота, която изненада както мен, така и нея, аз й заявих, че тази насилствена смърт доста наподобява нашето пиене – и тя като него няма нищо общо с рисуването.

– Няма да споря с теб – рече тя.

– Вярно е! – викнах, все още кипящ от емоции. – Давам ти честната си дума! А в допълнение ще ти кажа, госпожо Бърман, какво е естеството на магията в нашия вид рисуване. При музиката то съществува от векове, но в живописата бе нещо абсолютно ново и непознато. И се нарича човешко удивление от най-чиста проба, което няма нищо общо нито с храната, нито със секса, нито с дрехите, къщите, наркотиците, колите, новините, парите, престъпленията, наказанията, игрите, войната и мира! А още по-малко – с универсалния човешки стремеж, както на художници, така и на водопроводчици, към неизмерното отчаяние и саморазрухата!

* * *

– Знаеш ли на колко години съм била, когато ти си стоял в подстъпите на тази долина? – попита тя.

– Не.

– На една, Рабо – рече тя. – А сега ще ме извиниш, не искам да ти прозвучи грубо, но картината е толкова богата, че вече не мога да я гледам.

– Разбирам – рекох. Вече два часа стояхме тук. Аз също се чувствах изтощен, но едновременно с това трептящ от гордост и задоволство.

* * *

И ето ни отново на прага, ръката ми пак се протяга към ключа за осветлението. Нощта беше безлунна, нямаше дори звезди по небето. Едно изшракване и ние ще потънем в непрогледен мрак.

Тя ми зададе следния въпрос:

– Има ли нещо в тази картина, което да указва кога и къде е станало всичко това?

– Нищо не уточнява къде е било мястото на събитието – отвърнах. – А що се отнася до кога – има едно указание, но то е чак на другия край, горе в ъгъла. Ако наистина искаш да го видиш, ще трябва да донеса не само стълба, но и лупа.

– Друг път – рече тя. Заех се да ѝ го описвам:

– Там е фигурката на един маор, ефрейтор от артилерийска част на новозеландския контингент, който е бил пленен в битката край Тобрук, Либия. Сигурен съм, че си чувала за маорите...

– Полинезийци – рече тя. – Аборигените на Нова Зеландия.

– Точно така – кимнах. – До появата на белия човек са били човекоядци, разделени на многобройни враждуващи помежду си племена. Та този полинезиец седи на празен германски сандък за муниции. На дъното има три патрона, в случай че на някого му потрябват. Полинезиецът се опитва да чете нещо, което прилича на вътрешната страница на вестник. Хванал го е във въздуха, вдигнат от утринния ветрец...

Докоснах с пръсти електрическия ключ и продължих: – Страницата е от един антисемитски седмичник, издаван в Рига, Латвия, по време на германската окупация.

Той е отпреди шест месеца и предлага съвети по градинарство и консервиране в домашни условия. Маорът го изучава много усърдно, иска да научи това, което всички ние бихме желали да знаем: къде се намира, какво става и какво ще стане...

Ако разполагахме със стълба и лупа, госпожо Бърман, ти би могла да прочетеш със собствените си очи датата на сандъка за амуниции: 8 май 1945 година. Когато си била на една годинка...

Хвърлих последен поглед към „Сега е ред на жените“, която отново изглеждаше скъсена като някакъв пълен със скъпоценни камъни триъгълник. Не ми беше необходимо да чакам пристигането на съседите и съучениците на Силести, за да бъде сигурен, че тази картина ще

придобие най-голяма популярност сред богатата ми колекция.

– Господи, Сърк! – възкликнах аз. – Прилича ми на един милион долара в брой!

– И наистина е такава – рече тя. После осветлението угасна.

37

Запрепъвахме се обратно към къщата. Тя хвана ръката ми и каза, че в крайна сметка все пак съм я завел на танци.

– Кога? – попитах.

– Дори в момента танцуваме – отвърна Сърк.

– Аха!

Тя каза отново, че не може да си представи как съм успял да създам тази огромна и прекрасна картина с толкова значима тема.

– Аз също не мога да си го представя – рекох, – Може би не съм я създал аз, може би всичко е дело на картофените червеи.

Та каза, че веднъж влязла в стаята на Силести, погледнала книгите на Поли Медисън там и също не повярвала, че сама ги е написала.

– Може би си плагиат – рекох.

– Точно така се чувствам понякога – отвърна тя. Когато се добрахме до къщата и двамата изпитвахме чувството, че току-що сме се откъснали от обаятията си, макар на практика никога да не бяхме се любили. Дали ще прозвучи прекалено самохвално, ако кажа, че никога не бях я виждал толкова премалаяла!

* * *

Тя предаде своето толкова често неуморимо и пъргаво тяло на спокойствието, което предлагаше мекия фотьойл в библиотеката. Там присъстваше, като призрак разбира се, и Мерили Кемп. На масичката за кафе между госпожа Бърман и мен стоеше купчината стегнати с ластик писма, които тя беше писала на едно арменско дете в Калифорния.

Попитах госпожа Бърман какво би си помислила, ако хамбарът се бе оказал празен, ако осемте платна бяха чисто бели, или пък ако бях нарисувал наново „Уиндзорско синьо номер седемнайсет“.

– Ако се беше оказал толкова празен, колкото те мислех, положително бих ти писала шест плюс за откровеността – отвърна тя.

Попитах я дали ще пише. Имах предвид писма до мен, но тя ме разбра погрешно.

– Само това правя – рече. – Пиша и танцувам. Докато съм в състояние да върша това, тъгата ще бъде далеч от мен.

През цялото дълго лято беше успявала да забравя, че скоро е изгубила съпруга си – един очевидно умен, забавен и приятен човек.

– И още нещо ми помага – добави тя. – Което не означава, че ще помага и на теб. Това е шумният и често нахален начин на изразяване, чрез който командвам наляво-надясно и давам акъл на хората: „Събудете се! Усмийте се! Залавяйте се за работа!“

– Вече втори път се превръщам в Лазар – рекох. – Умрях заедно с Тери Кичън, но Едит ме върна към живота. Умрях заедно със скъпата Едит, но Сърк Бърман отново ме възкреси!

– Или който и да било друг – рече тя.

* * *

Разменихме няколко думи за Джералд Хилдрет – човекът, който щеше да пристигне точно в осем сутринта и да я откара на летището заедно с багажа ѝ. Всички в околността познаваха този шейсетгодишен тип и неговото такси.

– Някога беше член на Спасителния отряд – рекох.

– И май изкара малък флирт с първата ми жена. Именно той откри тялото на Джаксън Полок, отлетяло на двайсет метра от дървото, в което беше блъснал колата си. А само няколко седмици по-късно събираше мозъка на Тери Кичън в найлонов плик. Човек би казал, че Джералд Хилдрет играе важна роля в Историята на изкуството.

– Когато се возих при него последния път, той ми разказа, че семейството му си вадило горчивия залък цели триста години по тези места, но единствения видим резултат от тази дейност, било неговото такси.

– Таксито му е хубаво – рекох.

– Да, винаги е излъскано отвън и безупречно чисто вътре – рече тя. – Предполагам, че това е неговият начин да държи мъката по-далеч... Независимо за какво му е мъчно...

– За онези триста години – рекох.

* * *

Тревожихме се за Пол Слейзингър. Запитах се гласно какво ли е изпитала безпомощната му душа, когато си е дала сметка, че телесната ѝ обвивка се е стоварила върху ръчна граната, готова всеки миг да

избухне. – Защо не го е убила? – попита Сърк.

– Поради недопустима производствена небрежност – отвърнах.

– Неговата телесна обвивка е извършила този малко вероятен акт, а твоята пък е създавала онази страхотна картина в хамбара – рече тя.

– Май е точно така – отвърнах. – Душата ми не е знаела каква картина да създаде, но телесната ми обвивка го е знаела прекрасно!

– Значи... – тя прочисти гърлото си и тръсна глава:

– Значи е дошло време душата ти – срамувала се толкова дълго от своята телесна обвивка, да ѝ благодари за създаването на нещо наистина прекрасно!

Замислих се, после кимнах:

– Май и тук си права.

– Направи го! – заповяда тя.

– Как?

– Вдигни ръка пред очите си, погледни с любов и благодарност тези странни и умни животинчета, които наричаме пръсти и извикай с цяло гърло: „Благодаря, тяло!“

Подчиних се.

Вдигнах две ръце пред очите си и извиках с цяло гърло, от дъното на душата си:

– Благодаря, тяло!

О, щастливо тяло! О, щастлива душа! О, честит Рабо Карабекян!

КРАЙ

© 1987 Кърт Вонегът
© 1993 Веселин Лаптев, превод от английски

Kurt Vonnegut
Bluebeard, 1987

Сканиране и разпознаване: Уфтак Музгашки, 2006

(c) Kurt Vonnegut, 1987
(c) Веселин Лаптев, преводач, 1993
(c) Росица Крамен, художник, 1993
(c) Издателство „Весела Люцканова“, 1993

Kurt Vonnegut, Bluebeard
Кърт Вонегът, Синята брада
Американска, първо издание
Редактор Вихра МАНОВА
Художник Росица КРАМЕН

Печатни коли 16. Формат 84x108/32. Цена 2500 лв. Тираж: 7 500 бр. Страници: 256.
ДФ „Абагар“ – В. Търново

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1714>]